

Een

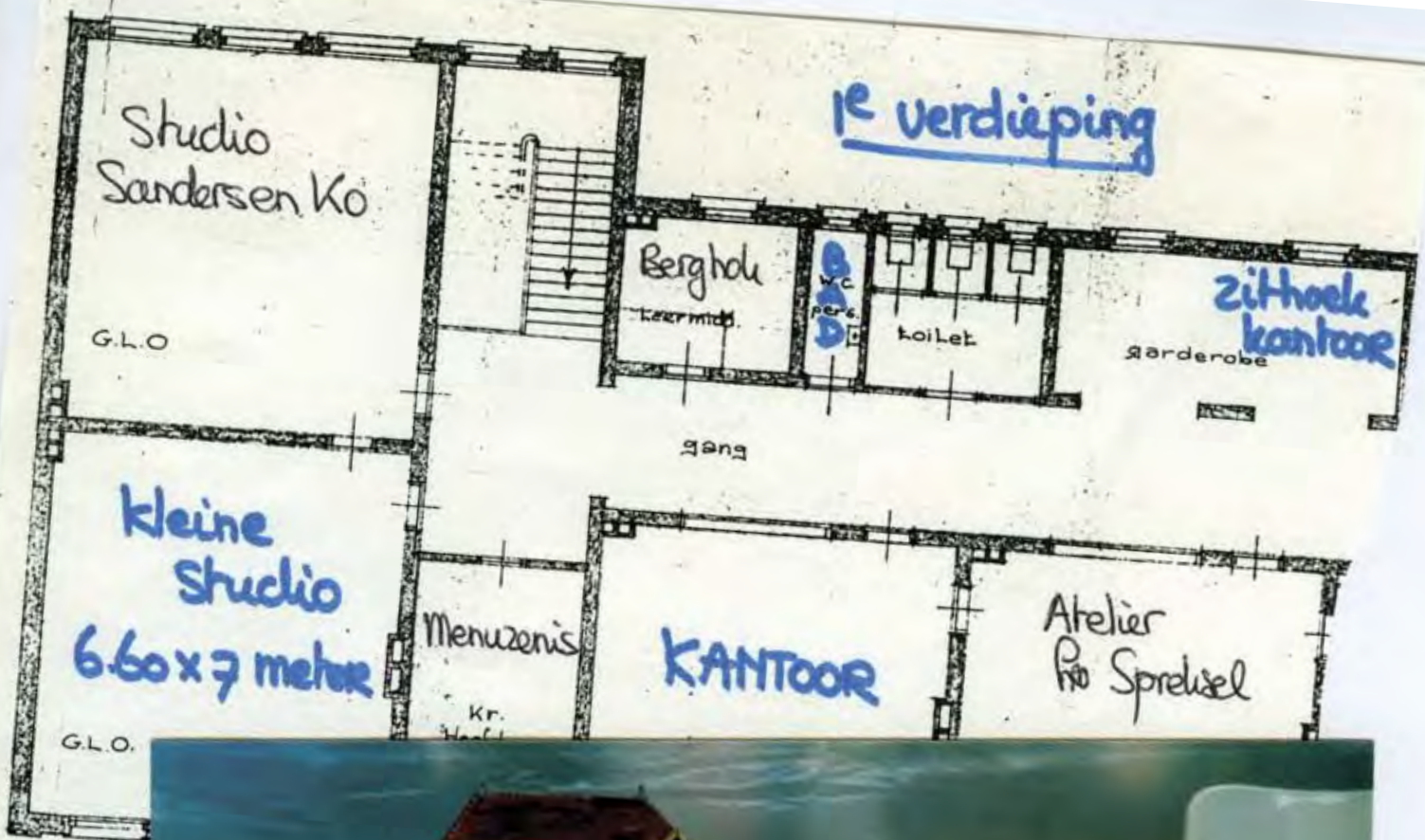
Kwestie

van

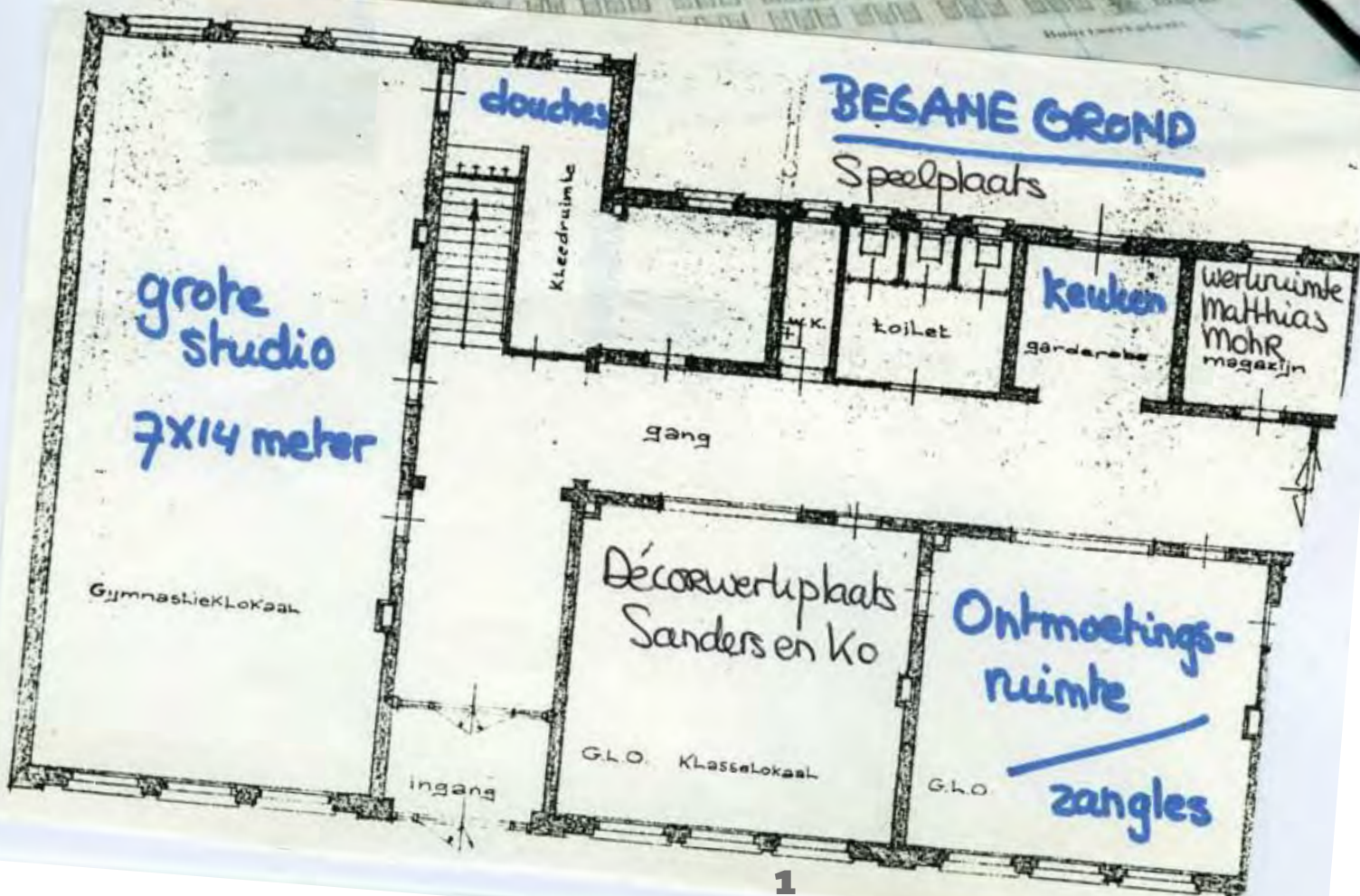
door

zetten

1e verdieping

BEGANE GROND

Gifford Studio
SANGERS EN ID
WERKPLAATS VOOR THEATERPROFEN

ST. MICHIELSTRAAT 10

Kunst in de realiteit, een kwestie van geld?

Leergeldtraject i.s.m. het VSB fonds 52
Het vak is publiek vinden, **Mariëtte Wildeboer** 53
Profielen Leergelddeelnemers, **Pepijn Smit i.s.m. deelnemers; Wendy v.d. Brugge** 57
Leergeldsponsorplannen 2006-2009 75

Ruimte en Mogelijkheden

Interview Mariëtte Wildeboer, **Pepijn Smit** 76

Inbedding in de samenleving

Schooltheater in een multiculturele, samenleving, **Marc Note** 80
Kindertheater in De Ruimte, **Edwin de Leeuw**, **Theatre Graphics** 83
Werkplaats Community Theatre, Amsterdam (wCTA) 86
Levenswandelkaart 87
Stroomstoring, **Dick Jansen** 88
Wij Westerpark, the pilot 90
Honderd! 92
Waterkant 94

Colofon

Voorwoord

Jaap Montagne 5

Geschiedenis

Bommel en de Muzen is 8
Langzaam doch gestaag, **Marion Stekelenburg** 9
25 jaar mensen bij Muzen 22
Producties Muze nis 24

Het financiële hart

De huurders in 2006 34
De studio's, **Paul Struijk**, **Image Lab** 36
Gebruikers Cliffordstudio sinds 1986 40
Anton Dingeman, **Pieter Geenen** 41
Dakpanfinanciering, **Mariëtte Wildeboer** 46
Met consensus bevorder je de kunst niet, **Johanna Breek** 47
Financieringsoverzicht, **Johanna Breek en Carla Custers** 49

Vo

De nis in wording op de eerste verdieping (1990)

voorwoord

Geachte lezer,

Stichting Muzenis bestaat 25 jaar en daar zijn we trots op.

Bij de oprichting beschikten we over een forse portie idealisme en dat overtuigde mensen in onze familie- en vriendenkring ervan ons initiatief mede te ondersteunen. Dat gebeurde middels directe financiële steun, door de bereidheid zich als borg bij de bank aan te melden, door inzetbereidheid in werkuren, maar vooral door een grote interesse in wat wij wilden gaan doen. Gelukkig kregen we die geestelijke ondersteuning, want na het idealisme bleken we ook te moeten beschikken over een forse portie nuchtheid, doorzettingsvermogen en incasservermogen.

Wij begonnen Muzenis met het doel beginnen de kunstenaars te ondersteunen in hun vaak nog niet uitgekristalliseerde creativiteit. Daartoe behoorde naar onze mening ook het scheppen van een inspirerende werkomgeving. Niet alleen in dit geval de letterlijke werkruimte, door het aanbieden van schone en goeduitziende studio's, maar ook de geestelijke ruimte, door het bieden van een luisterend oor en door het stimuleren van onderlinge contacten tussen de kunstenaars. Kortom, een nette vorm van 'gelegenheid geven': gastvrije creativiteit en creatieve gastvrijheid!

Die omgeving trachtten wij tot stand te brengen in zowel de Cliffordstudio, waar werkruimtes gehuurd konden worden voor een korte of zeer korte periode, zodat iederéén zou kunnen beginnen, als in de Kempenaerstudio, waar voor een meer langdurige vorm van verhuren gekozen werd. Zo kon elke beginnend initiatief met voldoende potentie onder de eigen daken uitgroeien tot een geslaagd en duurzaam initiatief.

Kent het kunstenaarschap weinig maatschappelijke zekerheid, ook Muzenis kende een aantal momenten waarop gevreesd werd voor de continuïteit. Wij hebben daarom onzekerheid maar als geïntegreerd onderdeel van de bedrijfsstrategie ingebouwd:

- een bedrijfsvoering die, rekening houdende met de idealen die uitgedragen werden, zo zakelijk mogelijk werd gehouden en die permanente aanpassingen van budgetten mogelijk maakte;
- geen subsidies, die de stichting afhankelijk zouden maken;
- altijd zorgen voor voldoende zelf verdiend geld, opdat de continuïteit gewaarborgd bleef;
- in principe geen medewerkers in vaste dienst, als werknemers in de klassieke betekenis, maar alleen medewerkers die zich als kleine zelfstandigen mede verantwoordelijk wilden stellen voor het wel en wee van het bedrijf.

In dit boek proberen we niet alleen een overzicht te geven van het verleden: 25 jaar Muzenis, maar laten vooral ook zien waar de stichting in 2009 na 25 jaar doorzetten inhoudelijk op uitgekomen is. Tussen de regels door wordt ook gekeken naar de toekomst: is het mogelijk om idealistisch bezig te blijven in een sector die steeds verder 'vermanaged' en op een plek in Amsterdam, die steeds meer gewild en daarmee 'opgewaard' wordt?

Op deze plaats past het om ook de diverse stadsdeelvoorzitters en portefeuillehouders Kunst en Cultuur van stadsdeel Westerpark te bedanken. Er was altijd belangstelling voor de plannen van Muzenis en de bereidheid om die, als het even kon, financieel mede mogelijk te maken. Vooral ook William Rodenburg van SVP-Kunst is daarbij als betrokken ambtenaar van onschatbare waarde geweest. De recente ontwikkelingen op het gebied van De Economische Werkplaats middels het Leergeldtraject

en de totstandkoming van de werkplaats Community Theatre Amsterdam waren niet mogelijk geweest zonder het vertrouwen van Steve Elbers, aanvankelijk werkzaam bij het VSBfonds en momenteel bij stichting DOEN. Muzenis is hem daar zeer erkentelijk voor. Tot slot wil ik een dankwoord uitspreken aan alle medewerkers van Muzenis, vroegere en huidige: zonder jullie inzet en betrokkenheid, zonder jullie meedenken was Muzenis er niet geweest. Een bijzonder woord van dank ook aan Mariëtte Wildeboer, de motor van de organisatie. Zij paart een rijkdom aan creatieve ideeën aan een tomeloze inzet. Haar vermogen om mensen het beste uit zichzelf te laten halen, ligt aan de basis van Muzenis.

Wij dragen dit boek op aan alle mensen, die in hun functie de moed hebben gehad om vertrouwen te hebben in het scheppend vermogen van Muzenis en door hun oprechte belangstelling daarvoor ook financieel de tijd en de ruimte hebben weten te creëren.

Ik wens u veel leesgenoegen.

**Jaap Montagne, bestuursvoorzitter
en mede-oprichter van Muzenis**

Gesetz

Het Muzenest (1984)

2710

Heer Bommel ontwaakte langzaam uit een verwarde droom en schaarrelde wat overeind. Hij had het koud, zodat hij vermoedde, dat zijn dekens weggeleden waren. Maar toen hij suffig om zich heen tastte, ontmoette hij de ogen op en toen werd hij zich bewust van Verbijsterd sloeg hij de ogen op en toen werd hij zich bewust van zijn akelige toestand. Een koude wind blies klagend door de boomtoppen boven zijn hoofd en toen hij zijn buil betastte en zijn binnenstebuiten gekeerde zakken gewaar werd, uitte hij een gesmoorde kreet.

'Ik b-b-ben b-beroofd!' riep hij uit. 'Neergeslagen en b-beroofd! M-mijn geld en mijn horloge... alles is weg! M-Altis is weg', herhaalde een zachte stem naast hem. Het was de muze, die dromerig op haar instrumentje tokkelde, terwijl ze zijn

ontwaken gadesloeg. 'U bent een gelukkig iemand', voegde ze eraan toe.

Deze woorden bezorgden de beproefde heer een dritaanval. 'Gelukkig!' kreet hij. 'Ik? Ik, rampzalige Bommel? Mijn bezittingen zijn geroofd, mijn hersens trillen door mijn hoofd, ik wankel van de slaap en jij zegt, dat ik gelukkig ben? Bah! Alles is jouw schuld! Jij met je rijmelarij!'

'Je begrijpt nog niet wat goed voor je is, Olivier', zei de dame met een zachte glimlach. 'Bezit geeft alleen maar zorgen, dat merk je nu. Je zult beter kunnen werken zonder geld. En die hoofdpijn is goed tegen de slaap. Slaap is ook slecht voor het werk. Je zult merken dat je nu veel meer openstaat voor mijn inspiratie. Krom Ollie, neem Waarzaks gedicht en maak het af.'

2711

Heer Bommel stak met trillende vingers een pijp op om wat te kalmeren en begon weer te lopen. Het getokkel van de muze achter hem bleef even luid, zodat hij begreep, dat ze hem volgde. 'Ik wil n-naar huis', prevelde heer Ollie met koude lippen. 'Ik w-wil slapen! Maar hoe kom ik van dat mens af? Ach, waarom ben ik ooit met de kunst begonnen? Dit is toch geen leven... Achtervolgd te worden door een muze, die een heer bij nacht en ontij door de sneeuw jaagt om een rijmwerk af te maken. Het is vreselijk! Ik heb nooit geweten hoe hard het bestaan van een kunstenaar is en ik zal van nu af altijd de kunst steunen - als dat getinkel achter me maar ophoudt.'

Zo mompelende en klagende was hij in de stad aangekomen. De huisjes lagen duister in de nacht en er was geen levende ziel te bespeuren. Doelloos sjokte de dichter door de sneeuw, vervuld van

smartelijke gedachten. 'Had ik maar naar mijn goede vader geluisterd', dacht hij. "'Ollie, jongen," zei die altijd tegen mij, "neem geen werk op je, dat je niet aankunt, dat geeft muizenissen." Hm! Muizenis... Muzenis! Juist! Dat geeft muzenissen! Dat zie ik nu maar!'

Op dat moment stapte hij, misleid door de duisternis en verdiept in zijn woordspeling, in een vijvertje, dat daar als verfraaiing gegraven was. Het koude water spatte hoog op en omsloot hem tot aan de nek, zodat hij een benauwde kreet slaakte. Doordat geluid werd de commissaris van politie, die juist een ronde maakte, aangelokt. Ontsteld staarde hij naar het met kroos bedekte hoofd aan zijn voeten en trok toen een notitieboekje te voorschijn.

Uit: De Muzenis

De geschiedenis van Muzenis in hoofdlijnen

Het begin

Mariëtte Wildeboer, geestelijk moeder van Muzenis, studeerde sociologie en geschiedenis aan de Vrije Universiteit en volgde daarna enkele jaren de opleiding tot dramadocent aan de Toneelschool in Maastricht. Na een carrière als docente in het voortgezet onderwijs verliet zij het onderwijs voor een periode van bezinning en werkte ze freelance in de theatersector. Tijdens haar werkzaamheden voor het eerste Orlandofestival in Rolduc te Kerkrade in 1982 merkte zij op, dat daar in de samenwerking tussen professionals en amateurs echte bezieling aanwezig was, in tegenstelling tot wat zij vaak in het theater aantrof. Deze ervaring leidde tot het plan om een **Stemmuzikum** te gaan organiseren. De inspiratie voor dit evenement haalden de initiatiefnemers uit het Orlando-festival. Men zag in het gebouw in Rolduc grote mogelijkheden; de akoestiek van de gangen en binnenplaatsen leende zich uitstekend voor een 'stem-environment' en zo werd het idee voor het Stemmuzikum geboren: een ontmoeting tussen liefhebbers, amateurs en beroeps, op het gebied van de stem. In eerste instantie werd aansluiting gezocht bij het Orlando Festival, maar die organisatie hield zich liever bij kamermuziek en dus besloot men het Stemmuzikum zelf te organiseren. Er werd subsidie aangevraagd bij het voormalige ministerie van WVC. Dat stond niet onwelwillend tegenover het initiatief, maar plaatste vraagtekens bij de uitvoerende personen die men voor ogen had. Toen men teveel invloed wilde uitoefenen op het geheel, bedankten de organisatoren voor de eer en werd besloten het idee even te laten voor wat het was; dán maar op kleine schaal verder met het vormgeven van de eigen theaterideeën. Kort daarna werd in februari 1983 begonnen met de **Speelplaatsen**: één zondag per maand een bijeenkomst waar werd gespeeld met de kunst. Het voornaamste doel was om in een veilige groep ideeën te kunnen uitproberen en toetsen; alles mag, niets moet, doe wat in hoofd en hart opkomt en gebruik de groep als klankbord.

Mede-initiatiefnemers waren Jaap Montagne, Flora Kleinjan en Willem Jonkers, allen met een professionele achtergrond in de kunst. Men besloot een stichting op te richten en op 17 oktober 1983 togen Mariëtte en Jaap naar de notaris. Over een naam hoefden ze niet lang na te denken, want mijmerend over theater en inspiratie lag het woord muze al snel voor de hand. Een 'muze' werd in het oude Griekenland geacht voor inspiratie te zorgen. Zo ontstond Muzenis, temeer omdat er ook een verhaal van Maarten Toonder bestond met dezelfde naam. Daarin raakt heer Bommel door een muze aan lager wal, haalt hij zich allerlei 'mu(i)zenissen' op de hals en moet hij door Tom Poes uit de nesten worden gehaald. Bij de start heeft Muzenis haar filosofie als volgt verwoord: 'Het beoefenen van kunst helpt de mens zich te ontplooien, aan de andere kant maakt het zichzelf ontplooien de mens tot kunstenaar'. Om dit te concretiseren zijn hieraan vier doelen verbonden: het organiseren van culturele manifestaties, het begeleiden van individuen en groepen die zich op cultureel gebied willen ontplooien, het inrichten van leef/werkplaatsen ter integratie van diverse kunstuitingen én het doen van onderzoek, waaronder deze doelstellingen het beste tot hun recht kunnen komen.

Voor de ontwikkeling van Muzenis moest er een ruimte komen die kon dienen als kantoor en als appartement voor diegenen, die vanuit het buitenland betrokken werden bij het organiseren van projecten en cursussen. Met de inkomsten van het appartement, dat ook aan andere tijdelijk in Amsterdam aanwezige kunstenaars kon worden verhuurd, zou het kantoor gefinancierd kunnen worden. De keus viel op Amsterdam en wel op de zolder van het pand in de van Hogendorpstraat 143, dat al eigendom was van Jaap en zijn zus Ella Montagne en waar ook Flora en Mariëtte woonden. Nadat het Muzenest klaar was en Jaap Bollée een logo had ontworpen voor de stichting, werd het pand op 16 september 1984 officieel in gebruik genomen. Muzenis was daarmee een zichtbare organisatie geworden.

Logo stichting Muzenis 1984

Met als motto: 'elk initiatief heeft behoefte aan geld van buitenaf', werd tijdens de opening een brief verspreid met daarin de vraag, of men bereid was Muzenis niet alleen in enthousiaste bewoordingen bij te staan, maar om de stichting ook financieel te helpen. Er werden drie mogelijkheden geboden waarmee men het initiatief kon steunen: 'belangstellende' (een bijdrage van minimaal 25 gulden), 'steunpilaar' (100 gulden of meer) of geld lenen en dan kwam men in de categorie 'hulpverlener' terecht. Er kwam veel geld binnen in de vorm van schenkingen: in totaal in 1984 en 1985 maar liefst meer dan tienduizend gulden! Tijdens een open dag in de Stalhouderij in Amsterdam in oktober 1985 werd er uitgebreid ingegaan op de ontwikkeling van Muzenis, over het productiewerk voor voorstellingen van derden, de cursussen die zij inmiddels aanbood en natuurlijk over de Speelplaatsen, de activiteit uit 1983 van waaruit Muzenis was ontstaan.

Muzenis gaat naar school

In september 1985 volgt er een onverwacht gunstige ontwikkeling: de stichting wordt door het Wijkcentrum geattendeerd op een leegstaand schoolgebouw in de Cliffordstraat, op nog geen drie minuten lopen van het kantooradres. Omdat er al een tijdje werd gezocht naar een geschikte ruimte voor cursussen e.d.

Detail utnodig opening Cliffordstudio (1986)

De kleine studio (1986)

wordt hier serieus naar gekeken, temeer ook omdat de makers voor wie productiewerk gedaan werd, zeker op termijn gebaat zouden zijn bij repetitieruimten. Het Grondbedrijf van de gemeente Amsterdam biedt Muzenis zes klaslokalen, een gymzaal en enkele kleinere (berg)ruimten aan. In het andere deel van deze voormalige school komt een werkplaats met ateliers voor kleinbehuysden uit de buurt, om te knutselen en nieuwe creatieve vaardigheden op te doen. Deze Buurtwerkplaats had de school gekraakt en mag als eerste gebruiker een deel van het gebouw toewijzen aan een medegebruiker. Zij kiest voor Muzenis, omdat zij in haar activiteiten een ideale artistieke aanvulling ziet. Op haar beurt ziet Muzenis vele interessante samenwerkingskansen met de Buurtwerkplaats.

Het was een hele onderneming om aan de invulling van het gebouw te beginnen, maar Muzenis houdt wel van een uitdaging. Op 19 februari 1986 wordt dochterstichting Cliffordstudio opgericht voor het beheer van het gebouw, met als bestuur vanuit Muzenis Jaap Montagne en Mariëtte Wildeboer en als vertegenwoordiger van de huurders Hans Langere van de jeugdtheatergroep Sanders & Co. Er kan geld geleend worden van de Triodosbank om de noodzakelijke aanpassingen aan het gebouw mogelijk te maken, waarbij mensen uit de achterban van Muzenis borg mogen – en willen! – staan voor de aflossing, omdat er natuurlijk nog geen zakelijke zekerheden geboden kunnen worden als onderpand¹.

Op 21 september 1986 wordt de Cliffordstudio officieel geopend met een open dag met rondleidingen en informatie over de plannen van Muzenis met de Cliffordstudio:

'Als iemand ambities heeft om in het theater op te treden, prima. Als iemand zijn hele leven tussen de schuifdeuren wil blijven, dan is dat ook goed. Als je maar presteert naar eigen vermogen. Maar voor al deze gevallen en alles er tussenin is de Cliffordstudio een ideale plek: een soort 'tuin' in de stad waar je je artistiek kunt opladen'.²

De verhuur van de studio's wordt voortvarend aangepakt. Met de verhuizing van het kantoor

(1993)

De tuin van de Cliffordstudio (2009)

van Muzenis van de Van Hogendorpstraat naar de Cliffordstraat is de bereikbaarheid van Muzenis flink toegenomen. Er wordt in 1988 een stagiaire aangetrokken van een school voor MBO: Jørgen Unema. Het is zijn taak om de verhuur van de voorzieningen van de Cliffordstudio te gaan regelen. Tegelijkertijd met de verhuizing wordt de huisstijl aangepast en Muzenis gaat met oranje als de nieuwe huiskleur de toekomst in.

Als na drie jaar hard werken alle ruimten gestuukt en geschilderd zijn – met dank aan vele vrijwilligers en de firma Sikkens voor hun gratis partij afgekeurde verf – komt in 1989 een ambtenaar van het Grondbedrijf Muzenis vragen of zij alsjeblieft nog een deels vrijkomend oud schoolgebouw onder haar hoede wil nemen aan de de Kempnaerstraat, vlakbij de Cliffordstudio. Het Grondbedrijf heeft weliswaar een hele lijst met kunstenaars, die ruimte zoeken, maar geen geld om het gebouw daarvoor aan te passen en te beheren en 'Muzenis doet dat al zo aardig tot nut van het algemeen in de Cliffordstudio; als Muzenis het niet wil doen, zal het gebouw voor de kunst verloren gaan.' Na enig wikken en wegen besluit het bestuur, dat deze schaalvergroting het draagvlak onder de hele organisatie kan vergroten. Het nieuwe initiatief wordt De Kempnaerstudio genoemd en bestemd voor de vaste verhuur aan theatermakers. Het is de bedoeling om zo een doorstroommogelijkheid te creëren voor de doorstartende theatermaker: vanuit de Cliffordstudio, waar studioruimtes per uur gehuurd kunnen worden naar een gebouw, waar men vaste studio- en/of kantoorruimte zou kunnen huren. Vanaf 1992 valt deze studio onder een eigen stichting, die gelieerd is aan stichting Muzenis.

Activiteiten en producties door de jaren heen

Muzenis heeft in haar geschiedenis tot dan toe verschillende activiteiten geïnitieerd en gerealiseerd:

De **Muzenis Cursusorganisatie** bood cursussen aan ten behoeve van de ontwikkeling van de eigen persoonlijkheid of ter ondersteuning van de ontwikkeling van artistieke vaardigheden. Vanaf 1987 worden de cursusactiviteiten na overleg met de belastingdienst ondergebracht in stichting Speelplaats.

Muzenis Producties moest zichtbaar maken wat de visie van Muzenis was op theater. Het gaat hierbij dan niet alleen om het creatieve proces voorafgaand aan een productie en het uiteindelijke resultaat. Vooral ook de zakelijke kant van de uitvoering van theaterproducties is altijd een wezenlijk onderdeel geweest en hier wordt aandacht besteed aan de mogelijkheden om de productie uitgevoerd te krijgen. De eerste productie is **Engel met Eend**. Hierna volgen de producties **Ora, O Seo? Seo!**, **Vergane Glorie, Flierevogel, Alles om de steen te verwijderen, Het verhaal van Hans en It takes two to Tango**. (zie blz 24 e.v.)

In 1988 wordt het MAM, het **Muzenis Artist Management** opgericht; een adviesbureau dat hulp biedt op vele terreinen: advies bij subsidieaanvragen, het opstellen van begrotingen, het boeken van voorstellingen en het zeker stellen van de financiële situatie van theatermakers. Belangrijk is daarbij, dat het initiatief en dus de uiteindelijke verantwoordelijkheid bij de theatermaker zelf ligt; Muzenis heeft altijd een ondersteunende rol als 'leermeester' en adviseur vervuld. Naast Mariëtte wordt voor het begeleiden en adviseren Paul Ruygers aangetrokken.

Logo stichting Muzenis 1988

De **Kring van Gebruikers** wordt in het leven geroepen. Deze Kring van Gebruikers neemt binnen de stichting een belangrijke plaats in. Zij bestaat uit theatermakers, die op eigen benen willen leren staan en die tegen minimumtarief binnen de Cliffordstudio kunnen huren. De Kring telt in de loop der jaren gemiddeld vijftien leden en is bedoeld om kunstenaars met elkaar in contact te brengen en zo een 'kring' van gelijkgestemden te creëren. De Kring zal na vijftien jaar in 2001 opgaan in de activiteiten van de Economische Werkplaats.

Vijf jaar na het begin, in 1988, geeft Mariëtte Wildeboer te kennen dat ze niet langer deel uit wil maken van het bestuur van Muzenis. Nu de basis gelegd is, wordt het tijd voor een formeel bestuur. Mariëtte blijft wel als coördinator de centrale factor bij Muzenis. Naast haar activiteiten voor Muzenis gaat ze, na een succesvolle artistieke samenwerking van zes jaar met Matthias Mohr, vanaf 1991 op het gebied van theatermaken samenwerken met Marc Note en Josef Willems onder de naam **Het Theater van de Bewegende Maan**. Onder auspiciën van stichting Muzenis is in november 1992 de première van het eerste stuk: **Het verhaal van Hans**.

Donaties en publiciteit

Muzenis blijft steun vragen aan individuele geldgevers en regelmatig wordt er een financiële bijdrage gevraagd aan de achterban. Het bestaan via briefpapier, representatie en dergelijke hangt er vanaf én Muzenis vindt het belangrijk om te weten, dat men haar bestaan belangrijk genoeg blijft vinden. Dit uit zich o.a. in het schenken van geld.

Met ingang van het seizoen 1989-1990 wil Muzenis de donateurs specifiek gaan benaderen. Het jaarverslag 1989 wordt rondgestuurd, samen met een begeleidende brief,

Eddy Varekamp (1998)

waarin gevraagd wordt om een donatie te doen om de kosten van het informatiebulletin te dekken. Ook wordt wederom de mogelijkheid geboden om 'Vriend van Muzenis' te worden, voor een bedrag van 25 gulden per jaar. Ook dat geld zal worden besteed aan publiciteit. In ruil voor de steun ontvangen de donateurs regelmatig informatie over de ontwikkelingen van Muzenis en de Cliffordstudio. Tussen 1988 en 1992 worden de informatiebulletins Muzenisnieuws nummer één tot en met zeven uitgebracht op initiatief van Harrie Bemelmans, die vanuit zijn belangstelling voor Muzenis optreedt als eindredacteur. Ook komt in 1993 de algemene informatiebrochure **Wie doet wat in de Clifford- en de Kempenaerstudio?** uit. Door de jaren heen wordt het Muzenisnieuws steeds vernieuwd en om het onderlinge contact met en tussen huurders te versterken

wordt met ingang van het seizoen 1995-1996 de rubriek 'In de maak in de Cliffordstudio' opgenomen. Dit is een lijst van voorstellingen waarvoor wordt gerepeteerd in de Cliffordstudio en die worden uitgevoerd in theaters in Amsterdam. De tijd vliegt, Muzenis beweegt mee met de ontwikkelingen en begint met behulp van Josef Willems in 2000 een eigen website.

De inmiddels bij kenners ingeburgerde donatie-acties worden ingezet bij feesten en jubilea, zoals bijvoorbeeld bij de viering van het vijfjarig bestaan op 29 oktober 1988, waarbij gelijktijdig de opgeknapte Cliffordstudio feestelijk wordt ingewijd. Er is een lustrumschenkactie voor het tienjarig bestaan van Muzenis. Dat bestaan wordt uitgebreid gevierd in de Cliffordstudio met het uitbrengen van de

in eigen beheer vervaardigde uitgave Tien jaar Muzenis, een creatieve tuin in een drukke stad'. Het 13 1/3-jarig bestaan wordt opgevolgd met een humoristisch liedjesprogramma, en dan is er nog het vijftienjarig bestaan, het 16 1/6 jarig bestaan, twintigjarig bestaan en het vijfentwintigjarig bestaan. Steeds wordt er grif gedoneerd, niet alleen in harde valuta, maar ook in materiële zin krijgt Muzenis steeds weer schenkingen: verf, een keuken, een piano, balletspiegels, balletvloeren, een barre, gordijnen, technische apparatuur.

Muzenis gaat 'terug naar af'

Muzenis organiseert in 1990 het symposium **Terug naar af?** Deze studiedag gaat over de beroepsmogelijkheden voor de niet gevestigde theatermakers in de jaren negentig. Daarbij zijn een zestal prominenten uit de verschillende

geledingen van het theater uitgenodigd om vanuit hun kijk op het begrip kunst en de toekomst van het theatermaken een bijdrage te leveren. Jan Kassies, directeur van het Instituut voor Theateronderzoek, vindt dat kunst in de loop van de tijd belangrijker is geworden in de samenleving en dat men met vertrouwen naar de toekomst kan kijken. Ine Rietstap, dansdeskundige en dansrecensent van het NRC, is minder positief; zij denkt dat zolang de instandhouding van het opleidingsinstituut belangrijker is dan de kunst zelf, de toekomst er somber uitziet. Als derde spreekt Johan Schop, directeur van STAP. Hij pleit voor het aanboren van andere bronnen dan de 'cultuurpot'. Zijn suggestie is: op weg naar een basisloon voor de kunstenaar. Ben Hurkmans, directeur van de Amsterdamse School voor de Kunsten, breekt een lans voor de herwaardering

van vakmatigheid; het beheersen van het ambacht door de kunstenaar als basis voor de creativiteit. Marleen Stikker, organisator van het Zomerfestijn, vervolgt met de boodschap, dat een kunstenaar de taak heeft om de waan van de dag bloot te leggen. Als laatste spreekt Marco Bentz van den Berg, algemeen secretaris van de Amsterdamse Kunstraad. Hij vraagt zich af of het wezenlijke debat over de kunsten zelf niet terug moet komen. Kunstenaars moeten minder klagen, is zijn boodschap; antwoorden ontstaan niet in forums, maar op de werkvloer en in het atelier. Deze dag was een onderdeel van een onderzoek, dat Muzenis in die tijd uitvoerde met geld van het Instituut voor Theateronderzoek, naar de mate waarin beginnende theater- en dansmakers zich voldoende voorbereid en toegerust voelden om op eigen benen te kunnen staan, met name op zakelijk gebied.

Muzenis maakt er werk van

Stichting Muzenis wordt al vroeg in haar bestaan door de Sociale Dienst van de gemeente Amsterdam opgenomen in de lijst van instellingen, die vrijwilligers mogen inzetten met behoud van uitkering. Na overleg met het toenmalige Arbeidsbureau komt er een gesubsidieerde arbeidsplaats voor de periodes 1986-1987 en 1987-1988. In toenemende mate wordt er in de loop van de tijd bij Muzenis betaald werk verricht binnen regelingen als Werkervaringsplaatsen, Banenpoolplaatsen en Jeugdwerkgarantieplaatsen. Het werken met stagiaires vanuit het hoger onderwijs wordt voortgezet en daarnaast blijft het werken met vrijwilligers een belangrijke basis.

Uit reacties van gebruikers en medewerkers in 1993 blijkt wat een warme en inspirerende plek Muzenis door de jaren heen is geworden:

- 'Muzenis is een goede plek om een tijdje te vertoeven en dan de wijde wereld in te trekken.'
- 'Alles mag, niets moet.'
- 'Een opening naar de toekomst.'
- 'Men staat open voor ideeën en er wordt met je meegedacht.'
- 'Muzenis: het stemmetje in je achterhoofd, het steuntje in je rug en de schop onder je kont.'

Wat opvalt is de grote betrokkenheid die iedereen bij Muzenis voelt; mensen krijgen de ruimte om zich te ontplooiën en voelen zich op hun gemak. Aanvankelijk werd gedacht, dat alleen mensen met de juiste geestelijke instelling geschikt waren, maar gaandeweg bleken juist die mensen, die willen aanpakken, geschikt te zijn. Geen woorden, maar daden: Muzenis geeft je de ruimte, maar maakt er wel werk van!

Ondanks al deze lof en tevredenheid blijft zelfreflectie één van de sterke punten van Muzenis. De medewerkers van Muzenis vragen zich voortdurend af of wat Muzenis doet nog steeds past in het heden en of de blik op de toekomst nog reëel is; wat willen we, wat doen we, waar willen we heen? Ook in 1996 hebben medewerkers en bestuur van Muzenis zich naar aanleiding van het 12 ½-jarig bestaan van de stichting een weekendje teruggetrokken in Schoorl. De uitkomst was, dat de nadruk de laatste anderhalf jaar teveel

was komen te liggen op de verhuur en dat er weer meer aandacht zou moeten komen voor het realiseren van voorstellingen, om de zaken wat meer in evenwicht te krijgen. Muzenis is een facilitair bedrijf; het verhuurt ruimtes, sfeer en mogelijkheden, mensen worden geheel vrijgelaten. De afgelopen jaren is er gewerkt aan het creëren van een werksfeer waarin gekeken werd wat de mensen nodig hadden en persoonlijke zorg voor de klanten is één van de kwaliteiten van de stichting. Een van de vragen die naar aanleiding van dit alles werd gesteld was: gaat Muzenis nog eigen voorstellingen maken? Daar blijft altijd ruimte voor, was het antwoord, alleen is er in deze periode niets gaande. Het is heel goed dat er producties zijn gemaakt, want nu heeft Muzenis de ervaring en de kennis van het productieproces en die kan ze inzetten voor de ondersteuning van anderen.

Na een periode van ruim tien jaar werken met allerlei overheidsregelingen in het kader van de arbeidsparticipatie wordt Muzenis steeds meer een samenwerkingsverband van zelfstandige kleine ondernemers en vrijwilligers om de organisatie van alle activiteiten werkbaar en betaalbaar te houden. Met de komst van Ivonne Valk op het kantoor in de Cliffordstudio in de loop van 1994 komt er ook rust op het vlak van de verhuurwerkzaamheden.

Het Kunstenplan 1997-2000.

Het jaar 1994 is lastig voor Muzenis. Volgens de Amsterdamse Kunstraad draagt Muzenis bij tot de culturele infrastructuur van Amsterdam: een prachtig en positief punt. Maar hoewel er allerwegen waardering is en blijft voor Muzenis, lukt het almaar niet om de weinige steun te krijgen die van de overheid nodig is. Dus worden voor het eerst in acht jaar de prijzen van de Cliffordstudio verhoogd, maar dat blijkt helaas niet voldoende. Om de prijzen voor studioruimte aanvaardbaar te houden, is in de toekomst steun van buitenaf nodig en het bestuur besluit dan ook om in het kader van het Kunstenplan 1997-2000 een subsidieaanvraag in te dienen bij de gemeente Amsterdam. Er wordt een meerjarenbeleidsplan geschreven met daarin de activiteiten die Muzenis met gebruik van de subsidie wil gaan verrichten en het lukt – met hulp van de politiek – om toegang te krijgen tot het Kunstenplan vanaf het jaar 1998. Er komt een bescheiden subsidie ter ondersteuning van de ad hoc-verhuur.

Muzenis laat je spelen: Try-out theater De Ruimte

Muzenis spant zich in om fondsen te werven om met ingang van het seizoen 1997-1998 de grote studio aan de Cliffordstraat onder de naam **De Ruimte in de Cliffordstudio** twee keer per maand, van vrijdag tot en met zondag, te laten functioneren als theater voor maximaal zestig voorstellingen per jaar. Tijdens de jaarlijkse manifestatie **Kijk op de Wijk**, de opening van het theaterseizoen in Westerpark, is er veel aandacht voor **De Ruimte** en per 1 januari 1998 gaat deze theaterfaciliteit officieel van start met Bert Viergever als eerste technicus op vrijwillige basis. Na 2000 kwam daar Andreas Wiersum als freelancer bij. Dit kleine theater is bestemd voor mensen die bij Muzenis

Op weg naar Kijk op de Wijk (1998)

aan een productie hebben gewerkt en die een eerste try-out willen geven. Verder is het plan om voor het eind van 1998 de hal en de gang beneden om te bouwen tot foyer. Van de organisatie **Heb Hart voor je Stad** krijgt Muzenis duizend gulden subsidie voor de inrichting ervan en via hun bemiddeling ook hulp in natura van diverse bedrijven. In april 2000 krijgt Muzenis van deze organisatie tevens de Projectentrofee voor de realisering van De Ruimte, vooral als theater voor kindervoorstellingen in stadsdeel Westerpark.

Deze jaren kenmerken zich wat de organisatie betreft door de geleidelijke overgang naar meer financiële draagkracht door subsidies. Ook de instelling van SVP Kunst in 1997 – een unieke ambtelijke voorpost als servicepunt (SVP) voor kunst en cultuur binnen stadsdeel Westerpark – heeft hieraan een positieve bijdrage geleverd. **De Ruimte wordt (ook) volwassen!** is de titel waarmee Muzenis aanwezig is tijdens Kijk op de Wijk in 2004. Dat jaar staat het promoten van de nieuwe avondvoorstellingen centraal, die mogelijk zijn geworden met een extra subsidie van de gemeente Amsterdam in het kader van het programma 'Diversiteit in cultuur meer tonen'.

Theater De Ruimte in de Cliffordstudio heeft door de jaren heen een goede naam opgebouwd en dat blijkt o.a. uit een door de dienst Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam in 2006 gehouden studie m.b.t. Kunst en Cultuur in Westerpark. Het theater kwam wat naamsbekendheid en waardering betreft nagenoeg bovenaan de lijst van onderzochte instellingen te staan. De herkenbare huisstijl van de vaste vormgever van Muzenis sinds 1992, Edwin de Leeuw, is hier zeker behulpzaam bij geweest. In 1999 krijgt Muzenis een nieuwe huisstijl. Een nieuw logo symboliseert de weg die Muzenis heeft afgelegd: stond aanvankelijk 'richting geven' aan initiatieven van beginnende podiumkunstenaars in de filosofie centraal, in de praktijk bleek dat 'ruimte geven' te zijn geworden, in alle betekenissen van het woord.

Kindervoorstellingen

Die naamsbekendheid is vooral een gevolg van het feit, dat stadsdeel Westerpark Muzenis sinds 1998 subsidie ter beschikking stelt om voorstellingen voor kinderen van twee tot twaalf jaar op zondagmiddag in De Ruimte te organiseren. Het aantal toeschouwers dat komt neemt dan weer toe, dan weer af... want de economie gaat goed, dan weer minder... het regent... de zon schijnt... maar toch, het organiseren van deze kindervoorstellingen blijkt één van de dankbaarste activiteiten die Muzenis onder haar hoede heeft genomen. Het succes van de gehanteerde formule blijkt na enkele jaren organiseren evident: het is gelukt om een sfeer te creëren, waar de mensen voor terugkomen. Sterker nog, langzaam doch gestaag wordt het bezoekerspubliek ook steeds meer multicultureel, een doel waar Muzenis zich altijd sterk voor heeft gemaakt en waarmee een bijdrage wordt geleverd aan de cohesie in de wijk waar Muzenis is gevestigd.

Schoolvoorstellingen

Met ingang van het schooljaar 1997-1998 besteedt het stadsdeel Westerpark ook de organisatie van de schoolvoorstellingen aan Muzenis uit en neemt Marc Note de programmering op zich. Voor alle leerlingen van de negen basisscholen in het stadsdeel zal een voorstelling worden verzorgd op school, in het Polanentheater of in De Ruimte. Jaarlijks verschijnt een verslag onder de titel **Schooltheater voor basisscholen in stadsdeel Westerpark** en de scholen tonen zich in de loop der jaren onverminderd tevreden tot zeer enthousiast over het aanbod en de organisatie van de voorstellingen. De filosofie achter dit succes wordt in dit boek door Marc Note nader verwoord op blz. 80. Op alle scholen worden ook altijd de posters voor de vrije kindervoorstellingen op de zondagmiddag in De Ruimte opgehangen, terwijl in het theater weer reclame wordt gemaakt voor voorstellingen elders in Amsterdam, zoals in De Krameling. Het stadsdeel heeft met deze wijze van subsidiëren ongetwijfeld een belangrijke bijdrage geleverd aan de bevordering van (kinder)theaterbezoek in het algemeen. Met het succes van deze voorstellingen in het achterhoofd, vroeg het stadsdeel in 2001 aan Muzenis of zij bereid en in staat zou zijn om ook voorstellingen voor het voortgezet onderwijs te organiseren. Jongeren zijn een speciale doelgroep binnen het kunstbeleid van stadsdeel Westerpark, maar vooralsnog was hiervoor helaas geen menskracht binnen Muzenis. Wel is er meegewerkt aan **Youth, Check and Report**, een op verzoek van jongeren zelf uitgevoerd onderzoek naar behoeftes, meningen en ideeën van jongeren in het stadsdeel. Binnen dat rapport scoorde de kunst niet hoog. Wel werd in september 2002, in samenwerking met de werkgroep 'Jeugd en Veiligheid' van het wijkcentrum Spaarndammer- en Zeeheldenbuurt, de voorstelling **Krulletjes** door het Stut theater uit Utrecht georganiseerd. Het stuk werd gespeeld door Turkse en Marokkaanse jongeren, als bijdrage aan een oplossing van de problematiek van jongeren in deze buurt. Tevens was het een eerste gelegenheid voor het stadsdeel om kennis te maken met wijktheater.

Na vijftien jaar: Niemand begint in Carré

Op zeventien oktober 1998 bestaat Muzenis vijftien jaar. Was het bij het tienjarig bestaan nog niet duidelijk of deze mijlpaal wel gehaald zou worden, nu ziet het er voor de komende jaren een stuk rooskleuriger uit dankzij de subsidie die Muzenis in elk geval tot en met 2000 krijgt in het kader van het Kunstenplan van de gemeente Amsterdam. Dit lustrum wordt door de medewerkers van Muzenis gevierd met een bezoek aan het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen. Namens het bestuur ontving iedere medewerker een speciaal op Muzenis geënte zeefdruk van Eddy Varekamp.

In december 1990 heeft Muzenis, zoals eerder beschreven, het symposium **Terug naar af?** georganiseerd over de beroepsmogelijkheden van beginnende theatermakers in de jaren negentig. Rond het derde lustrum wil Muzenis opnieuw iets dergelijks organiseren om te

Logo stichting Muzenis sinds 1999

De Economische Werkplaats in wording (2004)

Spot(je)
(2003)

kijken, wat van de uitkomsten daarvan terecht gekomen is. Maar wat nog belangrijker is, is de vraag of de doelgroep waarvoor Muzenis destijds is opgericht, nog wel bestaat. Er vindt in december 1998 een brainstormdag plaats onder de titel **Niemand Begint in Carré**. Niemand begint in Carré, maar waar dan wel en onder welke (financiële) voorwaarden? Zouden beginnende theatermakers van nu nog geholpen zijn met kleine subsidies? Tijdens deze dag werd o.a. onderzocht of het oprichten van een eigen fonds voor kleine bijdragen ten behoeve van beginnende podiumkunstenars zin zou hebben en zou passen binnen de filosofie van Muzenis. In feite werd hier de basis gelegd voor wat vanaf 2006 het **Leergeldtraject van De Economische Werkplaats** zou worden. Het jaar daarop stond vervolgens in het teken van het schrijven van een publicatie n.a.v. deze brainstormdag. Met **Niemand begint in Carré, berichten vanuit de basis**, legde Muzenis haar visie op economie en kunst vast. Tijdens de viering van het op de kop af 16 1/6-jarig bestaan overhandigde Mariëtte Wildeboer het eerste exemplaar aan Bert Janmaat, secretaris van de Amsterdamse Kunstraad. Tijdens deze feestelijke bijeenkomst werd de nieuwe Ruimte-foyer officieel geopend door Michiel Beurskens en zijn moeder, vaste bezoekers van de kindervoorstellingen in De Ruimte³. 's Avonds was er voor de medewerkers en genodigden het dinerprogramma **Onthaasten met pit**.

Kunstenplan 2000-2004

In maart 2000 kwam Saskia Bruines, wethouder Cultuur van de gemeente Amsterdam samen met het hoofd Kunstzaken op bezoek. Beiden waren enthousiast over de opzet van de stichting en onder de indruk van wat er met een beperkt budget voor de doelgroep bereikt is. In de zomer van dat jaar werd duidelijk dat de continuïteit van de ad hoc-verhuur ook in de toekomst gewaarborgd zou blijven, toen door de Amsterdamse Kunstraad een positief advies werd toegekend. In december besloot de gemeenteraad dat Muzenis de komende vier jaar structureel gesubsidieerd zou worden. Dankzij heel redelijk bezette zomermaanden is het jaar 2000, met een gemiddelde bezettingsgraad van de studio's van 76%, het topjaar in de verhuur van de Cliffordstudio geworden. De gemiddelde bezettingsgraad van de studio's door de jaren heen ligt iets boven de 60% op jaarbasis. Alle tijd en administratie, die ervoor nodig is om de ad hoc-verhuur in stand te houden, kost meer dan de huurders met de door Muzenis gehanteerde tarieven opbrengen, vooral ook omdat er altijd periodes van leegstand overbrugd moeten worden als gevolg van vakantieperiodes e.d. Elk jaar is dit bezettingspercentage anders en het zijn juist deze onvoorspelbare verhuurresultaten, die steun van de gemeente Amsterdam noodzakelijk maken om deze arbeidsintensieve voorziening voor beginnende en ad hoc-theatermakers op de lange termijn in stand te houden.

In memoriam Evert van Netten

In 2003 overleed onverwacht bestuurslid Evert van Netten, op 53-jarige leeftijd. Evert is vanaf het begin op diverse terreinen betrokken geweest bij de stichting en hij werd in 1990 gevraagd als secretaris van het bestuur.

Daarnaast was hij bij bijzondere gelegenheden de huisfotograaf van Muzenis en maakte hij daarvan mooie boeken. Zijn humoristische teksten op niveau bij allerlei feestelijkheden waren gewaardeerde bijdragen. Vasthoudend als hij was probeerde hij ook de medewerkers bij te scholen op het gebied van diverse computerprogramma's, nadat hij zich had laten omscholen tot trainer op dat gebied.

Stroomopwaarts!

Het jubileumjaar 2003 was verder voor Muzenis een goed jaar. In januari werd het vijfjarig bestaan van het kindertheater in De Ruimte gevierd. Het hoogtepunt van deze dag was de presentatie van de nieuwe Ruimtemascotte voor de kinderprogrammering. Deze was afgeleid van een kindertekening, die destijds bij de opening van de Cliffordstudio gebruikt was en de nu 22-jarige maakster van de tekening kreeg de eerste button met de mascotte opgespeld, die dankzij een wedstrijd onder de aanwezige kinderen de naam Spot(je) had gekregen.

Het bestuur en de medewerkers vierden het vierde lustrum van Muzenis op 17 en 18 oktober in De Bilt, waar naast de nodige ontspanning ook werd vergaderd over de toekomst van de stichting.

Tijdens een studiedag met de titel **Stroomopwaarts!** werd op 21 november 2003 samen met gastpanelleden – allen (oud)huurders van Muzenis – gezocht naar drijfveren en eigenschappen die maken, dat theatermakers overleven met hun initiatief en gesproken over de barrières, die zij onderweg tegenkomen. 's Ochtends gaven deze tien panelleden 'theatrale statements' af, die een verhelderend beeld gaven van de drijfveren om te beginnen en de moeilijkheden, die ervaren werden, om het vol te houden. Daarnaast werd in kleine groepen gediscussieerd over o.a. de vraag, hoe de andere aanwezigen hun weg kunnen vinden en welke valkuilen zij daarbij dachten tegen te komen. Van de tien gasten waren door Marion Stekelenburg portretten met foto gemaakt, die onder de titel **Tien uit duizenden** waren opgehangen in de foyer, samen met de namen van alle 1079 huurders van de Cliffordstudio tot dan toe. Na de lunch werd een proeve van het stuk **Doorbraak in De Ruimte** van Bob Ruijsendaal – een van de panelleden – gespeeld, waarin op voor de zaal herkenbare en hilarische wijze de problematiek van acteurs aangaande het 'wel of niet gezien worden' aan de orde werd gesteld. Na een plenaire brainstorm werd als afsluiting De Economische Werkplaats officieel geopend door stadsdeelvoorzitter Annemarie Hoogland, waarmee een zeer succesvol lustrumjaar werd afgesloten.

De Economische Werkplaats

Muzenis heeft van begin af aan een economische werkplaats willen zijn, waar theatermakers ondersteuning zouden kunnen krijgen bij en ervaring zouden kunnen opdoen met de zakelijke kant van de theaterpraktijk. Het verhuren van studio's behoorde nooit tot de primaire doelstellingen, maar de vraag naar repetitieruimte bleek één van de eerste levensbehoeften van beginnende theatermakers te zijn. Door het vele werk dat

deze verhuurfunctie met zich meebracht, is de adviesfunctie noodgedwongen op het tweede plan terechtgekomen.

In 2000 werd het oorspronkelijke idee weer uit de kast gehaald en zou het onder de naam De Economische Werkplaats de komende vier jaren centraal staan in de verdere ontwikkeling van Muzenis. De Economische Werkplaats is de opvolger van het MAM en Muzenis Producties.

In 2000 werd voor dit doel subsidie aangevraagd binnen het Amsterdamse Kunstenplan, bovenop het bedrag dat bestemd was voor de ad-hoc verhuur. Het bedrag voor de verhuur werd gehonoreerd, maar voor De Economische Werkplaats werd dit afgewezen, met als argument dat Muzenis kort samengevat weliswaar een 'sympathieke zalenverhuurder' was, maar op artistiek gebied niets voorstelde. Ondanks deze tegenvaller besloot men om door te gaan, mede omdat er voor 2001 wel een startbedrag werd toegezegd door stadsdeel Westerpark. In dat jaar wordt een begin gemaakt met de activiteiten van de werkplaats. Aan alle huurders werd een uitgebreide nieuwsbrief toegestuurd, waarin achtergrondinformatie over Muzenis werd gegeven en De Economische Werkplaats werd geïntroduceerd. Ook werd de folder 'Begeleid subsidieaanvragen schrijven' meegezonden en dat was, samen met een drietal advertenties in de rubriek 'musici en artiesten' van het Parool, voldoende voor drie cursusgroepen.

In de tweede helft van 2000 ontwierp en organiseerde Mariëtte Wildeboer op verzoek van SVP Kunst de **Podiumroute Westerpark**, in het kader van het tienjarig bestaan van het stadsdeel. In 2001 kwam opnieuw het verzoek aan Muzenis om een route te organiseren. Na enig onderhandelen kon men dit onder de vlag van De Economische Werkplaats brengen, zodat er een projectleider kon worden aangetrokken, die voor dat jaar de route organiseerde. Naast Wendy van der Brugge als projectleidster voor de podiumroute, werd Sylvia Panhuise ingewerkt. Zij organiseerde het buurtfeest rond de opening van het nieuwe binnenterrein van de Kempenaerstudio. Vervolgens begon zij met een presentatie- en inventarisatieronde van het concept 'economische werkplaats' voor collega-instellingen in Amsterdam, dat in het voorjaar 2002 afgerond werd.

Het subsidiebedrag, dat SVP Kunst in 2001 ter beschikking had gesteld voor de ontwikkeling van De Economische Werkplaats, mocht voor de helft worden meegenomen naar 2002, zodat de activiteiten konden worden voortgezet. In 2002 vestigde Johanna Breek zich in de Cliffordstudio als zelfstandig adviseur voor fondsenwerving voor de culturele sector. In dat kader ging zij ook cursussen voor de werkplaats verzorgen, evenals Carla Custers, die met **Reken Er Op**, een administratiekantoor voor de culturele sector, al een paar jaar eerder in de studio was neergestreken. Mensen persoonlijk benaderen bleek het meest effectief om klanten te trekken, ondanks het feit dat het op deze manier werven zeer arbeidsintensief is. Dankzij subsidie van de gemeente Amsterdam werd er in 2003 begonnen met de realisatie van een nieuw kantoor met cursusruimte voor De Economische Werkplaats, welke begin 2004 werd opgeleverd.

Uit reacties van deelnemers blijkt dat veel van wat De Economische Werkplaats doet duidelijk in een behoefte voorziet. Het blijft niet makkelijk om alle deelnemers op dezelfde tijd en plaats bij elkaar te krijgen. De deelnemers hebben een belangrijke eerste verantwoordelijkheid en dat is geld verdienen. Vaak wordt gekozen voor het doen van allerlei kleine klusjes of het starten van een gestructureerder gemengde beroepspraktijk om het hoofd boven water te houden. Cursussen volgen komt op de tweede plaats. Veel culturele ondernemers zijn 'uit nood zakelijk.' Als starter hebben zij meestal een 'tobinkomen' of worden in hun levensonderhoud ondersteund door partner of familie. De overtuiging, dat ze zakelijk moeten worden is wel aanwezig, maar de aandacht daarvoor is klein en veel theatermakers realiseren zich daardoor vaak (te) laat dat er ook een zakelijke kant aan een project zit. Op het juiste moment een steuntje in de rug krijgen maakt, dat mensen meer zicht krijgen op het belang van de zakelijke kant van theatermaken. Deze groep vindt haar weg naar de cursussen en workshops van De Economische Werkplaats.

In 2005 zocht Muzenis contact met het VSB-fonds, met de vraag of dit fonds niet een rol zou kunnen en willen spelen in een verdere uitbouw van De Economische Werkplaats. Er kwam een toezegging voor de financiering van een pilotstudie die als **Leergeldtraject van De Economische Werkplaats in samenwerking met het VSBfonds** in 2006 van start ging. De basis hiervoor was al in 1999 gelegd bij de uitgave Niemand begint in Carré ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van de stichting. De presentatie van de resultaten in 2009 betekent de kroon op het werk van 25 jaar Muzenis. Elders in dit boek wordt uitgebreid over dit traject bericht.

Hoopvolle en zorgelijke ontwikkelingen

Muzenis werd in 2003 gevraagd voor een project van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam, om buurttheaters meer armslag te geven onder het motto **Diversiteit in cultuur meer tonen**. Vanuit dit budget konden er bijna twee jaar lang activiteiten worden gefinancierd om de verschillende culturele achtergronden van de kunstenaars in Amsterdam meer onder de aandacht van het publiek te brengen. In de loop van 2005 werd deze diversiteits-programmering weer afgebouwd, omdat de subsidiegelden vanaf dat jaar via het Amsterdamse Fonds voor de Kunst zouden lopen en de nieuwe criteria niet haalbaar waren voor Muzenis. De positieve uitkomst uit deze periode was echter, dat hier de basis gelegd werd voor **wCTA, de werkplaats Community Theatre Amsterdam**. Op het ontstaan van deze werkplaats wordt nog nader ingegaan.

Aangezien de organisatie van de schoolvoorstellingen vanuit een gesubsidieerde werkplek wordt verricht, werd 2003 een spannend jaar voor alle betrokkenen gezien het door het rijk gevoerde beleid. Het stadsdeel Westerpark en de gemeente Amsterdam deden hun uiterste best om zoveel mogelijk gesubsidieerde arbeid te behouden. Eind 2003 kwam op de valreep

de toezegging binnen voor het in 2004 continueren van de regeling en kon iedereen opgelucht ademen. Maar voor de lange termijn zijn de risico's duidelijk: een eventueel verlies van de gesubsidieerde baan, eventuele sluiting van het Polanentheater waar de schoolvoorstellingen voornamelijk plaatsvonden en de stijgende uitkoopsommen van theatergroepen. Hierdoor dreigen voorstellingen onbetaalbaar te worden, een trend die ook de vrije kindervoorstellingen op de zondagmiddag steeds meer zou bedreigen.

Twee van die dreigende problemen worden gelukkig in 2004 afgewend: aan het eind van dat jaar werd bekend gemaakt dat de gesubsidieerde werkplek voor de komende vier jaar veilig zal zijn en ook de dreigende sluiting van het Polanentheater werd afgewend. Er veranderde voor Muzenis dus niets bij het programmeren van de schoolvoorstellingen. Het probleem van de stijgende uitkoopsommen, o.a. door de komst van de euro en de financiële gevolgen van de Arbowet voor theatergroepen, werd aangekaart bij SVP Kunst. In 2005 werd het budget net als in 2004 incidenteel verhoogd, maar gelukkig besloot het stadsdeel aan het eind van het jaar tot een structurele verhoging waarbij het schooltheater vanaf 2006 weer een aantal jaren vooruit kon. Vervolgens werd m.i.v. 2009 dit budget om diverse redenen weer met 20% verlaagd en werd de scholen gevraagd om bij te springen. Het ziet ernaar uit, dat deze alom gewaardeerde voorziening na veertien jaar zal verdwijnen op de adem van de tijdgeest.

Van Richting naar Ruimte was de titel van het stuk waarmee een aanvraag werd ingediend voor opname in het Amsterdamse Kunstenplan 2005-2008. Alleen het onderdeel 'instandhouding van de ad hoc-verhuur' werd gehonoreerd met een bescheiden bedrag, eigenlijk alleen toereikend om de onvermijdelijke periodes van leegstand te overbruggen. Helaas werd het onderdeel 'Economische Werkplaats' niet gehonoreerd, ondanks het feit dat er vergaderingen werden bezocht, ondersteunende notities werden geschreven én er op verschillende plaatsen ingesproken werd. Naar de mening van het bestuur werd er met het uitgebrachte advies van de Amsterdamse Kunstraad n.a.v. de aanvraag geen recht gedaan aan de intenties van Muzenis.

Community theatre

Na de moord op Theo van Gogh in november 2004 wilde Muzenis in een of andere vorm ruimte geven aan kunstenaars, die theatrale statements wilden afgeven bij de (waan)zin van de dag. Dat leidde in december 2004 tot de eerste **Culturele Zeepkist** met als titel **Barre Tijden**: een verrassende beeldende theatrale formule over hoe men met elkaar om wilde gaan in Nederland. Deze formule werd in het eerste kwartaal van 2005 nog drie keer herhaald met telkens een andere invalshoek: **Smaken verschillen**, **Familiezeepkist** en **Vrouwenzeepkist**. Aanvankelijk deden er alleen professionele kunstenaars met een diverse achtergrond en vanuit verschillende disciplines mee, maar in de latere versies stonden er ook semi-professionals en amateurs op het podium. Omdat er een grote verscheidenheid

aan onderwerpen werd aangedragen, besloot Muzenis op 15 april haar eigen statement af te geven met de organisatie van de studiedag **Community Theatre, een kans voor Amsterdam?** Deze dag werd georganiseerd samen met stadsdeel Westerpark, de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam en het Stut theater uit Utrecht, het oudste wijktheatergezelschap van Nederland, waar Muzenis sinds 1998 contact mee onderhield. Theatermakers, welzijnswerkers, gemeentelijke beleidsmakers, politici en docenten namen deel aan deze studiedag. Voor Muzenis was het een mooie en inspirerende afsluiting van het diversiteitsproject.

Bij community theatre wordt er met, voor en door buurtbewoners theater gemaakt van de verhalen, die er in de gemeenschap leven. Als vervolg op deze dag werden er in 2005 een viertal brainstormbijeenkomsten georganiseerd om te kijken, op welke wijze Muzenis deze beweging zou kunnen faciliteren. Zo ontstaat in 2006 onder de paraplu van Muzenis **wCTA, de werkplaats Community Theater Amsterdam**. Deze werkplaats wil in de eerste plaats theatermakers ondersteunen, die in hun eigen omgeving aan de slag willen met deze werkvorm. Er komt namelijk veel kijken bij het realiseren van een goede community theatre voorstelling; alleen regisseur willen zijn is niet genoeg. In tweede instantie kunnen ook buurtbewoners met een verhaal geholpen worden bij het vinden van een theatermaker en de organisatorische structuur voor hun productie. Het is prettig om gesteund te worden door mensen met ervaring en daartoe werd in samenwerking met het Stut theater in de Cliffordstudio het **Stut-steunpunt Amsterdam** gevestigd. In 2006 richtte Stut tevens het landelijk **Wijktheaterplatform.nl** op, waar wCTA deel van uitmaakt. Stadsdeel Westerpark was sinds de zomer van 2005 bezig om geld voor een pilotproject community theatre binnen Westerpark te vinden via het budget **Wij Amsterdammers** van de gemeente Amsterdam. Het duurde echter nog tot eind 2006 voor de interne verdeling van het geld over de projecten van de diverse stadsdelen rond was en de eerste deelnemende regisseurs konden beginnen.

Oorspronkelijk was het de bedoeling in deze eerste fase van de werkplaats om een drietal makers een kleine proeve van ongeveer vijftien minuten te laten maken. Er kwam echter zoveel materiaal uit de interviews met de buurtbewoners, dat er stukken van zo'n dertig minuten bleken te ontstaan. Eind 2007 volgt dan in theater De Ruimte een work in progress-presentatie onder de titel **wCTA op weg: een kijkje in de keuken**. Om te laten zien, waar dit werkproces op termijn toe kan leiden, werd er als afsluiting door zeven ervaren Utrechtse wijktheaterspelers van Stut enkele scènes rond de WAO-problematiek gespeeld uit het stuk **Maxima komt!** Marlies Hautvast, één van de grondleggers van het Stut theater, werd gevraagd om als 'artist in residence' een stuk te maken met allochtone en autochtone vrouwen in Westerpark, omdat zij als geen ander het hart van deze werkwijze vertegenwoordigt. Er werd onderzoek gedaan naar draagvlak onder vrouwen uit verschillende

culturen en in december 2007 gaven twaalf vrouwen aan te willen gaan spelen. Specifiek voor de lange termijnontwikkeling van wCTA heeft Muzenis een subsidieaanvraag gedaan in het kader van het Kunstenplan 2009-2012, die echter werd afgewezen door de Amsterdamse Kunstraad o.a. vanwege het ontbreken van de multidisciplinaire artistieke invalshoek, waar community theatre naar het oordeel van de raad vanuit zou moeten gaan. Muzenis gaat echter bij alles wat zij doet primair uit van de mensen met wie zij werkt en wat die in de gegeven omstandigheden nodig hebben. In het geval van community theatre is dat de wezenlijke belangstelling van artistieke professionals om de verhalen van de mensen zo goed mogelijk op het toneel te krijgen. Daarbij gaat het primair om een goede begeleiding van de potentiële spelers, dus het investeren in menselijk contact en daar is niet iedere schrijver of maker voor in de wieg gelegd. De werkplaats is ervoor om uit te zoeken of men deze vaardigheid kan – en wil! – ontwikkelen. Welke vorm die voorstelling vervolgens aanneemt is secundair en die kan natuurlijk best multidisciplinair zijn, zoals ook gebleken is uit de tot op heden gemaakte voorstellingen.

Het financieel mogelijk maken van wCTA vraagt een grote tijdsinvestering. Gelukkig committeerden het VSBfonds en stichting DOEN zich financieel aan de tweede fase van wCTA en kon er in 2008 verder gewerkt worden. Een apart katern in dit boek is gewijd aan de eerste resultaten in het seizoen 2008-2009. Samenvattend kan gezegd worden, dat er goede hoop is voor de toekomst van wCTA mits ook de gemeente Amsterdam zich op de een of andere wijze committeert aan de ontwikkeling van dit project.

De toekomst

Ook al hebben coördinator en bestuur het reeds lang zien aankomen, het blijft schrikken als het moment daar is: het besef dat het op termijn misschien niet meer mogelijk zal zijn om het bestaan van de Cliffordstudio voor incidentele verhuur en de aan Muzenis gelieerde Kempenaerstudio voor vaste verhuur veilig te stellen. In de afgelopen meer dan twintig jaar zijn deze panden met weinig middelen en veel inzet getransformeerd van afgekeurde schoolgebouwen tot heel behoorlijk geoutilleerde, sfeervolle werkruimten, die echter onbetaalbaar dreigen te worden voor de doelgroep waar de stichting zich altijd voor heeft ingezet: beginnende theatermakers en zij, die in de marge willen blijven werken.

De Staatsliedenbuurt in Amsterdam Westerpark is door de jaren heen veranderd van een uitgewoond krakersbolwerk tot een buurt waar men graag wil wonen; de huizenprijzen stegen navenant. De afdeling Grondzaken van het stadsdeel verzakelijkte mee en ook de huurprijzen van de studio's werden drastisch verhoogd. Ook de aangescherpte regelgeving kost binnen de bescheiden structuur van de stichting een vermogen. Dat is niet alleen een probleem voor Muzenis, maar van heel cultureel Amsterdam. Samen met de krimpende afzetmarkt voor voorstellingen en de teruglopende ad hoc-subsidies, is het de vraag of de Cliffordstudio de vrijplaats kan blijven die het

is. De tarieven voor de verhuur komen steeds meer onder druk te staan: stijgende kosten, minder budget voor theatermakers en minder huurtijd van studioruimte. Er zijn weliswaar meer huurders, maar er wordt korter gehuurd en dat leidt tot meer werk en minder inkomsten. Toch vindt Muzenis dat per uur huren mogelijk moet blijven, maar zij ontkomt er ook niet aan een huurverhoging van 10% in 2006 door te voeren.

Het jaar 2007 wordt voor Muzenis een jaar van keuzes en gemengde gevoelens. Een nieuwe fase brak aan of anders gezegd: na jarenlang zaaien kon er eindelijk geoogst gaan worden op die gebieden, waar Muzenis zich sinds de oprichting sterk voor heeft gemaakt: realiteitszin en maatschappelijke betrokkenheid van mensen, die theater (willen gaan) maken in de breedste zin van het woord. Aan de ene kant was er de verheugende start van wCTA. De Muzenisfilosofie van 'het op eigen benen staan in de kunst' blijkt via het Leergeldtraject goed overgedragen te kunnen worden. Aan de andere kant was er in het eerste half jaar een verontrustende daling in de bezetting van de studio's. De bescheiden structurele subsidie die ze t/m 2008 ontvangt van de gemeente Amsterdam, stelt Muzenis nog in staat om door te gaan met het verhuren van de Cliffordstudio tegen een tarief, dat zoveel mogelijk naar draagkracht wordt vastgesteld. Deze tarieven zijn feitelijk echter de laatste jaren te hoog geworden voor de doelgroep en dat wreekt zich nu. Het bestuur vindt deze ontwikkeling zorgelijk en besluit, weliswaar met pijn in het hart, dat op termijn de Cliffordstudio niet meer ad hoc verhuurd zal kunnen worden. In de loop van 2009 zal gekeken worden of er 'aandeelhouders' gevonden kunnen worden – mensen, die zich er voor in willen zetten, dat de Cliffordstudio zoveel mogelijk behouden blijft voor de doelgroep – of dat er tot een vorm van vaste verhuur moet worden overgegaan. Het bestuur en de medewerkers bekijken ook de mogelijkheid om de Cliffordstudio vanaf het seizoen 2009-2010 primair als theaterfaciliteit te gaan exploiteren en samen met de ontwikkeling van wCTA te komen tot een buurttheater. Stichting Kempenaerstudio zal op eigen benen verder gaan.

In de afgelopen vijftientig jaar is er binnen Muzenis veel tot stand gebracht: de Cliffordstudio en de Kempenaerstudio, allerlei producties, De Ruimte, het schooltheater en de kindervoorstellingen voor stadsdeel Westerpark, De Economische Werkplaats met het Leergeldtraject en wCTA. Muzenis zit niet stil en zal nooit stilzitten, zij zal altijd proberen met de tijdgeest mee te gaan en tijdens het doorspitten van het archief voor dit artikel duikt er telkens weer de vraag op: 'haalt Muzenis het volgende lustrum?' Die vraag is in elk geval tot op heden viermaal positief beantwoord.

De tijdgeest is bij het verschijnen van dit boek echter minder gunstig: afnemende geldstromen bij de diverse fondsen mede als gevolg van de kredietcrisis sinds de tweede helft van 2008, afnemende afzetmogelijkheden voor voorstellingen als gevolg van overheidsbeslissingen en veranderend consumentengedrag. Specifiek voor Muzenis is ook het wegvallen

van de solide samenwerkingsbasis met stadsdeel Westerpark met het samenvoegen van de stadsdelen in de loop van 2010 een bedreiging.

**Ook na vijftientig jaar geldt:
aan uitdagingen geen gebrek!**

Marion Stekelenburg

¹ De Triodosbank was in die tijd de enige bank waar kunstenaars geld konden lenen. Eén van hun reclameslogans was: Kunstenaars moeten de ruimte krijgen, want zij zitten dicht bij de toekomst!

² Uit: Tien jaar Muzenis, een kreetieve tuin in een drukke stad, 1993

³ Michiel had enkele weken daarvoor met circus Elleboog daadwerkelijk in Carré opgetreden.

25 jaar mensen bij Muzen

Incidentele Medewerkers

Joe Hennes
Andreas Klomp
Jaap Bollee
Roy Jongeling
Els Launspach
Ralph Rietveld
Gerda van Domselaar
Roland Bökkerink
Nico Arzbach
Annette Bijl
Ingeborg Slaats
Quincy Schram
Jacqueline Algra
Kim Kooiman
Iwan Lindeboom
Lucy Wenting
Annechien van de Weyer
Elone Dufour
Miriam Wijler
Mohammed Amakran
Debbie Antonio
Jelle Kat
Rob van de Raapkamp
Ronny de Geus
Leo Verton
Balduino Sierra
Sara Tijmens
Marlies Rinia
Hannis Schilperoort
Matthias Vogels
Wendy van der Brugge
Mirjam Deen
Marlon Hermesen
Amélie Picard
Marco Visser
Eleni Esimakopoulos
Sofie van Zijl
Vera Kaye
Mirjam ter Schegget

Medewerkers

1983 heden 1984
1984 heden 1985
1985 heden 1986
1986 heden 1987
1987 heden 1988
1988 heden 1989
1989 heden 1990
1990 heden 1991
1991 heden 1992
1992 heden 1993
1993 heden 1994
1994 heden 1995
1995 heden 1996
1996 heden 1997
1997 heden 1998
1998 heden 1999
1999 heden 2000
2000 heden 2001
2001 heden 2002
2002 heden 2003
2003 heden 2004
2004 heden 2006
2006 heden 2007
2007 heden 2008
2008 heden

Mariëtte Wildeboer
Matthias Mohr
Ella Montagne
Harrie Bemelmans
Robert Jan van Weele
Yvonne Wolff
Els van der Plas
Simone Henken
Paul Ruygers
Jörgen Unema
Monique Adelhart de Toorop
Jeroen Everharts
Josef Willems
Inez de Goede
Marc Note
Bert Viergever
Riëtte van der Plas
Sarah de Vries
Alie Wiering
Linda van Berkel
Dick Grob
Harrie Godijn
Edwin de Leeuw
Edna de Levita
Annie Niessen
Dynaida Nivillac
Gerda Tijmens
Nenad Banda
Yugo Dumić
Ivonne Valk
Natasa Hasandedic
Lejla Sucur
Zowie Viergever
Jeroen de Wit
Menno Aukema
Carla Custers
Willem Ibo
Andreas Wiersum
Thijs Launspach
Sylvia Panhuise
Johanna Breek
Saskia Canterburg
Marion Stekelenburg
Monique Dames
Daan Westendorp
Martijn Wilcke
Tom Panhuise
Robert Jan Jans
Pepijn Smit

Bestuur

1983 Willem Jonkers
Jaap Montagne
Flora Kleijnjan
Mariëtte Wildeboer
Els van der Plas
Robert Jan van Weele
Evert van Netten
Johanna Breek
Martijn Wilcke

1988
1992
2003
2004

School (1996)

Broek in Waterland (2008)

De Bilt (2003)

Producties Muzen

Oneindig Theater, een collage deel 1: Vrouwelijk, 1985

Spelers

**Erika Ackermann, Joe Hennes, Wil Jansen, Flora Kleijnjan,
Els Launspach, Matthias Mohr, Jaap Montagne**

Concept/Regie

Mariëtte Wildeboer

Productie-assistent

Harrie Bemelmans

Techniek

Eugène Buvelôt, Robert-Jan van Weele

Fotografie

Leoni Ravenstein

Première

09-06-1985 in Captain Fiddle te Amsterdam

Als Eva sta ik voor de taak het materiaal, dat zich aan mij voordoet, te benoemen. Mijn hoofd kan de wereld niet bevatten. Soms als een flits komen de seinen over, een onherkenbaar alfabet van kosmische tekens. Wij zijn niet degenen, die we denken te zijn. Wij zijn juist datgene wat we niet denken. Er wordt door mij heen geleefd, via mijn zijn, jouw zijn, wij zijn. **Els Launspach**

Engel met eend 1985-1986

Concept en dans
Gitaar
Regie/Stem/Productie
Tekst
Lichtontwerp
Techniek
Fotografie
Première

Matthias Mohr
Olaf Tarenskeen
Mariëtte Wildeboer
Flora Kleijnjan
Kris Misselbrook
Eugène Buvelôt
Leoni Ravestein

26-02-1986 in Polanentheater te Amsterdam

Mohr ontpopt zich in deze subtiele en vertederende danssolo als een schalks, koket engeltje dat de show steelt met gewichtloos zweven. Een lief, ontroerend verhaal voor het slapen gaan, waarbij de kijker zich niet als kleuter benaderd voelt. **Trouw**

Concept/Dans
Première

Erika Ackermann
20-03-1987 in Zaal 100 te Amsterdam

'Was immer wieder beeindruckt bei Erika Ackermann, ist die Ausstrahlung, die ihr Gesicht, ihr lächeln, ihre Augen haben. Wenn sie tränenlos weint, vereinnahmt sie das 'Ding' als Last wieder, und freut, wenn Seine Überwindung gelingt. Der Schluss wird zum Sieg: Sie ist nicht unterlegen sie stirbt nicht, sie singt. Und entschwebt leicht wie ein Vogel bei Orgelmusik.' **Die Ostschweiz**

Ora, 1987

Oe Sèò? Sèò! 1987-1988

Spel

Regie/Toneelbeeld

Kostuums

Muziek

Lichtontwerp

Geluid

Fotografie

Grafische vormgeving

Première

**Nel Berger, Pinkel Fontijn, Janny Hofman, Francisca de Jong, Nita Liem,
Marc Note**

Willemien Oosterveld

Kathrine van Klaveren

Bengt Berger, Benjamin van Crevel, Rutger van der Ree

Michiel Blokland

Ralph Rietveld

Leoni Ravenstein

Coma Prima

13-11-1987 in Het Veem te Amsterdam

Willemien Oosterveld ging naar Afrika op zoek naar een verbinding van het dagelijkse leven met theater. 'Misschien ben ik wel op zoek naar visuele muziek. Bij muziek vraagt men zich niet af 'Waar gaat het over?' Je houdt van bepaalde muziek of niet. Ik wil beelden oproepen, een bewegend beeldhouwwerk maken, waarvan mensen zouden kunnen zeggen: 'Dat ziet lekker...'

Vergane Glorie 1988-1990

Dans/spel
Regie
Choreografie-advies
Slagwerk
Lichtontwerp
Techniek

Fotografie
Grafische vormgeving
Première

Matthias Mohr, Kathinka de Visser
Mariëtte Wildeboer
Gabri Christa
Edwin Donkers
Jaap Ploeger
Michiel Blokland, Ingeborg Slaats, Jorgen Unema, Jaap Ploeger,
Wiep de Vos
Leonie Ravenstein, Emile Hoogenboom
Nico Arzbach
12-02-1988 in de Melkweg te Amsterdam

In een huiskamerachtige situatie spelen een man en een vrouw een romantisch-absurdistische voorstelling over de oorlog in het dagelijkse leven; de spelletjes die mensen spelen en de pogingen om het weer goed te maken. Een mengeling van dynamische dans en verstilde beelden.

'Een eeuw oorlog in een uur' **De Waarheid**

'Mohr, de Visser en regisseuse Wildeboer hebben er een goed geconstrueerde produktie van gemaakt, waarin de scenes harmonisch en als vanzelfsprekend in elkaar overgaan. De totale sfeer en uitvoering zijn van een ongepolijste kinderlijke directheid, die verfrissend aandoet. Geen gecompliceerde diepzinnigheid, maar primaire emoties die primaire reacties oproepen, vormgegeven op een ontraditionele, wat absurdistische wijze.' **NRC**

Alles om de steen te verwijderen 1989

Choreografie
Dans
Muzikale leiding
Kostuums
Lichtontwerp en techniek
Grafische vormgeving
Fotografie
Productieleiding
Supervisie
Première

Gabri Christa
Gabri Christa, Clea Daiber, Steven Daniels, Frank Händeler
Floris Nielen
Joanne Becker
Ingeborg Slaats
Edwin de Leeuw
Cary Markerink
Annette Bijl
Mariëtte Wildeboer
1-11-1989 in de Balie te Amsterdam

'Alles om de steen heen is een melting-potje van ingrediënten die ze van her en der verzameld heeft. Dat potje heeft ze op een zo hoog vuur gezet dat alles is gaan broeien en gisten en een organische eenheid gaan vormen. Die eenheid wordt versterkt door didgeridoommuziek. De uitvoerenden zorgen ervoor dat de hitte van dat potje van het podium afstraalt.' **De Volkskrant**

Flierevogel 1990-1992

Dans/spel

Regie

Tekst

Choreografie advies

Stemadvies

Muziek

Toneelbeeld

Lichtontwerp

Techniek

Fotografie

Grafische vormgeving

Première

**Matthias Mohr / Marc Note,
Simone Henken
Mariëtte Wildeboer
Simone Henken
Kathinka de Visser
Jaap Montagne
Josef Willems
Matthias Mohr
Kris Misselbrook
Quincy Schram, Jørgen Unema /
Bert Viergever, Mariëtte Wildeboer
Leonie Ravenstein
Nico Arzbach
24-01-1990 in de Krakeling te
Amsterdam**

Wat komt er uit het ei van moeder Kloek? Ze heeft geen idee! Al heel lang zit ze op één raar ei. Alle witte en bruine eieren zijn uitgekomen, maar dit ei wil niet. Op een dag komt er visite. Een Flierefluiter komt langs het nest van moeder Kloek. Eindelijk gebeurt er weer eens wat. Moeder Kloek wordt er zó opgewonden van dat ze een rondje wil vliegen. Ze geeft het ei in bewaring bij de Flierefluiter. Maar als ze terugkomt...!

Dromerige schoonheid in eierdans.

'...De inbreng van danser Matthias Mohr is aanzienlijk. Niet alleen is het idee voor deze voorstelling van hem afkomstig, ook is hij verantwoordelijk voor de choreografie en het sprookjesachtige toneelbeeld. Zijn suggestieve vertolking van de wonderlijke Flierefluiter vormt een fraai geheel geheel met het mysterie rondom het ei....' **NRC**

'.....Massaal beklimmen geschokte peuter de veilige ouderschoot als Moeder Kloek even een ommetje gaat vliegen en de Flierefluiter als eier-sitter alle oppasregels aan zijn laars lapt. Angstige stemmetjes in de zaal: komt het nog wel goed met dat ei? Het komt goed.....Muzenis bewijst het: kleuterballet, met verve en inlevingsvermogen gepresenteerd, is dus ècht leuk.' **Haarlems Dagblad**

Het verhaal van Hans

1992-1993

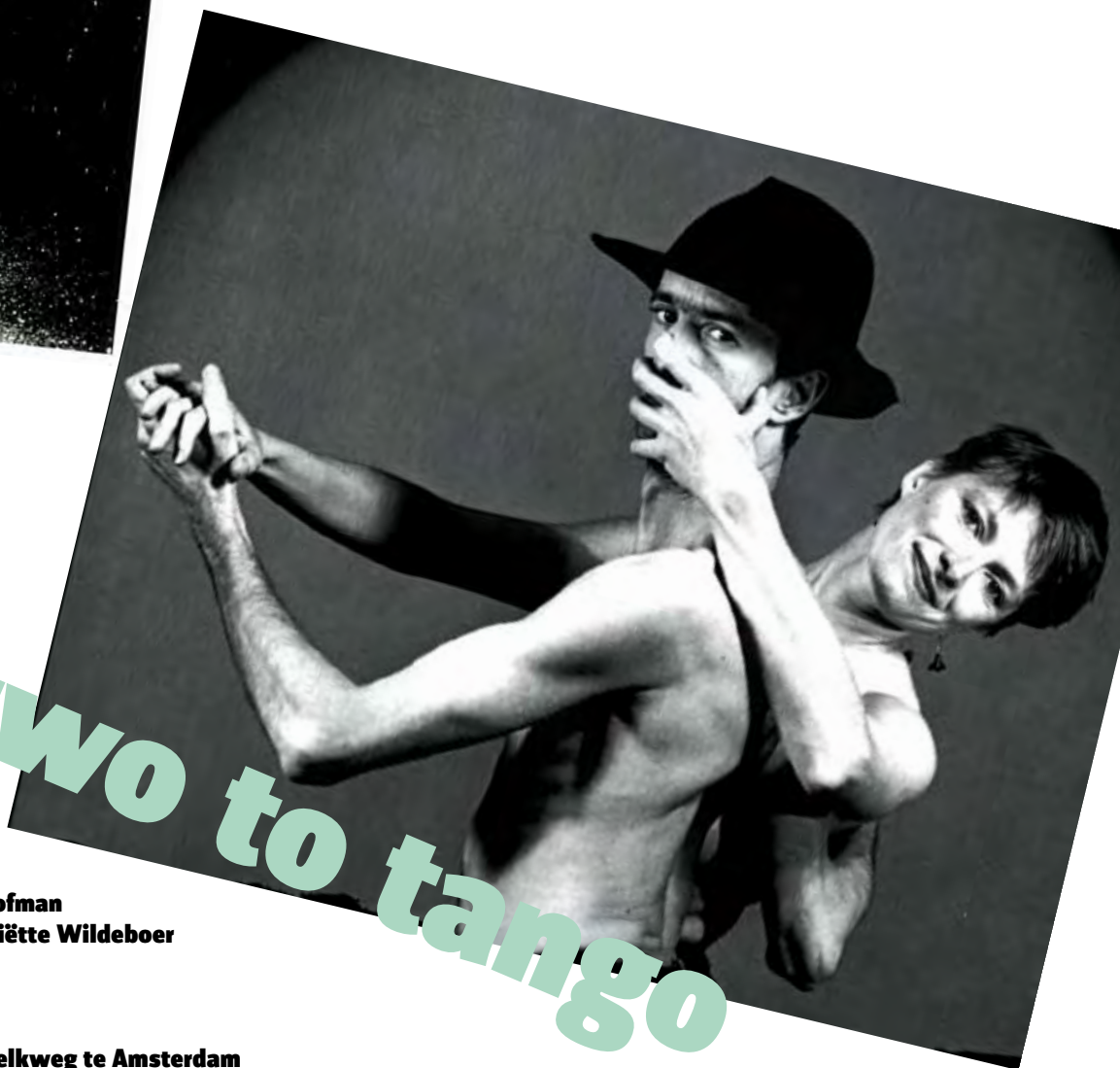
Dans/spel

Cello
Muziek
Regie
Toneelbeeld
Kostuums
Lichtontwerp
Techniek
Fotografie
Grafische vormgeving
Première

**Marc Note, Forest Naylor /
Rina Wennekes
Miriam Wijler
Josef Willems
Mariëtte Wildeboer
Judith Lansink
Gerda Tijmens
Kris Misselbrook
Bert Viergever, Dick Grob
Leonie Ravenstein
Edwin de Leeuw
11-11-1992 in Theater De Lieve
Vrouw te Amersfoort**

In het allereerste donker zweeft een jongen naar beneden, nagekeken door niets anders dan de maan en de sterrensoeren.

'Het verhaal van Hans' boort verschillende lagen tegelijk aan. Antroposofisch, psychologisch, archetypisch, maar bovenal gewoon een mooi verteld verhaal waarin bewust gebruik wordt gemaakt van dans en speciaal gecomponeerde muziek. Er zijn weinig woorden, want alles wat we op de kale toneelvloer zien, schept zichzelf. Het is theater van de bovenste plank.' **Els Launspach**

It takes two to tango

1994

Dans/spel/regie
Techniek
Lichtontwerp
Fotografie
Geluidsopname
Première

**Marc Note, Janny Hofman
Bert Viergever, Mariëtte Wildeboer
Kris Misselbrook
Leonie Ravenstein
Josef Willems
22-12-1994 in de Melkweg te Amsterdam**

Een man en een vrouw ontmoeten elkaar – een cliché. Hij wordt door de tango gedreven. Zij wordt naar hem toe gedreven. En dan is het oppassen... Een bewegingstheatervoorstelling met filmisch getinte beelden, subtiele humor en heel veel tangomuziek.

Het financie

De grote studio (2009)

ele hart

De huur in 2000

De ruimtes zijn goed onderhouden en schoon en er staan altijd bloemen op de trap. **Zita Sips**

Een ruimte als de Cliffordstudio biedt ons een rustige en prettige omgeving waarin wij graag werken. **Rinkel Film & TV producties**

Er is een schrijnend gebrek in Amsterdam aan betaalbare studioruimte t.b.v. repetities voor met name jonge kunstenaars. **Ostadetheater**

Het zou verschrikkelijk zijn als de als ontwikkelplek, als repetitie-, voorstellingslocatie verloren ging.

Er zijn weinig andere ruimtes in Amsterdam, die op zulke korte termijn en voor korte tijd bieden en ook voor redelijke prijzen. **Josta Obbink v/h Gasthuis**

Een meerwaarde van achter de organisatie en terzakekundig zijn iets dat voor theater **Caecilia Thunnissen**

Wij kunnen het ons niet permitteren het hele jaar door een repetitieruimte te huren, daarom biedt de Cliffordstudio voor ons uitkomst. **Marie Lucie Clement**

Een organisatie met hart voor de 'kleine dingen', niet belust op geld of status en daarom wel lastig te runnen. **Wendy van der Brugge**

Warders

Bij low budget producties is het alternatief een via-via loods zonder voorzieningen of de eigen huiskamer. Dat is jammer voor een voorstelling, die maakt daardoor minder kans. **Jeroen Jonkers**

De Cliffordstudio is een van de best georganiseerde studio's in Amsterdam. **Jordis Jakubczik**

Cliffordstudio try-out- en **Frank Roumen**

de Cliffordstudio is dat de personen zeer betrokken, open, bevlogen op het gebied van theater maken. makers van onbetaalbare waarde is.

De Cliffordstudio als tussenstap tussen huis en een eigen pand. **Dorcas Collins**

De nis van de Cliffordstudio (2009)

Hal (2009)

Cliffordstraat 38 (2009)

Studio (2009)

Kleedkamer (2009)

Hoofdingang (2009)

enaer-studio

Preludestraat (2009)

Trap centrale hal (2009)

Gebruikers Cliffords sinds 1986 radio

Stichting Anders is Cool
Mylène d'Anjou
Antonio Kwartet
Bert Apeldoorn
Arbos Kamerkoor
Arcade Music Company
Renate Arends
Stichting Armadillo Film
Arpeggio
Stichting Art of Living
Art Pulse Management
Arte Flamenco
Artefact
Theater Artemis
Arti Farti
Artisjok/ozo
Artist Connection
Alicia Arstenstein
Artotal
Asa
Chaya Aschkenasy
Venus van Asperen
Marisa Attinger
ATV
Erik Aun
Stichting Aurora
AV Performing Productions
Stichting Aves
Avinasha
AVV
Danstheater AYA
Stichting Aziyade

A Theatergroep Aagje
Aan Tafel Producties
Halida Abahai
Osama Abu Amar
Academia de Salsa
Rose Acras
The Act
Jeugdtheaterschool The Act Kid
Acteurs in Bedrijf
De Acteursstudio
Adam Kadmon Instituut
Monique de Adelhart Toorop
Khosro Adibi
Administratiekantoor
Margreet Bijpost
Aenit
Marianne Aerts
Agar Agar
AHK mime-regie opleiding
Petra van Aken
Marke op den Akker
AKTA Hogeschool voor de Kunsten
Mary Al
Theaterhuis Alba
Stichting Albarica
Carlos Alberti
Helena Alberts
Alex FM
Carlos Luis Alfonso
Alien Voyagers
Alle 13 goed
Robert Pieter Aloffsen
Yolande Amasigh
Stichting Ameur
Miriam Amour
Amsterdams Chamber Theatre
Amsterdams Gitaar Trio
Amsterdams Kleinkunsthuis
Amsterdams Trocadero Ballet
Amsterdams
Jacky Andrews
Christine Andell
Stichting Anders Beleven

B Mario Baars
Van Baasbank & Baggerman
Manuela Baesler
Or Bagim
Katarina Bakatsaki
Wim Bakelaar
Henk Bakker
De Balie
Stichting Baltipus
Stichting Bambie
Band onder je Bed
La Baraque
Stichting Barnum
Patricia Bardi
Anneke Barger
Baroktheater
Barokopera Amsterdam
Barokcompagnie BARO
Theatergroep Barst
Theatergroep Barst
Rdouan Baroud
Gabi Bartl
Willem van de Bas
Angela Basant
Stichting Basta
Ad Bastiaanse
Sabine Bauer
Stichting B/B
Beauty & the Breasts
Suzanne Becht
Beddegoed
Madiëke van Beek
Stichting Beeldenstorm
Sabine van Beers
Stichting Beestenbende
Stichting Bekijk Het
Bela Danstheater
Carien van de Beld
Beik en Ten Kate
Bellevue Theater
Benchi Dali Producties
Michael Benedik
Sam Benson
Joyce van den Berg

Ben Buchenbacher
Stichting Buitenkunst
Stichting BUK
Sabine Bulder
Rob van de Bunt
Bureau Stimulans
Bureau Vanaf 2
Diederik Burke
Buro Acting
Buro Saal
Burpi
Stichting Buto Info

C Calle Real
Stichting Cantus Firmus
Laura Carmichael
Catch Impro
CCCP-TV
Centrum Commedia del'Arte
Graham Chambell
Nien Marie Chatz
Gracaila Chau
Karin Chen
David Llewellyn Child
Gabri Christa
Claudia Christem
Stichting Christian Dance Company
Stichting Ciggaar
Circe Films
Louise Clarke
Margo Clausen
Stichting Clemantuz
Stichting Cliffordsstudio
Stichting Cliniclowns
Cloud Chamber
COC
Paul van Coeverden
Dennis Cohen
Jane Coleman
Sebastiaan Coli-Bazzini
Willy Collewijn
Colline Producties
Stichting Collone
Domingo Colon
De Colonne
Stichting Commedia/ Teatro Punto
Theater Company
Stichting Company
Companions
Como Brothers
Stichting Theatergroep Constructie
Ines Contreras
Convoi Exceptionnell
Len Cornelisse
Job Cornelissen
Corona Pictures
Bewegingstheater Corpus
Cosmic Illusion
Stichting Cosmic/Made in da Shade
Stichting Coupe d'Amour
Miriam Couvreur
Jeanet Cratchley
Vereniging voor
Creatief Anachronisme
Stichting Culture Coalition
Currie Producties
Cyber Productions

Danstheater Pace
Danswerkplaats Amsterdam
Margriet Dantuma
Das Boyband
Stichting Dasarts
Stichting Date
Hayo David
Davis Exclusive Entertainment
Decadance Productions
Stichting De Gelaarsde Kat
Stichting De Lantaarn
Grainne Delany
Theatergroep Delta
Jos Derks
Pieter Derks
Vicky Derks
Esmeralda Detmers
Eunja de Deugd
Cécile van Deursen
Anousschka Dewaux
Het Dex Collectief
Dichterscollectief

Jeroen Engeln
Ensemble Echt Waar
Ensemble Ensemble
Suus Enzo
Angelies Eringa
Annelies Eringa
Hein van Erkel
Patrick van Es
Stichting Escola de Samba Osalgiero
Theater Espace
Theater Eubanks
Craig Eubanks
The Euro American Theatre
Evangelische Omroep
Stef van der Eynden
Marcello Evelin
Expressions
Extension Castingbureau

F Monique Faas
Mariken Fabel
Marijke Faber
Stichting Fabulant
Fact
F-active
Stichting Factor1
CV de Factorij
Stichting Faria-Clowns
Fashion Institute Arnhem

Dieram
Ellen Dikker
Gaby van Dillen
Stichting Dinin
May Dirks
Vanshi van Dijk
Dini Dijkman
DNA
Tannie van Doeselaar
Theatergroep Dolle Maandag
Stichting Doloroso
De Dominee BV
Stella Dominicus van de Bussche
Martijn Donders
Lenette van Dongen
Birgit Dopheide
Joselito Doria
Dot.nl Multi Media
Doubledutch Tours
Theatergroep Dox
Theatergroep Doxa
Stichting Dragon Productions
Drama op Locatie (DOL)
Dreaming Lizards
Drenthdrama
De Drie Alten
Drie Dagen BV
Stichting Drie Stenen
Theatergroep Dries
Frida Drijver
Droog Brood
Sophie Drossaers
Dub' Lushus
Dubbel E Acteerservice
Ellen Duckenfield
Mariëke den Dulk
Micha van Dulleman
Josepha Dumanya
Stichting Dunya
Beverly Durand
Reginaldo Dutra
Barbara Duyfjes

D Stichting De Daders
Toneelgroep Dagwerk
Clea Daiber
Stichting Dakini Beweegt
Dali Producties
Iwan Dam
Giel van Dam
Dance Division Artists
Yusuf Daniels
Stichting Dans in Uitvoering
Dansbalans
Stichting Dansity
Danstudio Helena Alberts
Danstheater Arena

Irving C Gill
Gimmick Producties
Ginger en Dionne
Toneelgroep Glas
Renée Glaudemans
Maaike Goddijn
Marie Goeminne

E
Theater EA
De Economische Werkplaats
Marianne van Eersel
René van Eersel
Egmond Film & TV
Elisabeth Ehrhardt
Eigen Kracht
Jacques van Eijden
Joost van Eijndhoven
Mieke van Elleboog
Circus Elleboog
René Eljon
Mahdy Emara
Stichting Energiebalans Nederland
Les Enfants Terribles
Hélène van Engelen
De Engelenbak

Anne Faulborn
Feast of Friends
De Federatie
Federatie Almeerse Podiumkunsten
Marijtte Fehmers
Bart Fernie
Edward Ferdinand
Elenamar Fernandez
Tasio Ferrard
Corry Fickinger
Fighting Windmills
De Filmboulevard
Filmmuseum
First Floor Theater
First Floor Pieces
Five Easy Pieces
Donald Fleming
Esther Floor
Stichting Flow
Stiching Flynn
Jacobus Flynn
FNW Kiem
Follies VOF
The Force
Monica Förster
Fox Casting Directors
Céline François
Aleyandra Fraqueito
Marije Freeve
Lina Fregeres
Frontaal Theaterburo

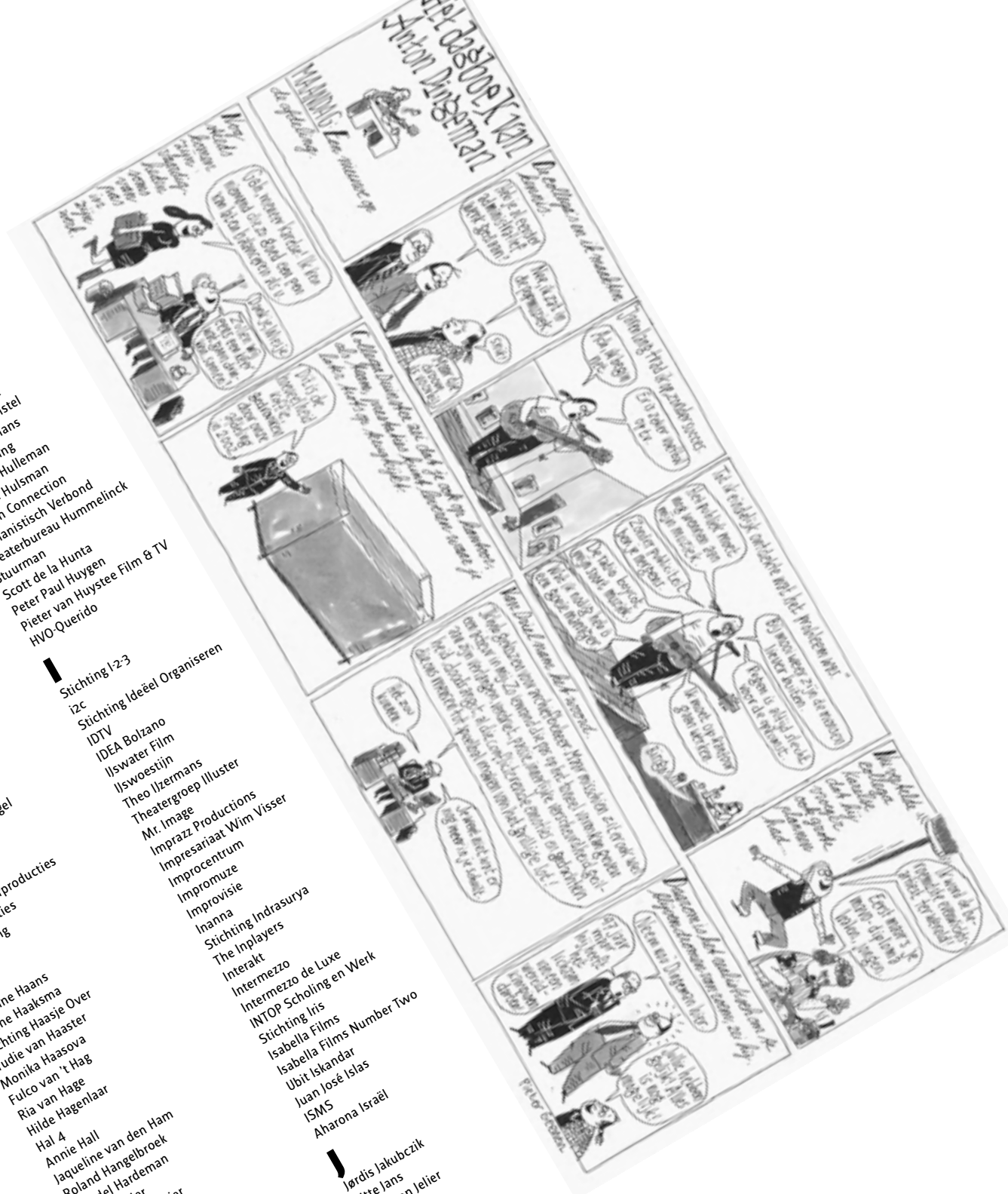
G
Nancy Gabor
Gasthuis
Stichting Gate
Gebak van Krul
Geelprodukt Filmproducties
Anad Geiger
Lia van Geijlswijk
Gemeente van Christus
Stichting Het Gevogeld Verlangen
Get Reel Productions
Mieke van Giersbergen
Marloes Gies
Gifttheater
Martine Gijsberts
Thijs Gilbert
Yvonne Gilissen

H
Marianne Haans
Pauline Haaksma
Stichting Haasje Over
Stichting van Haaster
Trudie van Haasova
Monika Haasova
Fulco van 't Hag
Ria van Hage
Hilde Hagenlaar
Hal 4
Annie Hall
Jaqueline van den Ham
Roland Hangelbroek
Mendel Hardeman
Heidi Harder
Sandra Hardon
Pieter Hardon
Harlekin Holland
Rob Hartveld
Martine Harsema
Hassan's Angels
Wim Haveman
Heartbreak Express
Heavenly Creature Theater Producties
Stacey Heaver
Hector BV
Albert ter Heerdt
De Heerenzangvereniging
Loes Hegger
Marc Heijboer
Eline Heine
Hekwerk Theaterproducties
Pieter Hellegers
Stichting Hellevoet Theater
Hellun Zelluf
Elske Helmich
Amy Henderson
Jepke van Hengst
Ivan Hennetin
Marieke Hetjes
Mayke Hezel
Franklin Hirschfeld
HIV vereniging
HMS
Theatergroep Hobo
Vivian van der Hoef
Frans Henk Hoekstra
Jannet Hoekstra
Jaqueline Hoekstra
José Hoekstra
Marion Hoekstra
Willem-Jan Hoekstra
Dick Hoezee
Hans Hof Ensemble

I
Stichting I2-3
izc
Stichting Ideeel Organiseren
IDTV
IDEA Bolzano
Ilswater Film
Ilswoestijn
Theo Ilzermans
Theatergroep Illuster
Mr. Image
Imprazz Productions
Impresariaat Wim Visser
Improcentrum
Improvisie
Inanna
Stichting Indrasurya
The Inplayers
Interakt
Intermezzo
Intermezzo de Luxe
INTOP Scholing en Werk
Stichting Iris
Isabella Films
Isabella Films Number Two
Ubit Iskandar
Juan José Islas
ISMS
Anarona Israël

J
Jørdis Jakubczik
Gitte Jans
Jansen en Jelier
Chris Jansen
Fajo Jansen
Macha Jansen
Theo Jansen
Lilian Janssen
Ronald Janzen
Stichting Jazzed to the Max
JBF Producties
JC Dans
Stichting Jeans
Jello-O Compagnie
Flurina Jenatsch
Anne Jensen
Eyla Jeschke
Joel Hall Dancers
Theo Joling
Annabelle de Jong
Ina de Jong
Mariska de Jonge
Longerentheater 020
Dorus de Jongh
Andrew Jordan
Yvonne Juda
Stichting Jura
Klaus Jürgens
Just a soul

K
Kim van Kaam
Stichting Theatergroep de Kaap
Het Kabinet
Sabouschka Kahlfeld
Edward Kakis
Stichting Kalebas
Kameelejon
Het Kamertheater
Kamikaze
Pauline Kalker
Rob Kamphues
Wim Kannekes

Marcel Karreman
Riet Karssenbarg
The Kasander Film Co
Stichting Kas de Wolf
Jelle Kat
Manjit Kaur
Vera Kaye
De Kazerne
Stichting Kelderlicht
Mireille van Kemenade
Stichting Kempenaerstudio
Jacqueline Kerkhof
Theatergroep De Kern
Annemiek Keurentjes
KeyFilm
Kiai BV
Lily Kiara
Kicks BV
Melanie Kieft
Stichting Kina
Stichting Kindertheater Op Stelten
Mark Kingsford
Alex Klaassen

Elly Klanderman
Stichting Het Klassieke Levenslied
Stichting Het Kleine Flippen
Kleine Spui Producties
Miriam Kleppe
Judith de Klerk
Martin Klett
Lis van der Kley
Germaine te Kloeze
Eva Klooster
Tanja Klooster
Nikki Kluyskens
Hanna Knudsen
Stichting Koffer
Emily Kocken
Hans Koenis
Manon Koers
Rachel van der Kolk
De Kompaan
Tasja Koning
Erik Koningsberger
Olga van Koningsbrugge
Erik Koot
Jacqueline Korevaar
Gabi Kornmann
Richard Korver
Korzo Theater
Kosmopolis
Theatergroep Kothurne
Stichting Koya Art
Elske van Kraay
Tijs Krammer
Stichting Het Krijt
Soci eteit De Kring
KRO
Simone van der Kroef
Karina Kroft
Marc Krone
Kudde
Frans Kuiper
Jelle Kuiper
Nico Kuiper
Stichting Kumulth
De Kunstcoach
Kunstenaarsgroep De Lage Landen
Kunstweb
Hans Kuykens

L
Chrisan Laarman
Stichting Laboca
Labyrinth von Glass
Maroesja Lacunes
Lager Wal
Lagestee Films
David Lakein
Anita Lalkens
Burt Lamaker
Lamaqul
Iris Lammertsma
Isolde Landman
Adella Langdon
Munda van Langen
Anke Lankreyer
Maike Lans
Judith Lansink
Maura Latumaerissa
Marlous Lazal
Pino Lazara
Sjoukje Leegstra
Georgette van Leeuwen
Janka van Leeuwen
Lionel Leeuwijn
Jeanette Legger
Paul Leguit
Judith Leijten
De Leliekamer
Nicky Lemmens
Lemming Film
Loes Leonard

Hester Macrander
Made in da Shade
Kathinka Maes
Maintain Music
Esther Mal e
Sylvia Mancuso
Arnold van Manen
Jaap van Manen
Nuria Manglano
Manic
Stichting Mantaan
Jennifer Mann
Sarah Many
Stichting Mapa
Maranza
Marcanti College
Julika Marijn
Theresa Marquez
Suzanne Marx
Stichting Maskerade
Maskerwerkplaats Lazzi
Ruud Matthijsen
Barbara Mayreder
Theatergroep Max
Farid Mazari
MC
Foundation M cart
De Meekers
De Meiden
Meiden van de Wit
Julia Meijer
Meta Theater en Communicatie
Miranda Melger
Quirine Melssen
Naiera Mendioroz
Metropolis Media
Harke Jan van der Meulen
Meurs HRM
Christine Meyer
Ellen Meyer
Julia Meyer
Just Meyer
Mezza Luna
Martin Michel
Mary Michon
Roberto Mico
Martina Mielke
Nathalie Mieras
Mighty Society
Mijne Heren
Mimetheater K'dijk
Ministerie van BZK
Theatergroep Miranda
Mithras Producties
Andrea Mitschke
Stichting MLC
Modern Times
Rhonda Moerman

M
Doris Lucking
Bertie Lugtigheid
Hadewij van Luijk
Yvette van Luinen
Stichting Lupus
Annika Luschin
Graham Lustig
Lieselot van Luyn
Lydia Luyten

Hester Macrander
Made in da Shade
Kathinka Maes
Maintain Music
Esther Mal e
Sylvia Mancuso
Arnold van Manen
Jaap van Manen
Nuria Manglano
Manic
Stichting Mantaan
Jennifer Mann
Sarah Many
Stichting Mapa
Maranza
Marcanti College
Julika Marijn
Theresa Marquez
Suzanne Marx
Stichting Maskerade
Maskerwerkplaats Lazzi
Ruud Matthijsen
Barbara Mayreder
Theatergroep Max
Farid Mazari
MC
Foundation M cart
De Meekers
De Meiden
Meiden van de Wit
Julia Meijer
Meta Theater en Communicatie
Miranda Melger
Quirine Melssen
Naiera Mendioroz
Metropolis Media
Harke Jan van der Meulen
Meurs HRM
Christine Meyer
Ellen Meyer
Julia Meyer
Just Meyer
Mezza Luna
Martin Michel
Mary Michon
Roberto Mico
Martina Mielke
Nathalie Mieras
Mighty Society
Mijne Heren
Mimetheater K'dijk
Ministerie van BZK
Theatergroep Miranda
Mithras Producties
Andrea Mitschke
Stichting MLC
Modern Times
Rhonda Moerman

O
Mimoun Oaissa
Obsession Agency
Peter O'Conner
Odyssey Producties
Bert Oele
Flip-Jan van Oenen
Stichting Poppentheater Oera
Oesters BV
Oi Mundo Casting
Quirien Van Ojen
Stichting Ok e
Theater Omega
Stichting De Onderste Steen
Stichting Ondersteboven
Stichting De Onderstroom
Stichting Oneffe
Gene d'Onofrio
Oorlogswinter BV
Loes van Oort
Theater van het Oosten
Willemien Oosterveld
Marten Oosthoek
Jaap Oostra

Cecile Levy
Stichting Liberia
Nita Liem
Stichting Lieve Jan
Lijn5
Ina van Limburg
Liminal Institute
Mick de Lint
Pia Lindy
Stichting LISA
Jaap Lisser
Theatergroep Livius
Helena Lizari
Jill Locke
Anno van Loenen
Henk van Loenen
Aude Logger
Daniela van Lohuizen
Het Lokaal
Lokaal 12
Macarena Loma
Jur Londschrulz
David Lonsdale
De Loods
Anita Lotichius
Renee Louman
Thirza Lourens
LOS Bewegingstheater-
werkplaats
Peter L sse
Lucido
Doris Lucking
Bertie Lugtigheid
Hadewij van Luijk
Yvette van Luinen
Stichting Lupus
Annika Luschin
Graham Lustig
Lieselot van Luyn
Lydia Luyten

N
Stichting Na de Zondeval
Anders Naess
Brigitta Nagel
Nanook Nono
Naranti Producties
Zaida Nassier
Nationaal Fonds
Het Nationale Toneel
NCRV
Nederlandse Clowns Stichting
Esther Nederpelt
Stichting Nesttheaters
Bettina Neuhaus
Ulrike Neumann
Annick Nevejan
New Jack Style
New Metropolis
Stichting Nil Producties
Stichting Nieuwe Huizen
Els van Nieuwenhuizen
Marjolein van Nieuwkerk
Nanci Nievaard
Mari lle Nievaart
Kris Niklison
NIVON
NL Film en TV
Cabaret No Budget
Noblesse Oblige
Stichting Nomade
Noord Nederlands Toneel
Noordvolk
Linda van den Noort
Noot aan de Man
Rieja Nooy
NOS
NOT/Teleac
Marc Note
Colette Notenboom
Nova Zembla
Maarten Noyons
NPI
NPS
Gary Nurse

O
Q.M.P.
Kirsten Quaas
Ulrike Quade
Quality Improvement

Ooverbruggen
Theater Op Bezoek
Stichting Op Stelten Kindertheater
Op Sterk Water
Stichting Opera Cinema Nederland
Stichting Opera Minora
Stichting Opium voor het Volk
Huib van Osch
Willem van Osch
Stichting Osiris
Ostadetheater
De Overlappers
Fulco Oyevaar
Stichting Oz

P
Toneelgroep P
Stichting Pace
P'Act
Stichting PA'dam
Pakkaantheater
Palm Plus Producties
Koos Palmboom
Leonie Palsma
Stichting Pampalab
Solange Panaytopoulos
Asha Panday
Stichting Pandemonia
Raoul Papavoine
Parbleu
Stichting Pardo en
Maureen Parinussa
River Park
Parnassus
ASKV Particolare
Rita Pasanen
Passen en Meten
Ernst van der Pasch
Passevite
Passione
Johanneke Pastoor
Han Peekel Producties
Vereniging Pencak Silat Nusantara
Performance & Music Productions
Personal Performance
Pim Peters
Peper en Zand
Iris van Peppen
Reijna Perdomo
Stichting Peu Plus
Phantavision
Phileine Producties BV
Surya Philippo
Patricia van de Pieterman
Ellen Pieters
G rard Pillen
Deco Pinheiro
Pink Panties
Piranha
Theatergroep PlayBack
Planet junior/Wereldkinderfestival
Het Pleintheater
Lianne Plugers
Podium Moza iek
Stichting Podiumkunstwerk
Helena Pokzovskaya
Frank Polak
Polanentheater
Polderland Producties
Poppentheater Jacobus Wieman
Poppentheaterwerkplaats
Amstelveen
La Pralinette de Papa Nogue

Marc Raven
Spelersgroep Ravenstein
Razzle Dazzle
RE Producties
Real Life Theaterproducties
Stichting Reb
Desiree Rebel
Stichting Rebel
Rob Rebergen
Irene Rebollo
Red Urban
Job Redelaar
Wietske van de Ree
Stichting Reha
Suzanne Reitz
Reken Er Op
Harry Renders
Het Reservaat
Stichting Re-Source
Susan Rethorst
Angela Reyes
Riagg
Riba Film
Katrin Richter
Ricochet Dance Company
Jeanet van der Riet
Jeltje Rijks
Rinkel Film en TV Productions BV
Bureau van Rinsum
Sven Ritmeester
Julie Claire R ben
Virginia Roberts
Rocketta Film
De Rode Hond
Hante Rogaar
Dillon Ronde

R

Mina Raat
Marcos Rabello
Ingeborg Rademaker
Anita Radier
Maaïke Raeven
Stichting Ramblas
Casper Rapak
Felicitas Rath
Ditmer Rauwenhorst

Stichting Rood
Liesbeth Rood
Maarten van Roozendaal
Ulriche Rosario
Jeannine la Rose
Wies Rosenboom
Rinus Rossewey
Frank Roumen
Simon Rowe
De Ruimte in de Cliffordstudio
Ada Rumping
Rutten Communicatie Advies
Bob Ruijzendaal
Paul Ruymers
Dirk de Ruyter
Jerry Ruyter

S

SAD Schorer Stichting
SacredStone
Sakoba Danstheater
Raymi Sambo
Corvette San-a-long
Sanders en Ko
Martine Sandifort
Theatergroep Sans Rancune
Eva Santbergen
Stichting Sarabande
Christine Sarembe
Stichting Satori
Theatergroep Scala
Stichting Scarabes
Scapino in School
Nico Schaap
Marianka Schep
Ingrid van Schijndel
Ellen Schippers
Nettie Schippers
Anders Schlanbusch
Schmoelwicz Casting
Frank Schoevaart
Schooltheater Westerpark
Schoon aan de Haak
Schorer Stichting
Tjalling Schotanus
Stichting Schouwspel
Marcel Schouwstra
Job Schuring
Maarten Schut
Mar-Lin Schut
Insela Schuurin
Amara Schwan
Marianne Sellegger
Zulema Sendra
John Serkei
C.N. Serval
Lot Seuntjes
Stichting Seven Arts
Silvia Sierlazzo
Trilby Shaw
Nitzan Shany
Frank Sheppard
Stichting Shibshaba
Show Animals
Shusaku & Dormu Dance Theatre
Astrid Sibbes
Siberia Film

Stichting Sila Dance Producties
Zita Sips
Tom Slinging
Janice Slot
Beatrijs Sluyter
Fred Smalbrugge
Stichting Smeedwerk
Carlo Smeets
Ellen Smets Theater
Smiling King
Mevrouw Smit
Claudia Smits
SNDO
Helma Snelooper
Sneltheater
Esther Snijder
Stichting Sofa
Anne Aafke Sol
Aurora Sola
Somatic Dance Works
Loek van Son
De Songliners
Guy Sonnen
Teresa Söntgen
Stichting SophiaH
Oynstein Sørensen
Lisa Sove
Maria Spaans
Space
Spaghetti Film
Span Producties
Johanna Spanjerberg
Stichting Spectrum
Stichting Speelplaats
Stichting Spekkies
De Spelers
De Sphinx
Theatergroep Het Spinnweb
Don Spitsbergen
Karin Spitfire
Spotlicht
Leo Spreksel
Springdance Festival
Maartje van Staalduinen
Toneelgroep Staat
Ria Staats
Stichting Staatsliedengreep
Staccato Films
Stadgenoot
Gea Stadig
Anthony Stafford
Stichting StageCoach
Lilo Stahl
De Stalhouderij
Stichting Stalles
Svea Staltnann
Stichting Stand der Ideeën
STAP
Stichting Stapel
Francien Stappershoef
Star Steps
Sandra Stark
Gaby Staudenmayr
Steen voor Steen
Steenwinkel/Kruithof
Karin Stefani
Theatergroep Steil
Stichting Stenwerk
Stichting Ster
Tamar Stern
Joyce Stevens
Stichting Stip
Cora Stigters
Stichting Stoker
Hans Stokkel
Stichting Storm
Stormtheater
Steven Strijdom
Jos Strooper

Ulrike Siems
Balduino Sierra
Sigma Pictures
Stichting Signaal
Monique Sikkes
Leontien Sikkinga
Stichting Sila Dance Producties
Zita Sips

Tom Slinging
Janice Slot
Beatrijs Sluyter
Fred Smalbrugge
Stichting Smeedwerk
Carlo Smeets
Ellen Smets Theater
Smiling King
Mevrouw Smit
Claudia Smits
SNDO

Helma Snelooper
Sneltheater
Esther Snijder
Stichting Sofa
Anne Aafke Sol
Aurora Sola
Somatic Dance Works
Loek van Son
De Songliners
Guy Sonnen
Teresa Söntgen
Stichting SophiaH
Oynstein Sørensen
Lisa Sove
Maria Spaans
Space
Spaghetti Film
Span Producties
Johanna Spanjerberg
Stichting Spectrum
Stichting Speelplaats
Stichting Spekkies
De Spelers
De Sphinx
Theatergroep Het Spinnweb
Don Spitsbergen
Karin Spitfire
Spotlicht
Leo Spreksel
Springdance Festival
Maartje van Staalduinen
Toneelgroep Staat
Ria Staats
Stichting Staatsliedengreep
Staccato Films
Stadgenoot
Gea Stadig
Anthony Stafford
Stichting StageCoach
Lilo Stahl
De Stalhouderij
Stichting Stalles
Svea Staltnann
Stichting Stand der Ideeën
STAP
Stichting Stapel
Francien Stappershoef
Star Steps
Sandra Stark
Gaby Staudenmayr
Steen voor Steen
Steenwinkel/Kruithof
Karin Stefani
Theatergroep Steil
Stichting Stenwerk
Stichting Ster
Tamar Stern
Joyce Stevens
Stichting Stip
Cora Stigters
Stichting Stoker
Hans Stokkel
Stichting Storm
Stormtheater
Steven Strijdom
Jos Strooper

Paul Struijk
Studio Nieuwe Gronden
Stuffed Puppet Theatre
Stichting Sudomotorisch
Miki Sugiura
Stichting Supporting Act
SureAs
Cliff Sutton
SBV fiction
Christina Svane
SVP Kunst
Egmont Swaan
Sweelinck Mannenoktet
Josie Sykes
Het Syndicaat

T

Tafel van Vijf
Tamam
Tamara Tas
Tante Toot Impressariaat
Richard Taylor
Te Voi Adar
Teck Voon Ng
Tegenwind
Ten Derde
Ten Voeten Uit
De Tent van mijn Tante
Terugspeeltheater
Ank Terluin
Silvia Teunissen
Dansgroep Teurlings
Theater A'dam
Theaterfestival TF2
Theaterkade
Theaterproductie Amsterdam
Theaterschool Amsterdam
Theatersportvereniging Amsterdam
Stichting Theaternmakerij
Luc Theeboom
Theorema Films
Gert-Jan Thijie
Daphne Tijink
Wennie Thijs
Theatergroep Thomas
Theatergroep Thot
Tom Tieman
Tien Voor Negen
Leontien van Tilburg
Stichting Tim
Timber
Tiny Hero Productions
Stichting Tiramisu Holding BV
Theatergroep Tis
Stichting Tiswat
Nienke Tjallingii
Toneelgroep Tobo
Toneelgroep Tocht
Theater de Tocht
Theatergroep Toetssteen
Jan Hein van Tol
Stichting Totaal
Mark van Tongeren
Translucid
Trio Trocadero
Triple X Festival
Troje Training en Theater
Epi Tromp
Theatergroep Troost
Troubleyn
True Colors
Stichting Tryade
TSH
Wilma van Tuijl
Turista
Stichting Turquoise
Stichting Twee-Ater
Twee Turven Hoog
Tamara Tyler

V

Liesbeth bij de Vaate
Anouk Valkenburg
Elvira Vallintin
Cathelijin Vanduffel
Stichting Van Tast
VARA
Stichting De Varkensfabriek
Gerard van Vechel
Het Veemtheater
Dorien van Veen
Polly van Veen
Esther de Veer
Jos Veldhuizen
Frank van der Ven
Theatergroep Venster
Venus Ventura
Theater de Verbeelding
Stoffelien Verdonk
Fanneke Verhallen
Jeanet Verheijen
Nicolette Verhoeven
Willy Verkuil
Jaques Vermolen
Martin Vernooij
Marcel Verreck
Theo Verstraeten
Xander Vervoort
Eveline Verwoerd-Groeneveld
Via del Arte
Via Rudolphi
Sancha Vieira
Stichting Vier Jaargetijden
Theater VIG
Carlos Vigelandzoon
Nannie Vijn
Vision Dance Agency
Astrid Visser
Barbara Visser
Lennie Visser
Kathinka de Visser
Vive la Vie
Claudia Vlaar
Linda Vlaming
Marloeke van der Vlucht
VNFT
Janneke Voet
Sanne Vogel
Volle Maan Producties BV
Nellerike de Voogd
Bureau van der Vooren
De Voorstelling
Laura van der Voort
Voortgezette Opleiding Docent
Dansexpressie
Stichting Het Vooruitzicht
Ansio van Vorselen
Franka van de Vorst
Lilian Vos
Colin Vosveld
VPRO
Joan Vrede
Daniëlle van Vree
Peter Vree
Rob Vriens
Jan Willem de Vries
Carla Vriesde
De Vrolijkheid
De Vrouw Speelt
VVE GWL terrein blok 2B
VVE GWL terrein blok 11 en 13

W

Sebastiaan van Waard
Corinne de Waart
Bert Wagenaar van Kreveld
Katja Wahle
Jill Walker
Helen Walkly
Kai en Gita Wallashewski
Stichting Wals
Stichting Walts
Warholproject
Warner en Consorten
Waterland Film
Carry Waterreus
11 Watt
Mark Weemen

Aya de Wit
Ieroen de Wit
Lorie te Woerd
Yvonne Wolf
Marjan Wolfseher
Simulated Wood
Emmy Wouters
Jane Wouters
Vereniging WegensSucces
Geprolongerd
Arie van der Wulp
Stichting Würz

Y
Gebroeders Yaramazof
Yevent
YO! leugdoperafestival
Harriët Yssel de Schepper
Yucca en Pucca

Z
Ferry van der Zand
Kim van Zeven
Michiel Zeegers
Zeeland Nazomer Festival
Martijn Zeeman
Stichting Zeenzucht
Cornelia Zell
Willemijn Zevenhuijzen
Stichting Zid
ZieZus eigenZinnig theater
Zij Van Hiernaast
M. Zilvermit
Zinaplatform
Nelleke Zitman
Anouk van Zoest
Stichting Zo-Lex MDA
Stichting Zomergang
Stichting Theatergroep Zonder Testament
Zonnebloem Theater Producties
longerentheatergroep Zoi
Theatergroep Zout
ZouZou Circus Theatre
Gabriela Suarez
Yvonne Zuiker
Zusje Voogd
Zwaan Producties

**Stand per 30 juni 2009:
1436 initiatieven**

Stichting Werkgroep Weemoed
Anne van der Weg
Frederike Weisner
Rina Wennekes
Julia Went
Jeffrey Werbylo
Wereldkinderfestival
Wereld Kinder Theater
Stichting Werkspoor
Theatergroep Werktuig
Barbara Wessel
West Indie Film en Theater
Jan-Willem Westerhuis
Stadsdeel Westerpark
Westerpark Danst
Joe Weston
Yvonne van de Wetering
Wilma Wever
Wie is van Rommelen?
Kenneth Wielzen
Irmela Wiemann
Wigwam Folies
Frank Wijdenbosch
Theatergroep Wijland
Josef Willems
Nanda Willems
Thijs Willems
Caroline van Winsen
Marija Winters
Karen Wisselaar

Dakpan- financiering, een gedachte hepaling

Binnen het bestuur van stichting Muzenis wordt al sinds een aantal jaren gesproken over 'dakpanfinanciering' als we onder woorden willen brengen hoe we intern tegen subsidies en donaties aankijken. Die geldstromen moeten namelijk 'goed voelen', anders voelen wij ons daar niet prettig bij. Dat hebben we overigens ook met het zelf verdiende geld, bv. via de verhuur van repetitieruimten, want we werken niet voor niets naar draagkracht.

Dat betekent in de praktijk dat we alleen geld vragen voor dingen die we echt nodig hebben of activiteiten waar we met hart en ziel achter kunnen staan. We willen ook niet te veel geld ontvangen en als we krijgen wat we nodig hebben willen we dat vervolgens verantwoord in de tijd kunnen uitgeven. De mensen, instanties of fondsen die we om ondersteuning vragen moeten de aangewezen bronnen zijn voor juist dát onderdeel van onze plannen c.q. bedrijfsvoering. We hebben dat altijd zo gedaan en we zijn met deze werkwijze eigenlijk zelden of nooit in de kou blijven staan. In een enkel geval kwam iemand zelfs geld of een gebouw aanbieden, waarover dan eerst intern goed werd nagedacht om te kijken, of dat wel een goed idee was in een bepaald stadium van de ontwikkeling van Muzenis.

Dakpanfinanciering betekent binnen deze werkwijze, dat allerlei bronnen diverse dakpannen leveren en samen levert dat een heel dak op. Het gaat er daarbij niet om, dat verschillende financiers één bepaald onderdeel van het Muzenishuis mogelijk maken, maar dat één financier die taak op zich neemt voor

dat onderdeel, dat bij hem of haar past, omdat men ziet dat ook andere financiers zich wat de organisatie als geheel betreft inspannen. Het fundament van de organisatie zijn de ideeën, van waaruit gewerkt wordt en de muren van het huis worden opgetrokken door de mensen, die met die ideeën aan de slag gaan. Er verschijnen verschillende kamers waar de verschillende onderdelen in worden ondergebracht. Maar elk idee en de daaraan werkende mensen moeten ook financieel letterlijk ergens onderdak vinden. Als je in dakpannen denkt en niet meteen in hele daken geeft dat ruimte.

Als er geen dakpannen zijn kan er altijd een zeiltje gespannen worden of een paraplu opgezet, dat geeft ook beschutting. Veel initiatieven beginnen dan ook op tentniveau. Maar samen met diverse financiers daken op de diverse delen van het huis kunnen leggen is een feestelijk gebeuren, want dan kan de vlag uit. De vlag kan niet uit als er een initiatief genomen wordt, dat afhankelijk is van meerdere financiers, die naar elkaar kijken: 'doen zij wat, dan doe ik ook wat', of erger nog: 'o, die ander doet dat wel of moet dat maar doen'. Dat is geen mogelijk maken, maar moeilijk maken. Het gaat om wederzijds voor elkaar kiezen voor een bepaalde periode, op hoop van zegen!

Mariëtte Wildeboer

(2009)

Na vijf jaar als secretaris werkzaam geweest te zijn bij het landelijke Fonds voor de Podiumkunsten ben ik overgestapt naar de kant van de aanvragers en begon ik een adviesbureau voor culturele subsidieaanvragen. Zes jaar later ben ik er weer mee gestopt. Daar zijn een aantal redenen voor, maar de voornaamste is toch wel de inefficiëntie in fondsenland.

Ondanks herhaaldelijk overleg hebben de fondsen nog steeds geen gezamenlijk begrotingsformulier. Dat kun je dus steeds weer opnieuw invullen. Ook de inhoudelijke vragen variëren per fonds. Al die formulieren met SWOTH en SMART analyses waarmee de fondsen proberen de kunstenaars om te vormen tot zakenlui! 'Er is geen enkele vraag bij die een beroep doet op je creatieve rechterhersenhelft', zei één van mijn cursisten ooit, en dat is inderdaad de essentie van het probleem. Tegen de tijd dat de theatergroepen het zakelijke aspect een beetje onder de knie krijgen wordt de subsidie vaak gestopt omdat ze niet creatief genoeg meer zijn. Hoe zouden ze daar nog energie voor hebben? Ik ken zakelijke leiders die 70 % van hun tijd besteden aan het aanvragen van subsidie bij diverse fondsen en vrijwel altijd krijgen ze te weinig geld. Het aantal uren onbetaald werk in de kunstensector is groot. De fondsen werken daar aan mee. Het heeft iets calvinistisch. Ach, je hebt al leuk werk, het is wat te veel van het goede om er ook nog geld mee te verdienen.

Ik vraag me hoe langer hoe meer af waarom een project niet bij één fonds ondergebracht kan worden. Maak je fonds toch herkenbaar zou ik willen roepen, maar dan komen ze aanzetten met dat brede maatschappelijke draagvlak. Wat een onzin. Kunst is in zijn vroegste stadium nog helemaal niet toe aan maatschappelijk draagvlak. Kunst schudt de kussens van het wereldbed op en die wereld is daar helemaal niet dankbaar voor, want die had nog even door willen slapen. Steek dus je nek uit als fonds en geef kunstenaars de mogelijkheid om zich gedurende langere tijd te ontwikkelen. Wijs ze niet meteen bij de volgende aanvraag af omdat ze voortborduren op hun vorige

werk. Mensen zijn bezig met het opbouwen van een oeuvre. Kapitaalvernietiging is dat wat mij betreft.

Ik pleit er voor om de rollen om te draaien. Laat de fondsen eens uitleggen waarom ze bepaalde projecten steunen. Krijg eens een 'smoel' en kies. Geen versnippering van projecten over vele fondsen meer. Het is niet erg als sommige fondsen geen kindertheater of muziek doen, dat schept tenminste duidelijkheid en het vermindert de werkdruk bij de aanvragers. En oordeel niet alleen over schriftelijke aanvragen. Kom uit de ivoren toren, trek het land in en luister en kijk en discussieer. Er wordt nu een schijn van objectiviteit gecreëerd door een gezamenlijk oordeel van een commissie als advies naar buiten te brengen. Met consensus bevorder je de kunst niet. De interessante mislukkingen helpen de kunst nu juist vaak verder, maar in mislukkingen durven maar weinigen te investeren. Natuurlijk is dit een systeem waarbij sommige buiten de boot zullen vallen. Dat is inherent aan het geven van subsidie, maar alles is beter dan een koopmanschap dat zonder kapitein door onze culturele wateren vaart.

Ik pleit er ook voor om de publiciteit, de productie en de boekhouding van de gekozen projecten voortaan door de fondsen te laten begeleiden. Al die jonge theatergroepen die steeds weer opnieuw het wiel moeten uitvinden! Ook dat is inefficiënt.

Fondsen moeten een handelsmerk worden, dat veel meer publiciteit genereert dan al die kleine groepen in hun eentje voor elkaar zouden krijgen. Laat de kunstenaars terugkeren naar de basis. Geef ze tijd en geld om ons te leren kijken op een manier die niet in ons eigen hoofd op zou komen. Dat is voor mij de essentie van kunst.

Johanna Breek

**Met consensus
bevorder je
de kunst niet**

Overzicht van de aan Stichting Muzen is verstrekte donaties en subsidies

Jaar	Subsidie voor:	Financiële bron			
1983	Schilderwerk	Donaties particulieren	in natura		€ -
1984	Stichting Algemeen Briefpapier	Donaties particulieren	€ 102	Verhuur	€ 984
		Donaties particulieren	in natura		
Subtotaal			€ 102		€ 984
1985	Muzenest	Donaties particulieren	€ 3.537	Verhuur	€ 2.734
				Cursusgeld	€ 1.834
				Advieswerk	€ 109
				Recettes en uitkoopsommen	€ 270
Subtotaal			€ 3.537		€ 4.948
1986	Stichting Algemeen Engel met Eind dansproductie	Donaties particulieren	€ 1.015	Verhuur	€ 3.133
		Adams Fonds voor de Kunst	€ 1.359		€ 4.808
				Cursusgeld	€ 247
				Muzenis Artist Management	€ 1.266
				Recettes en uitkoopsommen	€ 1.807
				Diverse inkomsten	€ 24
Subtotaal			€ 2.374		€ 11.285
1987	Stichting Algemeen Piano	Donaties particulieren	€ 1.357	Verhuur	€ 2.961
		Fonds Zomerpostzegels	€ 702		€ 2.551
				Muzenis Artist Management	€ 2.258
				Recettes en uitkoopsommen	€ 1.406
				Diverse inkomsten	€ 747
Subtotaal			€ 2.059		€ 20.924
1988	Stichting Algemeen Vergane Glorie	Donaties particulieren	€ 724	Verhuur	€ 2.178
		Inst. voor Theateronderzoek	€ 1.812		€ 16.978
		danstheaterproductie		Recettes en uitkoopsommen	€ 2.623
Subtotaal			€ 2.536		€ 21.779
1989	Stichting Algemeen Matthias Mohr choreografieopdracht	Donaties particulieren	€ 1.124	Verhuur	€ 26.357
		AFK	€ 2.265		€ 5.165
	Onderzoeksproject beginnende theatermakers	Inst. voor Theateronderzoek	€ 3.398	Recettes en uitkoopsommen	€ 5.559
				Diverse inkomsten	€ 24
Subtotaal			€ 6.787		€ 37.106
1990	Stichting Algemeen Geluidsapparatuur	Donaties particulieren	€ 1.703	Verhuur	€ 26.997
		Anjerfonds	€ 1.133		€ 272
		Stichting Pro Musis	€ 2.265	Muzenis Artist Management	€ 14.789
		Werk Envarings Plaats	€ 4.983	Recettes en uitkoopsommen	€ 1.109
		Flierevogel	€ 2.265	Diverse inkomsten	
		danstheaterproductie			
Subtotaal			€ 12.350		€ 43.167
1991	Stichting Algemeen Mercedes vrachtbus	Donaties particulieren	€ 1.069	Verhuur	€ 27.793
		Prins Bernhard Fonds	€ 9.061	Recettes en uitkoopsommen	€ 31.314
		Gemeente Amsterdam	€ 9.136	Muzenis Artist Management	€ 272
				Diverse inkomsten	€ 567
Subtotaal			€ 19.266		€ 59.947
1992	Stichting Algemeen Het Verhaal van Hans (regie)	Donaties particulieren	€ 1.212	Verhuur	€ 27.336
				Kempenaerstudio	€ 10.514
	Het Verhaal van Hans (fotografieopdracht Leonie Ravestein)	Stichting Kinderpostzegels	€ 6.796	Recettes en uitkoopsommen	€ 12.320
		AFK	€ 1.223	Diverse inkomsten	€ 1.551
	Het Verhaal van Hans (drukken affiche/programma)	Anjerfonds	€ 1.359		
	Het Verhaal van Hans (voorstellingssubsidie)	Stadsdeel Westerpark	€ 2.945		
	Banenpoolbegeleiding	Stadsdeel Westerpark	€ 906		
	Werk Envarings Plaats	Gemeente Amsterdam	€ 5.417		
	Het Verhaal van Hans (bewegingstheater)	Inst. voor Theateronderzoek	€ 2.265		
Subtotaal			€ 22.123		€ 51.721

Overzicht van de eigen inkomsten van Stichting Muzenis

Overzicht van de aan Stichting Muzenís verstrekte donaties en subsidies				Overzicht van de eigen inkomsten van Stichting Muzenís			
2001	Stichting Algemeen	Donaties particulieren	€ 1.496	Verhuur	€ 54.636	Cliffordstudio	€ 54.636
	Stichting Algemeen	Anjeractie	€ 161	Recettes	€ 3.714		€ 3.714
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 12.232	Foyer	€ 871		€ 871
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 20.966	Cursussen	€ 905		€ 905
	Kijk op de Wijk	Stadsdeel Westerpark	€ 1.925	Diverse inkomsten	€ 732		€ 732
	Podiumroute Westerpark	Stadsdeel Westerpark	€ 18.122				
	Economische Werkplaats	Stadsdeel Westerpark	€ 5.715				
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 10.494				
	ID-baan	NV Werk	€ 21.997				
Subtotaal			€ 93.107				€ 60.858
2002	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 13.000	Verhuur	€ 57.353	Cliffordstudio	€ 57.353
	Voorstellingsubs. Krulliejes	Stadsdeel Westerpark	€ 685	Recettes	€ 4.512		€ 4.512
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 16.655	Foyer	€ 483		€ 483
	Kijk op de Wijk	Stadsdeel Westerpark	€ 2.000	Cursussen	€ 3.342		€ 3.342
	ARBO-wetgeving	Stadsdeel Westerpark	€ 33.523	Diverse inkomsten	€ 1.618		€ 1.618
	Inbraakvergoeding	Stadsdeel Westerpark	€ 3.000				
	Economische Werkplaats	Stadsdeel Westerpark	p.m. (2001)				
	Zwevende vloer Gr. Studio	Stadsdeel Westerpark	€ 9.000				
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 11.170				
	ID-baan	NV Werk	€ 18.782				
	Website	Syntens	€ 750				
Subtotaal			€ 108.565				€ 67.308
2003	Cliffordstudio	Donaties particulieren	€ 3.032	Verhuur	€ 64.510	Cliffordstudio	€ 64.510
	Rode loper actie	VSB-fonds	€ 11.000	Recettes	€ 4.500		€ 4.500
	De Ruimte (optimaliseren)	Schipholfonds	€ 1.500	Foyer	€ 686		€ 686
	Stoelen De Ruimte	Stadsdeel Westerpark	€ 15.000	Cursussen	€ 8.150		€ 8.150
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 19.484	Donaties	€ 3.300		€ 3.300
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 1.315	Diverse inkomsten	€ 3.067		€ 3.067
	Compensatie teruglopende werkgeversvergoeding NV. Werk	Stadsdeel Westerpark	€ 13.510				
	Aanpassingen m.b.t. De Economische Werkplaats	Stadsdeel Westerpark	€ 1.250				
	Tentoonstelling binnentuín	Stadsdeel Westerpark	€ 3.000				
	Inbraakbeveiliging	Gemeente Amsterdam	€ 11.450				
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 43.265				
	Diversiteitsbudget	NV Werk	€ 17.989				
	ID-baan						
Subtotaal			€ 141.795				€ 84.213

Overzicht van de aan Stichting Muzenis verstrekte donaties en subsidies

1993	Tienjarig bestaan	Donaties particulieren	€ 2.200	Verhuur	Cliffordstudio	€ 32.358
	Dansvloer	Fonds Zomerpostzegels	€ 793		Kempenaerstudio	€ 11.571
	Banenpoolbegeleiding	Stadsdeel Westerpark	€ 1.812	Recettes en uitkoopssommen		€ 2.764
	Werk Evarings Plaats	Gemeente Amsterdam	€ 1.529	Inkomsten uit verkoop inventaris		€ 6.807
				Diverse inkomsten		€ 1.689
						€ 55.189
1994	Stichting Algemeen	Donaties particulieren	€ 1.062	Verhuur	Cliffordstudio	€ 35.515
	Lichtapparatuur	Donaties particulieren in natura			Kempenaerstudio	€ 8.508
	Westerpark Danst	Stadsdeel Westerpark	€ 4.858	Recettes en uitkoopssommen		€ 2.848
	Banenpoolbegeleiding	Stadsdeel Westerpark	€ 906	Inkomsten uit verkoop inventaris		€ 3.218
				Diverse inkomsten		€ 1.001

			€ 6.827			€ 51.091
1995	Gordijnactie	Donaties particulieren	€ 1.317	Verhuur	Cliffordstudio	€ 43.674
	Banenpooler	Bureau Maatwerk	p.m.	Diverse inkomsten		€ 625
						€ 44.298
1996	Stichting Algemeen	Donaties particulieren	€ 1.317	Verhuur	Cliffordstudio	€ 42.473
	Geluidsapparatuur	Anjerfonds	€ 1.586	Diverse inkomsten		€ 953
	Banenpooler	Bureau Maatwerk	p.m.			

1997	Stichting Algemeen	Donaties particulieren	€ 883	Verhuur	Cliffordstudio	€ 50.943
	Tribune De Ruimte	VSBFonds	€ 4.530	Recettes		€ 1.112
	Voorstellingen in en opbouw van De Ruimte	Stadsdeel Westerpark	€ 11.326	Diverse inkomsten		€ 409
	Schooltheater Westerpark	Stadsdeel Westerpark	€ 9.061			
	Banenpooler	Bureau Maatwerk	p.m.			

			€ 25.801			€ 52.465
1998	Stichting Algemeen	Donaties particulieren	€ 453	Verhuur	Cliffordstudio	€ 46.398
	Foyer De Ruimte	Donaties particulieren	€ 2.976	Recettes		€ 2.415
	Foyer en kleedkamer	Donaties bedrijven in natura		Foyer		€ 245
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 11.326	Diverse inkomsten		€ 2.208
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 19.254			
	Kijk op de Wijk	Stadsdeel Westerpark	€ 680			
	Kunstwerk voordeur	Stadsdeel Westerpark	€ 2.265			
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 9.378			
	Banenpooler	Bureau Maatwerk	p.m.			
	Foyer De Ruimte	Heb hart voor je stad	€ 453			
	Dag 'Niem. begint in Carré'	Triodos Bank	€ 906			

			€ 47.692			€ 51.266
1999	Stichting Algemeen	Donaties particulieren	€ 895	Verhuur	Cliffordstudio	€ 55.291
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 11.326	Recettes		€ 4.062
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 20.387	Foyer		€ 442
	Kijk op de Wijk	Stadsdeel Westerpark	€ 680	Diverse inkomsten		€ 1.365
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 9.179			
	Stichting Algemeen	Gemeente Amsterdam	€ 539			
	Uitg. Niem. begint in Carré	Wijkcentrum H. de Groot	€ 249			
	Banenpooler	Bureau Maatwerk	p.m.			

			€ 43.254			€ 61.160
2000	Stichting Algemeen	Donaties particulieren	€ 2.503	Verhuur	Cliffordstudio	€ 58.031
	Apparatuur Cliffordstudio	Prins Bernhard Fonds	€ 1.133	Recettes		€ 2.609
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 11.326	Foyer		€ 505
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 20.387	Diverse inkomsten		€ 1.965
	Kijk op de Wijk	Stadsdeel Westerpark	€ 1.133			
	Podiumroute Westerpark	Stadsdeel Westerpark	€ 18.122			
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 9.025			
	Stichting Algemeen	Gemeente Amsterdam	€ 897			
	ID-baan	NV Werk	€ 16.781			

			€ 81.305			€ 63.110
--	--	--	-----------------	--	--	-----------------

Overzicht van de aan Stichting Muzenis verstrekte donaties en subsidies

2004	Apparatuur Cliffordstudio	Prins Bernhard Fonds	€ 2.200	Verhuur	Cliffordstudio	€ 68.862
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 15.000	Recettes		€ 5.825
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 23.891	Foyer		€ 2.295
	Compensatie teruglopende werk-geversvergoeding N.V. Werk	Stadsdeel Westerpark	€ 359	Cursussen		€ 9.376
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 11.830	Donaties		€ 601
	Diversiteitsbudget	Gemeente Amsterdam	€ 23.447	Diverse inkomsten		€ 918
	Coördinator	Gemeente Amsterdam	€ 12.000			
	Economische Werkplaats	Gemeente Amsterdam	€ 15.000			
	Culturele Zeeplust	Stadsdeel Westerpark	€ 200			
	ID-baan	NV Werk	€ 22.164			

			€ 126.091			€ 87.877
2005	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 15.000	Verhuur	Cliffordstudio	€ 64.331
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 22.386	Recettes		€ 6.357
	Compensatie teruglopende werk-geversvergoeding N.V. Werk	Stadsdeel Westerpark	€ 740	Foyer		€ 2.885
	Verbouwing Cliffordstudio	Stadsdeel Westerpark	€ 12.500	Cursussen		€ 7.425
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 11.670	Donaties		€ 368
	Diversiteitsbudget	Gemeente Amsterdam	€ 10.570	Diverse inkomsten		€ 3.199
	Coördinator	Gemeente Amsterdam	€ 6.000			
	ID-baan	NV Werk	€ 22.980			

			€ 101.846			€ 84.565
2006	Leergeldtraject van de Economische Werkplaats	VSF Fonds	€ 17.727	Verhuur	Cliffordstudio	€ 68.029
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 15.000	Recettes		€ 5.403
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 27.614	Foyer		€ 2.361
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 11.790	Cursussen		€ 11.374
	Brandveiligheid	Gemeente Amsterdam	€ 2.000	Donaties		€ 703
	wCTA	Stadsdeel Westerpark	€ 1.145	Diverse inkomsten		€ 4.086
	Arbeidsplaats	Gemeente Amsterdam	€ 22.034			

			€ 97.310			€ 91.956
2007	Leergeldtraject van de Economische Werkplaats	VSF Fonds	€ 22.110	Verhuur	Cliffordstudio	€ 65.713
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 15.000	Recettes		€ 7.353
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 25.000	Foyer		€ 3.172
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 12.050	Cursussen		€ 13.484
	wCTA	Stadsdeel Westerpark	€ 35.112	Donaties		€ 124
	Arbeidsplaats	Gemeente Amsterdam	€ 22.034	Diverse inkomsten		€ 4.954

			€ 98.850			€ 94.800
2008	Leergeldtraject van de Economische Werkplaats	VSF Fonds	€ 27.291	Verhuur	Cliffordstudio	€ 75.119
	Kindervoorst. op zondag	Stadsdeel Westerpark	€ 15.000	Recettes		€ 8.260
	Schooltheater	Stadsdeel Westerpark	€ 25.000	Foyer		€ 2.607
	Incidentele verhuur	Gemeente Amsterdam	€ 12.570	Cursussen		€ 15.754
	wCTA	Stadsdeel Westerpark	€ 18.342	Donaties		€ 6.121
	wCTA	VSF Fonds	€ 28.022	Diverse inkomsten		€ 7.601
	wCTA	Stichting DOEN	€ 28.022			
	Arbeidsplaats	Gemeente Amsterdam	€ 22.034			

			€ 176.281			€ 115.462
--	--	--	------------------	--	--	------------------

Totaal € 1.230.256

€ 1.360.905

Donaties en subsidies Eigen inkomsten

**Kunst
in de
realiteit,
een
kwestie
van geld?**

Stoomstoring (2009)

Op punt van vertrek; Kijk op de Wijk (2000)

Het vak is publiek vind

Leergeldtraject i.s.m. het VSB Fonds

Als onderdeel van De Economische Werkplaats konden (oud)cursisten en (oud)huurders van de Cliffordstudio door stichting Muzenis worden uitgenodigd deel te nemen aan het Leergeldtraject. Het is één van de doelstellingen van stichting Muzenis om onderzoek te doen ten behoeve van individuen en groepen, die zich op cultureel gebied willen ontplooiën. Het VSBfonds stelde Muzenis in de periode 2006 t/m 2009 financieel in staat om de werkplaats verder uit te bouwen en onderzoek te doen. Tijdens onze cursussen bleek dat de kloof tussen opleiding en praktijk in de meeste gevallen onverminderd groot is. Muzenis wilde podiumkunstenaars, die tijdens de cursussen of tijdens het repeteren in de Clifford-

studio qua ondernemerszin waren opgevallen, de financiële mogelijkheid bieden om hun initiatieven verder uit te werken zonder eerst een lang traject voor fondsenwerving te moeten doorlopen. Voorwaarde was, dat de deelnemer in spé bereid en ondernemend genoeg was om uit de eigen directe omgeving onder begeleiding een startbedrag bij elkaar te brengen, dat binnen het leergeldtraject vervolgens aangevuld werd. De vraag: 'wat wil ik waarom wanneer en voor wie gaan maken?' gaat veel concreter leven als er tegelijkertijd over geld nagedacht moet worden, dat uit de directe persoonlijke sfeer van de maker zal moeten komen. Juist met relatief kleine bedragen als leergeld wilde Muzenis laten zien, dat

een zakelijke invalshoek de carrièrekansen van theatermakers vergroot. Tijdens dit onderzoek werd bekeken, of door het inzetten van leergeld in combinatie met begeleiding op het zakelijke vlak de creativiteit bevordert wordt. Kan deze aanpak een aanvulling zijn op de ontwikkeling van podiumkunstenaars op weg naar cultureel ondernemerschap? Beïnvloeden artistiek en zakelijk ondernemerschap elkaar positief? Het Leergeldtraject was vier jaar in beweging, omdat tussentijdse uitkomsten meegenomen werden bij het werken met volgende kandidaten. Het selectie criterium is bij deze werkwijze in feite de eigen omgeving van de cultureel ondernemer in spé, want als die niet met steun over de brug

komt is er geen match mogelijk. Het is de ervaring van Muzenis, dat als iemand werkelijk artistieke potentie heeft de omgeving ook enthousiast wordt en zich voor zo iemand gaat inzetten en probeert om het soms onmogelijke mogelijk te maken. Het is altijd weer mooi om dat te zien gebeuren, maar het aanboren van die bronnen is vaak niet vanzelfsprekend. Hulp diende geboden en wegen gewezen. Daar was mede dit traject voor. Met het leergeld kon naar keuze van de deelnemer een idee worden uitgewerkt tot een voorstellingsconcept, een proefvoorstelling worden gemaakt of bv. een nieuwe werkwijze worden uitgetoetst. In principe was echter alles bespreekbaar dat de

maker in kwestie artistiek en zakelijk vooruit kon helpen, mits het binnen het leergeldconcept paste. Muzenis liet zich graag verrassen! Door confrontatie met de – vaak weerbarstige! – praktijk zou moeten blijken waar de zich ontwikkelende initiatieven thuis horen: in het theater of op plekken elders in de maatschappij.

den

In het najaar van 1999 verscheen **Niemand begint in Carré**, met als ondertitel: **Berichten vanuit de basis**. Het was een uitgave n.a.v. het vijftienjarig bestaan van de stichting in 1998 en behandelde de filosofie van Muzenis m.b.t. het op eigen benen gaan staan in de kunst in relatie tot de vaak harde economische werkelijkheid, getrouw aan de gedachte die ten grondslag lag aan de naam Muzenis: 'geïnspireerd worden door de Muze geeft muizenissen'.

Onderdeel van deze publicatie vormde een verslag van de studiedag, die onder dezelfde naam een jaar eerder ter gelegenheid van het derde lustrum was gehouden. Daar werd o.a. de vraag onderzocht, of beginnende makers geholpen zouden zijn met een bescheiden startbedrag van duizend gulden aan het begin van een creatief proces en wat ze daar mee zouden doen. Als afsluiting werd een plan gelanceerd voor een 'proeffonds', waar laagdrempelig wat startkapitaal te krijgen zou zijn voor een eerste onderzoek, zonder een heel traject voor subsidie bij fondsen te moeten doorlopen. De meeste fondsen zijn ook niet geïnteresseerd in het verstrekken van kleine bedragen, want dat is veel te bewerkelijk en dus duur. Die 'fondsendrempel' werd indertijd al hoog gevonden door de deelnemers en helaas heeft Muzenis moeten constateren, dat die de laatste tien jaar alleen maar hoger is geworden. Zie hierover de bijdrage van Johanna Breek elders in dit boek.

De basis voor deze gedachtegang werd gelegd in de tweede helft van de tachtiger jaren, toen Muzenis zich kon ontwikkelen via laagdrempelige, kleine bedragen voor zowel een productie als voor een onderzoek van de stichting naar hoe onderlegd de beginnende professionele makers waren op economisch vlak en waar de hiaten in kennis zaten. Dat kon met geld van het **Instituut voor Theateronderzoek** van Jan Kassies.¹ De stichting pleitte namelijk al vanaf 1988 voor beter onderwijs op zakelijk vlak binnen kunstopleidingen, zoals o.a. blijkt uit een artikelenserie in het Muzenisbulletin in de periode 1989/1990, waarin een redactrice in Amsterdam op bezoek gaat bij achtereenvolgens de Toneelschool/Kleinkunstacademie, De Mimeopleiding en de Rietveldacademie. Beginnende makers, die in de Cliffordstudio kwamen werken, hadden nagenoeg zonder uitzondering last van het feit, dat ze niet voor de harde praktijk waren opgeleid. Al vroeg is er in diverse notulen sprake van de

Cliffordstudio, die een economische werkplaats wil zijn en ook wordt er gesproken over cultureel ondernemerschap, lang voordat dat salonfähig werd. Van de kant van de kunstinstellingen ondervindt Muzenis alleen maar weerstand. Zo laat in het begin van deze eeuw een medewerker van de Amsterdamse Kunstraad in een gesprek nog weten, dat zolang er het woord 'economisch' in een aanvraag staat, er nooit geld zal komen vanuit het Amsterdamse Kunstenplan.

Maar tot op de dag van vandaag komt het overgrote deel van de studenten van kunstvakopleidingen op het gebied van de podiumkunsten zakelijk met twee linkerhanden na de studie op straat te staan. Was dat vroeger geen probleem, omdat een beperkt aantal studenten werd opgeleid voor een plek bij bestaande gezelschappen, met de explosieve groei van opleidingen en een verminderde vraag aan de afzetkant ligt die situatie al jaren anders.

Al in 1985 waren er binnen de stichting vergevorderde plannen om een cursusserie zakelijke vaardigheden op te zetten. Tegelijkertijd bleek er iemand binnen de Kunstenbond van de FNV bezig iets soortgelijks op te zetten onder de naam **Het spel en de knikkers**, een lesenserie die tot op heden – maar nu onder de vlag van Kunstenaars&Co² – kan worden gevolgd. Na een gesprek werd besloten, dat als er al een cursus zou worden aangeboden op zakelijk vlak, er voor Muzenis op dat moment geen taak meer zou liggen. De doelstelling, het netwerk en het productieapparaat van de bond leken garant te staan voor toegankelijkheid voor de doelgroep. Toch kwamen er in de loop der jaren signalen binnen, dat de cursusinhoud over de hoofden van in elk geval een deel van de deelnemers heen ging, omdat het te theoretisch werd gevonden. De informatie ging het ene oor in en het andere uit. Misschien had dat te maken met het feit, dat podiumkunstenaars anders in het leven staan dan beeldend kunstenaars, die meer met het idee vertrouwd zijn dat ze hun eigen onderneming zullen moeten opzetten. Zij zijn doorgaans bij dit soort cursussen in de meerderheid. Er bleef bij beginnende theatermakers, die in de Cliffordstudio langskwamen om studioruimte te huren, duidelijk behoefte aan kennis en hulp bestaan. Maar wat bewoog Muzenis om in 2001 te beginnen met de opzet van De Economische Werkplaats, terwijl tezelfdertijd vanuit de overheid geld vrijkwam in het kader van de

Statement

Manja Bedner

Toen ik naar de Toneelschool ging verwachtte ik een vak te leren. Het vak van theatermaker in al zijn aspecten en dimensies. De opleiding bleek in mijn visie behoorlijk eendimensionaal te zijn. Ik leerde uitsluitend de kneepjes van het vak binnen de vier muren van het theater. Hoe dit zich verhoudt tot de realiteit, de maatschappij waarin we een voorstelling plaatsen, werd buiten beschouwing gelaten.

Ik had het vak pas ten dele geleerd. Ik kon niet voor mijzelf zorgen met dit vak. Ik was een kind.

Toen ik daarna Theaterwetenschappen ging studeren, verwachtte ik de rest van het theatervak te leren. De studie bracht veel verdieping en nieuwe inzichten over het vak van theatermaker, maar nog steeds grotendeels binnen het theater. Ik kon hoogdravende verhandelingen houden en nachten filosoferen, maar had nog steeds niet het gevoel het vak volledig te beheersen. Ik was een puber.

Bij Muzenis heb ik mijn opleiding voltooid. Daar leerde ik volledige verantwoordelijkheid te nemen voor alle aspecten van mijn werk als theatermaker, binnen het theater en in relatie tot de buitenwereld, waarin ik met mijn werk inmiddels een bestaan heb opgebouwd. Ik ben volwassen geworden.

regelingen rond de Wet Inkomen Kunstenaars (WIK)³ en per januari 2002 Kunstenaars&Co het licht zag? Deze organisatie, die speciaal voor de economische kant van de kunstpraktijk is opgezet, zou toch alle andere inspanningen op dit vlak overbodig maken, net als het initiatief van de vakbeweging in 1985? Waarom zou hier nog een taak liggen voor Muzenis?

Het antwoord werd jaren later indirect gegeven door een deelnemer aan het Leergeldtraject van De Economische Werkplaats, waar dit stuk verder over zal gaan. Hij zei: 'Op het conservatorium werd ik gezien als kunstenaar, bij Kunstenaars en Co als zakenman en bij Muzenis als mens'. Een mens met een creatieve drang, die worstelde om daar een vorm voor te vinden en daar hulp bij kon gebruiken⁴. Binnen de werkplaats wordt het onderwijs direct gekoppeld aan de praktijk, wordt het alleen gegeven door docenten, die aan den lijve hebben meegemaakt wat het is om een eigen onderneming op te starten en wordt het gegeven in groepjes van lotgenoten, die ook aan het zoeken zijn op dit vlak. Maar ook wordt zoveel mogelijk geprobeerd om de mens te blijven zien achter de kunstenaar en wat er authentiek is aan die specifieke mens. De cursisten hebben nagenoeg allemaal een afgesloten podiumkunstopleiding op Hbo-niveau en daarmee, als het goed is, een bewijs dat ze wat kunnen op artistiek vlak. Daar zou Muzenis zich in principe verder niet mee hoeven te bemoeien.

Toch past hier wel een kanttekening. Toen Jan Kassies in 1966 directeur van de Amsterdamse Theaterschool werd, hing hij op de deur van elk klaslokaal een briefje met de tekst: 'Waarom?' Het was geen grap, hij was oprecht nieuwsgierig naar de reden waarom zijn studenten zo nodig theater wilden maken. Meer dan het leren van een ambacht, ging het hem om het stimuleren van de authenticiteit van de kunstenaar. 'Dat vergt talent', zei hij, 'maar belangrijker is de ontwikkeling van karakter.'⁵ Die vraag naar het 'waarom?' lijkt gezien de grote aantallen studenten heden ten dage nog veel urgenter. In hoeverre hebben afgestudeerden ook werkelijk wat te vertellen op artistiek gebied? Het lijkt er vaak meer op, dat de (onbewuste) reden om een dergelijke opleiding te volgen eerder gezocht moet worden op het vlak van de persoonlijkheidsontwikkeling. Nu is er niets mis met kunstzinnige vorming op Hbo-niveau, maar die afkorting staat voor beroepsonderwijs en hoe zit het met de beroepsmogelijkheden? In 1989 maakte Muzenis zich daar al zorgen over en die zorgen zijn er twintig jaar later niet minder op geworden⁶. Sinds enkele jaren starten ook allerlei mbo-scholen theateropleidingen en mensen zonder opleiding kunnen hun talent laten ontdekken en exploiteren via diverse tv-formats. De vraag naar het 'waartoe?' dringt zich inmiddels op.

De Economische Werkplaats werd opgezet met die vraag in het achterhoofd. De confrontatie, die daar plaatsvindt tussen de dromen, vage plannen en hooggespannen verwachtingen met de praktijk van letters, cijfers, vergunningen, ruimte en tijd blijkt door veel van de cursisten op prijs te worden gesteld. De werkplaats werkt voor podiumkunstenaars en dan vooral voor de makers onder hen. De werkplaats verheldert en zorgt, dat men leert focussen. Welke cursus, workshop of praatplaats er ook gevolgd wordt, het gaat feitelijk alsmaar om hetzelfde: wie, wat, waar, wanneer, waarom, waartoe en op welke wijze?

Daarbij gaat het aan de ene kant om die mens met zijn of haar artistieke, in het beste geval authentieke, impuls en de samenleving aan de andere kant, waar die impuls op de één of andere manier zal moeten landen en als het kan wortel schieten. Zoals een andere deelnemer aan het Leergeldtraject het omschreef: 'Het vak is publiek vinden!' Dat is de opgave waar kunstenaars na hun

opleiding voor staan, want zonder 'afnemers' zal geen duurzaam bestaan op eigen benen in de kunst mogelijk blijken te zijn.

Hier onderscheidt Muzenis zich met al haar activiteiten van andere werkplaatsen. Er wordt niet primair begeleid richting kunstcircuit, maar richting samenleving als geheel, waar dat kunstcircuit deel van uitmaakt. Waar zou een specifieke scheppende impuls het best tot zijn recht kunnen komen en wortel kunnen schieten? Wie zouden er waarom in geïnteresseerd kunnen zijn? Wie zouden er waarom aan willen meebetalen?

Dat betekent niet, dat kunstenaars er niet voor zouden mogen kiezen om zich niets aan te trekken van hun omgeving en te scheppen van binnen uit en eventueel tegen de klippen op, op hoop van zegen. De vraag, wie dat zal betalen, staat in dat geval op de voorgrond en daar zal toch, zeker in deze tijd, een antwoord op moeten worden gevonden. Het is juist een uitdaging voor de werkplaats om daarover met iemand mee te denken en te kijken, of het creëren van een dergelijke vrije ruimte in dit geval te realiseren is.

Onder wat voor omstandigheden worden mensen werkelijk creatief? In de loop der jaren is in de praktijk gebleken, dat 'creatief' in dit verband ruim dient te worden opgevat. Het gaat daarbij niet alleen om de inhoud van hetgeen gecreëerd wordt, maar ook om het zelf kunnen creëren van de levensomstandigheden, waaronder dat proces duurzaam zijn beslag kan krijgen. Zo werd tijdens de studiedag ter gelegenheid van het vierde lustrum van de stichting in 2003 onder de titel **Stroomopwaarts** met 'Tien uit duizenden'⁷ gezocht naar welke persoonlijke eigenschappen hadden gemaakt, dat deze tien artistieke mensen zich een eigen plek hadden veroverd in de samenleving en hun eigen geld konden verdienen, zowel binnen als buiten het kunstcircuit. De deelnemende tien actoren waren allen (oud)huurders, die Muzenis al lang kende en gevolgd had in hun ontwikkeling en verder een diverse groep belangstellenden. De kroon op het onderzoekswerk kon vanaf 2006 echter gezet worden met het **Leergeldtraject van De Economische Werkplaats**. Hiermee heeft Muzenis van het VSBfonds de mogelijkheid gekregen om onderzoek te doen naar de wisselwerking tussen de hier beschreven Muzenisfilosofie en het ter beschikking kunnen stellen van kleine bedragen, zoals bepleit in het Proeffondsplan van 1999. Dit onderzoek zou aanvankelijk bij het ter perse gaan van dit lustrumboek zijn afgerond, maar het heeft in 2008 n.a.v. de gevolgen van de kredietcrisis voor het VSBfonds een half jaar vertraging opgelopen. Voor de grote lijn, die hier geschetst wordt, heeft dat echter geen consequenties.

Van negenentwintig deelnemers zijn de profielen met hun ervaringen met dit traject opgenomen en hun verhalen spreken voor zich. De kern van het traject werd gevormd door het achterbanplan, waarmee deelnemers aan de slag zijn gegaan om een basisbedrag bij elkaar te brengen voor het kunnen uitvoeren van hun artistieke idee. Het geld werd vervolgens tot een maximum van € 1.250,- gematcht. Op blz. 75 is een lijst van bedachte en voor het grootste deel ook uitgevoerde ideeën opgenomen. Als uitgangspunt voor de leergelders diende het in 1984 uitgevoerde achterbanplan van stichting Muzenis, want het betreft hier een idee, dat ook de basis heeft gelegd onder de eigen ontwikkeling van de stichting. Verder wordt er ter inspiratie middels een overzicht op blz. 48 en 49 inzicht gegeven in de financiële ontwikkeling van Muzenis vanaf het allereerste begin wat betreft de verhouding schenkgeld, eigen verdiend geld en ontvangen subsidies. Op subsidie als bron van financiering wordt nader ingegaan in het stuk Dakpan-financiering. Kern daarbij is de eigen kracht, die ook van de deelne-

Statement Mendel Hardeman

Op mijn kunstopleiding leerde ik te zoeken naar 'wie ben ik als Kunstenaar'. Daarna kreeg ik bij Kunstenaars & Co de vraag: 'wie ben ik als Zakenman'.

Ik ploeterde mezelf in een spagaat: Strategisch Werken aan m'n Carrière, De Plicht om Eigenzinnig en Uniek te Zijn, Netwerken, Product- en Marktdenken: allemaal begrippen waar ik uit mezelf nooit op zou zijn gekomen, maar die nu mijn scheppingsdrang wilden sturen.

Maar op een mooie dag zat ik plotse-ling in het Leergeldtraject. Alwaar Mariëtte Wildeboer me vroeg wie ik nou eigenlijk was als Mens. En toen werd alles anders.

Ik kan me niet herinneren in het Leergeldtraject ooit het woord **carrière** te hebben gehoord. De uitgangspunten zijn anders. Ik ervaar vooral tijd en vertrouwen om mijn eigen weg te gaan – met hard vallen en weer opstaan, en zonder vrijblijvendheid of soft gepraat. Alles waar ik tegenaan loop wordt feilloos opgepakt, de kern wordt er ogenblikkelijk uitgelicht en het is onmogelijk er omheen te praten. En toch verloopt dit zo helder en menselijk dat het altijd weer voelt als een bevrijding.

In 2006 volgde ik een soortgelijk traject in het Walter Maashuis in Bilt-hoven. Erg duur, maar betaald door het Scholingsfonds voor Kunst en Cul-tuur. Als ik dat vergelijk met het Leergeldtraject kiept de weegschaal haast om. Het Leergeldtraject staat in mijn ogen voor: doelgericht, systematisch, on-vrijblijvend, diepgravend, veel intensiever, goedkoper, langduriger – en met een gegarandeerde creatieve uitkomst die is ingebed in de wereld om ons heen. Wie zorgt ervoor, dat na de onderzoekfase er meer mensen van dit traject kunnen profiteren? Scholingsfonds voor Kunst en Cultuur of Kunstenaars&Co – doe iets!

mers aan het leergeldtraject gevraagd wordt. Voordat er ergens subsidie voor wordt gezocht, moet duidelijk zijn wat het initiatief op eigen kracht vermag. Het mes sneed bij de begeleiding via het achterban-planconcept aan twee kanten. De deelnemers werden zo gedwongen zich op de omgeving te richten met hun plannen, wat regelmatig angst en weerstand opriep. Om die te overwinnen was soms (veel) tijd nodig, die gezien de looptijd van het traject gelukkig ook gegeven kon worden. Aan de andere kant kon men de ervaring opdoen, dat als die hobbel eenmaal genomen was er inderdaad steun kwam, zowel materieel als immaterieel. Meer dan eens werd men verrast over hoeveel geld er binnenkwam. Binnen de begroting van het project was gerekend op € 30.000,-, maar bij het ter perse gaan van dit boek stond de teller al op meer dan € 50.000,-.

Waar het werken volgens het leergeldprincipe ook geschikt voor blijkt is paradoxaal genoeg het tegengaan van de overproductie op de langere termijn. Op de korte termijn lijkt het namelijk, of er alleen maar méér productie gestimuleerd wordt. Door de opgedane ervaringen en de gevolgde cursussen krijgen deelnemers echter een realistischer kijk op hun artistieke mogelijkheden in relatie tot inkomen. Niet iedereen is bereid om jaren achter elkaar van weinig geld rond te komen en doorlopend in onzekerheid te zitten over de continuïteit van hun werk; uitgaan van subsidie als basis is aantoonbaar een onbetrouwbare bron van inkomsten. Werken in de schep-pende kunst gaat gepaard met offers brengen en jezelf in materieel opzicht beperkingen opleggen. Het doel van het leergeldtraject was per persoon te bekijken, of het initiatief vanuit de offerfase in de quittefase kon komen en of er op termijn een verdienfase in zou zitten. In de offerfase kost het de initiatiefnemer(s) naast de tijd, die er in gestoken wordt ook geld om een productie van de grond te krijgen. In de quittefase kost het nog steeds de tijd, maar worden de productiekosten gedekt en hoeft er geen eigen geld meer in gestoken te worden, terwijl bij de verdienfase ook de tijd, die er in een project gestoken wordt, (deels) betaald wordt. Alle tijd betaald krijgen op een redelijk niveau zou heel mooi zijn, maar wordt bij deze doelgroep zelden bereikt; er zijn doorgaans ook andere inkomstenbronnen nodig.

In hoeverre een deelnemer het zich op termijn zou kunnen permitteren om kunst te maken werd onderzocht middels persoonlijk opgestelde tijds-, geld- en gezondheidsbegrotingen. In alle gevallen werkten de leergelders in een gemengde beroepspraktijk, waarbij ze diverse vaardigheden en werkzaamheden combineerden om in hun onderhoud te voorzien. Van de vierendertig geselecteerde deelnemers zaten er tegelijkertijd vier ook (een deel van de looptijd) in de WWIK. Het nadenken over bovenstaande begrotingen hielp met het onderzoek naar de persoonlijke 'vrije ruimte' om op termijn te kunnen blijven maken. De basis is de geldbegroting, want als er geen geld is om van te leven houdt het al gauw op. Hoeveel geld heeft men absoluut nodig (minimumbegroting) en wat zou ideaal zijn (maximumbegroting)? Hoeveel tijd heeft men nodig om dat te verdienen met wat voor soort werkzaamheden? Hoeveel energie kost dat? Hoe gaat men sowieso met zijn tijd om?

Een eye-opener voor alle docenten onder de deelnemers was het uitzoeken wat ze per uur verdienden, als ze naast effectieve lestijd ook voorbereidingstijd, reistijd en overlegtijd met opdrachtgevende instanties ed. op een rijtje zetten. Dat bleek per uur vaak heel wat minder dan het in eerste instantie leek, vooral als een lesopdracht buiten de eigen standplaats was aangenomen. Het begeleiden en regisseren van amateurproducties is ook vaak tijdsverslindend. Wil men tijd en energie overhouden voor 'eigen' werk, dan moet er ook naar de gezondheid worden gekeken. Niet iedereen is fysiek of geestelijk

geschikt voor een werkweek van 60 uur of meer – geen uitzondering – en als iemand bv. als danseres haar inkomen moet verdienen en ze is blessuregevoelig, dan is dat een probleem als er ook nog tijd voor eigen werk gezocht wordt. Dat is dan misschien niet allemaal haalbaar. Zonder inzicht in hoe de eigen gezondheid op peil te houden, is er vaak minder gelegenheid om geld te verdienen, want ook overwerktheid en ander geestelijk ongemak ligt regelmatig op de loer. De balans lag voor elke deelnemer anders, maar is voor de zelfstandige culturele onder-nemers, die de meesten zijn of willen worden, essentieel om in het oog te houden.

Binnen Muzenis functioneerde een kerngroep, die het project intern regelmatig evalueerde. Zo werd een leef-tijds grens voor deelname van veertig jaar niet opportuun geacht, maar blijkt in de praktijk, dat er geen oudere deelnemers zijn geweest en dat drie deelnemers in de loop van het traject die leeftijd hebben bereikt. De jongste deelnemer was eenentwintig jaar toen zij begon. De twintigers gaan er meer van uit, dat wat ze willen ze wel zal lukken en de dertigers hebben inmiddels geleerd, dat er veel (doorzettingsvermogen) bij komt kijken om de eigenheid echt naar buiten te brengen en over het voet-licht te krijgen. De kerngroep concludeerde in een van de vergaderingen, dat 'de persoonlijke ontwikkeling van de kunstenaar de Kunst was', een echo met andere woorden van het citaat van Jan Kassies op de voorgaande bladzijde: 'belangrijker is de ontwikkeling van karakter'. De selectie van de deelnemers was in dat opzicht vooral gedaan op de inschatting van de aanwezigheid van 'cul-turele ondernemerszin.' Wat de zakelijke aspecten betreft was er in te veel gevallen sprake van wat de kerngroep 'economisch analfabetisme' heeft gedoopt. Hoewel lacunes op dat terrein verwacht werden op grond van de langjarige ervaring van Muzenis, was de mate van achter-stand vaak te groot om bij te kunnen spijkeren binnen de beperkte tijd, die binnen de begroting van het leergeldtra-ject hiervoor beschikbaar was. Er zou afhankelijk van de persoon twee- tot viermaal zoveel tijd nodig zijn geweest om tot voldoende geïnternaliseerde kennis te komen. Als deze op de praktijk gerichte ontwikkeling niet vanaf dag één op de theaterscholen in de toekomst zal worden meegenomen, zal hier niet veel verandering in komen.

Bij de deelnemers, bij wie gaande het traject het kwartje op zakelijk vlak viel, ontstond het besef, dat er wat hun artistieke ontwikkeling betreft niet meer van project naar project zou moeten worden gedacht. Een idee vereist een meerjarenplanning om tot financiële levensvatbaar-heid te komen. Ook het constant hameren op het feit, dat er beter één keer in de drie jaar wat goeds gemaakt kan worden dan elk jaar wat middelmatigs, scherpte de waarneming voor het feit, dat in een cultureel klimaat van overproductie met jou als maker tien, zo niet hon-derd anderen op de stoep staan bij werkplaatsen, impresariaten, theaters etc. Het goed afronden van projecten, het op de hoogte houden van de achterban van de ont-wikkelingen, communicatie in het algemeen: op dat vlak valt er nog een wereld te winnen voor de meeste leergel-ders. Het argument, dat dit allemaal te veel zou zijn voor artistieke zielen en dat dit alles hen uit handen genomen zou moeten worden, gaat alleen voor een kleine groep bijzonder getalenteerden op. Het interessante feit is echter, dat ook bij deze kleine groep het 'achterbanprincipe' werkt: in dat geval gaan mensen uit de professionele omgeving zich inzetten om te helpen het talent tot ont-wikkeling te brengen, omdat ze benieuwd zijn naar wat het te zeggen zal hebben. In het verleden van Muzenis is dat één keer voorgekomen bij een Amerikaanse danser/choreograaf, maar toen hij na tien jaar Nederland terug-ging naar New York ging zelfs hij alsnog een opleiding 'kunstadministratie' volgen.

Statement Margriet Dantuma

'Mijn grote doorbraak kwam met het spelen van Andy Warhol in 'Het beste uit A', een grote productie bij de tentoonstelling 'Other voices, other rooms' in het Stedelijk Museum in 2007.....niet'

Eindelijk!!
Eindelijk is ie in zicht!
Daar, aan de horizon, zie ik hem.
Groots en blinkend in de zon!
Het gouden schip!
Eindelijk!!!
Nu zal ik mijn gedroomde haven vol goud, geluk, sterrendom en eindeloze aandacht bereiken!

Maar zodra ik aan boort ben gegaan, en mijn schip koers zet, zie ik de eerste druppels op de bodem verschijnen.
Dit schip is geloof ik niet helemaal waterdicht.
En al dat goud...
als ik het aanraak blijven er grote stukken aan mijn handen plakken.
Een minieme blinkende vernislaag verhuult rot hout.
Nee, erger nog: papier!!
Dit schip zuigt zichzelf vol, en zal spoedig uit elkaar vallen!

Nog voor ik goed en wel beseft dat het hier grondig mis is, hang ik als een aapje aan de mast. Het enige dat nog boven het wateroppervlak uitsteekt.

Er zit dus niets anders op dan terug te zwemmen naar mijn nogal karige haven vol noeste arbeid, liefdewerk oud papier en een halve paardenkop die ernaar zit te kijken. Wonden likken.
Ik maar wachten op het schip van goud, en dan komt ie – eindelijk – en dan blijkt ie een illusie.
Dat was dus totaal niet wat ik had verwacht.
Ik dacht 'je wacht, dan komt het schip met goud, en dan ben je binnen'.

In mijn haven ligt een klein, maar solide roeibootje, met alles erop en eraan: een houten bankje, riemen, zelfs een klein roer, en mogelijkheid voor het plaatsen van een mast. Voor als je een zeil weet te bemachtigen. Tja.

Ik wil maar zeggen: je kunt eindeloos wachten op het schip met goud en een grote kans lopen dat het schip van papier blijkt te zijn, of erger nog: nooit verschijnt.
Je kunt ook in een roeibootje de zee op gaan.
De kans dat je een nieuwe haven bereikt – mooier, groter, met meer mogelijkheden, met mensen die je herkent – is stukken groter.

Wat is in dit verband overigens echt de ruimte geven?
Een paar leergelders kwam tot de teleurstellende conclusie, dat het opgepikt worden door een gevestigde kunstinstelling geen garantie geeft, dat hun werk ook beter gezien wordt. Sterker nog, wat zij dachten dat een kans was, bleek uit te lopen op een deceptie. Vaak werden gedane beloften niet nagekomen of rezen er onverwacht financiële problemen, omdat er (te) hoge eisen gesteld werden aan de productie.

Jan Kassies gaf in zijn tijd echt de ruimte voor ontwikkeling en daar is een hele generatie artistieke mensen, waaronder schrijfster dezes, hem tot op de dag van vandaag dankbaar voor. Vanaf 1990 ging hij op zoek naar een mogelijke opvolger en daarover voerde hij diverse gesprekken, o.a. met mij. Ik voelde me vereerd, begreep wel wat hij op dat vlak in Muzenis en mij zag, maar voelde me daar met mijn veertig jaar op dat moment te jong voor; ik had nog te weinig praktische ervaring opgedaan op alle vlakken van het productieproces. Daarbij kwam, dat de ontwikkeling van Muzenis in volle gang was en alle ideeën, die daaraan ten grondslag lagen, nog lang niet tot bloei waren gebracht. Toch heb ik het gevoel, dat ik nu met het Leergeldtraject en met de ruimte, die deze werkwijze geeft, in de geest van Jan Kassies met de deelnemers heb kunnen werken. Het Instituut voor Theateronderzoek bekommerde zich te weinig om de zakelijke aspecten en vooral de verantwoording achteraf liet regelmatig te wensen over bij de makers die hij ondersteunde. Maar het was een werkend 'intendantenmodel': je had als maker af en toe een inspirerend gesprek met een wijs mens en je kon weer een jaar vooruit, want als je idee klopte bij de ontwikkeling van je initiatief, kreeg je ook een zakje schenkgeld mee. Je werd persoonlijk gezien, gehoord en verder geholpen en dat niet eenmalig, maar over een langere periode. Dat is wat werkt en daar kan natuurlijk geen onpersoonlijke commissie tegen op.

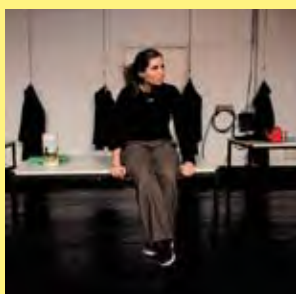
Er kan als afsluiting van het **Leergeldtraject van De Economische Werkplaats van stichting Muzenis i.s.m. het VSB-fonds** maar één conclusie zijn. Laten we vanuit diverse subsidiebronnen zoveel mogelijk inspirerende mensen voor telkens vijf jaar met een budget op pad sturen om kunstenaars vooruit te helpen, op basis van hun uit ervaring voortgekomen persoonlijke uitgangspunten. Werk bijvoorbeeld met makers, die na hun opleiding in een periode van minimaal drie jaar twee projecten op eigen kracht en met eigen geld hebben gemaakt en daarmee doorzettingsvermogen hebben getoond. Geef ze daarna eerst een op maat gesneden soort leergeldtraject en vervolgens pas, als ze na zo'n jaar of vijf nog steeds bevoelen, maar ook met een helderder zicht op hun plek in de maatschappij verder willen, toegang tot subsidie indien noodzakelijk. Doe dat vervolgens niet op projectbasis, maar ga in principe voor een periode van vijf jaar met vooral ook de dertigers in zee. Geef ze alleen een artistieke coach als ze daar zelf behoefte aan hebben; de meesten willen persoonlijk het artistieke wiel uitvinden en al doende leren. Blijf als subsidiegever op gezette tijden meedenken en er zal véél tot bloei komen. Het gaat er primair om de verbinding met de mensen aan te gaan en als dat lukt, zal er ook 'publiek' gevonden worden, in welke vorm dan ook.

Mariëtte Wildeboer

- 1 Jan Kassies (1920-1995) was cultuurfilosof. Hij was directeur van de Federatie voor Kunstenaarsverenigingen, was medeoprichter van de Boekmanstichting, algemeen secretaris van de Raad voor de Kunst, directeur van de Toneelschool Amsterdam, voorzitter van de VPRO en van het Stimuleringsfonds voor Nederlandse Culturele Omroepproducties. Voor de PvdA zat hij in de Eerste Kamer. Hij leidde het Instituut voor Theateronderzoek van 1970-1992.
- 2 Kunstenaars&Co stimuleert en ondersteunt kunstenaars bij het ontwikkelen van economische zelfstandigheid, o.a. via www.beroepkunstenaar.nl.
- 3 Sinds 2006 de WWIK, de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars.
- 4 Zie ook Mariëtte Wildeboer in Niemand begint in Carré: Het spel om de knikkers.
- 5 Passie voor Kunst, Marian Buys, Volkskrant d.d. 15-6-1996.
- 6 Verslag studiedag **Terug naar Af? Over de beroepsmogelijkheden van beginnende podiumkunstenaars in de jaren negentig**, ter gelegenheid van het eerste lustrum.
- 7 De teller van het aantal huurders in de Cliffordstudio sinds 1986 stond op dat moment op 1079.

Profielen leergeld- deelnemers

Tijd en ruimte voor het Leergeldtraject gezocht

Ilgin Abeln (Amsterdam, 1979)
ilgin_abeln@hotmail.com
Leergeldtraject 2008-2009

“Doordat ik in Amsterdam ben opgegroeid is multiculturaliteit voor mij heel vanzelfsprekend. Het is een verrijking en heeft veel invloed op het werk dat ik maak. Ik zie het terug in hoe ik met mensen werk, in het eten, de omgangsvorm, humor en gezelligheid. Ik ben wel Nederlandse, maar geen Hollandse; door mijn moeder ben ik ook Turkse. Dit geeft verschillende visies: in Nederland ben ik een chaoot, maar in Turkije vinden zij mij zeer gestructureerd.

Alhoewel ik mijn hele schooltijd veel aan theater heb gedaan en de theatermaker al op de kleuterschool geboren was, ben ik na de middelbare school psychologie gaan studeren. Ik kom uit een gezin waar iedereen gestudeerd heeft en mijn moeder hechtte waarde aan wetenschappelijk denken. Theater zou misschien te oppervlakkig kunnen zijn. Als specialisatie koos ik kinderpsychologie dat – toen ik stage liep – ineens een beroep bleek te zijn, in plaats van iets dat ik naast mijn sociale leven deed. Dit vond ik een enigszins enge gedachte en besepte me, dat ik veel liever van theater mijn beroep wilde maken, omdat ik dit zag als een onderdeel van mijn leven.

In eerste instantie dacht ik dat theater de acteursopleiding was, tot ik geattendeerd werd op de opleiding theaterdocent. Vanwege de maakgerichte wijze van werken, is dit voor mij de juiste keuze geweest.

Inmiddels ga ik alleen de theaterkant op. Er zitten zeker overeenkomsten tussen psychologie en theater: het draait om menselijke omgangsvormen, intuïtie en processen. Je hebt een berg materiaal en gaat vervolgens op zoek naar patronen. Psychologie heeft mij gevormd en het analytische denken beïnvloedt onbewust mijn werkwijze. Toch heb ik het idee dat ik met theater nu meer kan zeggen.

Op dit moment neem ik deel aan een groot internationaal project, waarin in verschillende landen een deel gemaakt wordt van een voorstelling, die uiteindelijk in zijn totaal gespeeld gaat worden in Brazilië. Wij werken aan de hand van Visconti's film Rocco en zijn Broers. Ik werk hiervoor in zowel Nederland als Turkije. Migratie speelt hierin een grote rol, een thema dat mij persoonlijk vanwege mijn multiculturele achtergrond erg aanspreekt.

Ik ben met het Leergeldtraject begonnen, omdat ik ondersteuning zocht voor een theateropleiding, die ik op de langere termijn in Turkije wil oprichten. Toen ik afstudeerde in 2008 aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten had ik nog geen goed zicht op hoe ik de dingen, die ik wilde doen, moest vormgeven, ook financieel niet. Het enige dat ik wist was, dat ik geen les wilde geven. Het Leergeldtraject leek een interessante route te zijn om hier achter te komen. Alhoewel de gesprekken helder maakten hoe ik vooral praktisch aan de slag moest gaan, heb ik op een gegeven moment besloten om af te haken. In mijn privéleven vonden een aantal grote en heftige ontwikkelingen plaats en de perikelen met het VSBfonds zorgden voor stagnatie. Daarnaast liepen er zoveel projecten en werk dat ik het Leergeldtraject uiteindelijk niet

meer heb opgepakt. Toch kan ik mij voorstellen dat ik op een gegeven moment op een punt kom, waarbij ik een project onder leiding van het Leergeldtraject wil opzetten. Maar daar moet ik eerst de juiste tijd en concentratie voor vinden.”

Verantwoordelijkheid nemen en dóen!

Arjen Arnoldussen
(Wageningen 1980)
a.e.arnoldussen@gmail.com
Leergeldtraject 2008-2009

“Sinds ik theater maak, ben ik bezig met het aanscherpen, inzetten en vormgeven van mijn keuzes. Het is een zoektocht naar wat ik precies wil zeggen. Theater moet vanuit mijn buik komen, zodat er een verhaal verteld wordt, dat ik de moeite waard vind.

Na mijn middelbare school durfde ik niet direct naar de toneelschool te gaan. Dat was nog een onbereikbare wereld, die je niet zomaar binnentapte. Dus ging ik een vriend achterna naar Groningen om daar geschiedenis te studeren. Ook al was dit een fijne en goede studie, toch bleef het theater jeuken en deed mij er toe

besluiten om auditie te doen voor de deeltijdopleiding van de Toneelschool Maastricht (afgestudeerd in 2007). De bevrijding was, dat ik daar werd aangesproken op mijn hele zijn: mijn lichaam en fantasie, in plaats van alleen mijn denkvermogen. Dat de energie, magie en onverklaarbaarheid centraal stonden in plaats van de onderzoeksvragen.

Geschiedenis ben ik echter niet vergeten; tegelijk met het afstuderen in Maastricht heb ik mijn doctoraal geschiedenis gehaald. Daarnaast zou ik geschiedenis en theater graag meer met elkaar verbinden door bijvoorbeeld te werken met historische personen. Op deze manier zouden psychologie en geschiedenis dichter bij elkaar kunnen komen.

In mijn werk moet de mens verantwoordelijkheid nemen voor zijn eigen geluk en mag hij nooit de omgeving de schuld geven van ongeluk. Dit positieve thema plaats ik vaak in sombere stukken: **De nacht, de moeder van de dag (Lars Norén)** was mijn afstudeervoorstelling en ook in de productie **Er zal iemand komen** (Jon Fosse), die ik tijdens het Leergeldtraject maakte, kwam deze thematiek terug.

Tegelijkertijd met oudstudiesgenoot Jacqueline Korevaar begon ik met het Leergeldtraject. Al langere tijd hadden wij plannen om gezamenlijk een voorstelling te maken. Wij zijn wel individueel in het Leergeldtraject gestapt, om op die manier ons gezamenlijk proces in een persoonlijke ontwikkeling te plaatsen. Aan **Er zal iemand komen** werkten wij als collectief, wat een interessante en leuke tijd opleverde. Ik vind dat wij een mooie voorstelling hebben gemaakt en ben blij met alles wat ik heb geleerd. De samenwerking met begeleider Rob de Graaf was voor mij zeer waardevol. Toch hebben wij besloten om niet als collectief door te gaan. De combinatie was uitgeput en er was niet genoeg motivatie. Dit is een heldere keuze geweest, waar ik geen spijt van heb. Daarnaast sluit ik voor de toekomst niets uit.

Het Leergeldtraject heeft mij de vraag doen stellen wat ik wil en wat er in het theaterveld leeft. Dit brengt een relativering met zich mee, waardoor ik afgestapt ben van het opkijken naar mensen in het veld, die ik respecteer. Het is een verhelderende gedachte dat dit ook mensen zijn, die je kunt bereiken en die het in de meeste gevallen leuk vinden om met jonge mensen samen te werken.

Het Leergeldtraject draait niet om geld. Wel om ondernemen. Ondernemen is doen. Om dit te kunnen, moest ik een drempel over. Dat deed ik op Koninginnedag 2008, waar ik samen met Jacqueline 'poëzievoordrachten' verkocht. We verdienden er weinig aan, maar de dag was zo leuk! De vraag: 'wat wil ik doen?' blijft aanwezig. Alleen weet ik nu hoe ik de rust moet nemen om bij deze vraag stil te staan."

Balanceren tussen illusie en werkelijkheid

Manja Bedner (Laren 1967)
www.kamertheater.nl
Leergeldtraject 2006-2008

"Om mij als meisje te onderscheiden van een oudere en een jongere broer, ging ik op jonge leeftijd naar de Balletacademie van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Ik logeerde regelmatig bij Peter van der Linden, acteur bij toneelgroep De Appel en eigenaar van een klein verteltheater in zijn eigen huis. Een huis vol inspiratie, maar een in mijn ogen veel te klein toneel. Als klein meisje wist ik dat ik het anders zou doen: ik zou een podium willen met ruimte om beelden te maken. Op deze manier werd het verteltheater van Peter van der Linden een voorbode van **het Kamertheater**.

Ik ben een positief ingesteld mens en wil graag op deze manier tegenover elk dal staan. Ik wil mensen liever op een spoor zetten, in plaats van alleen maar aanstoot te geven. Toen ik afstudeerde in 1992 aan de Toneelschool Maastricht, stond deze houding lijnrecht tegenover die van de gevestigde orde: de regisseurs van toen wilden choqueren en geen catharsis bewerkstelligen. Ik had een hekel aan dit soort theater en dacht dat ik nooit meer theater zou maken. Maar ook theaterbloed kruipt waar het niet gaan kan. Als aanvulling op de toneelschool ben ik Theaterwetenschappen gaan studeren aan de Universiteit van Amsterdam (afgestudeerd in 1997) en daar ontmoette ik mensen van een ander kaliber, die op een andere manier nadenken en filosoferen over theater. Een inspirerende tijd die mij ook weer in de praktijk bracht: met een aantal studiegenoten ben ik een groep begonnen, waarmee wij op festivals door heel Europa speelden.

In diezelfde tijd startte ik samen met mijn man een theater in ons huis: het Kamertheater. Een theater met een tribune voor 28 volwassenen of 40 kinderen en een speeloppervlak van 2,5 bij 4 meter. Groter dan het verteltheater dat Peter van der Linden destijds had, maar ook zeer intiem. Het publiek zit letterlijk op de huid van de acteurs, dat zorgt voor een zeer intense vorm van spelen. In het Kamertheater maak ik kindervoorstellingen en voorstellingen voor volwassenen. Bewust kies ik ervoor om mijn huiskamer niet als decor te gebruiken; er gaan luiken voor de boekenkast en ik draai de boodschappenleitjes om. Op deze manier is er de mogelijkheid voor transformatie en staat het privéleven niet in de weg.

Wat voor mij het Kamertheater zo speciaal maakt, is dat er op zo'n manier contact gemaakt kan worden met het publiek, dat het zich bewust wordt van de eigen invloed op de ontwikkeling van de voorstelling. Op deze manier gaat theater verder dan alleen maar amusement en kan men geraakt worden.

Het Leergeldtraject gaat voor mij over 'theater in de wereld plaatsen'. Letterlijk heeft dit te maken met het vinden en behouden van een publiek. Dit gaat veel verder dan alleen maar geld genereren. Niet geld, maar een publiek is essentieel om theater te kunnen maken: je kunt wel mooie voorstellingen maken, maar men moet deze wel zien.

Voor mijn achterbanplan heb ik mijzelf de vraag gesteld waarom ikzelf het leuk zou vinden om het Kamertheater te steunen en wanneer ik geld zou geven. Dit kwam naar boven omdat ik wel aan goede doelen geef, maar het vaak veel leuker vind om een straatartiest geld te geven of iemand die iets moois maakt. Vervolgens heb ik de oude club 'Vrienden van het Kamertheater' nieuw leven ingeblazen en onder anderen hen aangeschreven. Deze warme mailing werkte fantastisch: al snel was er voldoende geld om een volgende kindervoorstelling te maken: **Koning Arthur**.

De gesprekken met Mariëtte hebben mij een aantal flinke schoppen gegeven om de 'afgesproken weg' daadwerkelijk te gaan bewandelen. Binnen het Leergeldtraject heeft de **Spirituele Praatplaats** een bijzondere rol gespeeld in mijn persoonlijke en theatrale ontwikkeling."

De 'haastdraak' voorbij

Katrien van Beurden (Amsterdam 1977)
www.teatropunto.net
Leergeldtraject 2007 - 2009

Toen ik in 2000 na de acteursopleiding aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht eenmaal als freelancer aan het werk was, zocht ik naast mijn freelance werk als actrice een collectief met een spelersfilosofie. Ik wilde zo het spelersvak en het theatermaken verder onderzoeken, uitproberen en samen als groep ontwikkelen. Ik ging naar Italië om mij te verdiepen in de commedia dell'arte, wat van oorsprong een

acteurs theater is. Ik ontmoette hier Carlos García Estévez en zijn gezelschap Teatro Punto. Teatro Punto bestond al een aantal jaren en had verschillende standplaatsen in Europa gehad. Vrij snel besloten Carlos en ik om samen het gezelschap en de methodiek voort te zetten onder een gedeeld artistiek leiderschap vanuit Amsterdam. Wij hebben hier mensen van verschillende disciplines en met verschillende nationaliteiten om ons heen verzameld; spelers, regisseurs, maskermakers, een dramaturg etc. Door het fundament van de moderne commedia dell'arte techniek, waar Carlos al lange tijd aan bouwde, traden wij direct met een helder artistiek beeld naar buiten en konden we verder bouwen en onderzoeken wat het commedia dell'arte vandaag de dag is, met en zonder maskers.

Het is een bewuste keuze geweest zonder subsidie te werken, aangezien we heel graag onafhankelijk wilden zijn. Om te kunnen gaan en staan waar we willen, was het belangrijk voor ons om op eigen krachten te leren je theatergezelschap in leven te houden. Met onze achterbanplannen hebben we in binnen- en buitenland veel geld kunnen genereren. Het is, zoals Mariëtte zo goed zegt, 'warm geld'; de mensen die het geven zijn echt betrokken. Organisatorisch zat het echter nog niet helemaal goed. Omdat wij zonder subsidie werkten, zeiden wij op alles wat ons aangeboden werd 'ja', waardoor we onnodige risico's namen. Hierdoor waren wij eigenlijk niet eerlijk naar onszelf en naar het concept toe. Door veel te snel te (willen) gaan, raakte ik uitgeput en kreeg ik het gevoel, dat ik er tegelijkertijd wel en niet bij was. Mariëtte noemde dit later het prototype van de 'haastdraak'. De gesprekken met haar tijdens het Leergeldtraject hebben mij geholpen om eerlijk te zijn naar mezelf. Een dag heeft maar een bepaald aantal uren en meer kun je niet doen. 'Het zit en komt goed, maar neem de tijd' – het bijzondere van dit besef vond ik, dat het materiaal wat je ontwikkelt en maakt, op deze manier een veel grotere levensduur krijgt. De verandering gaat dan vanzelf, in plaats van dat ik het ben, die krampachtig een verandering probeert te bewerkstelligen. Niet voor niets ben ik nu al anderhalf jaar bezig met het maken van een onderzoeksvoorstelling, waarin ik volledig mijn ei kwijt kan. Door de tijd te nemen en te weten, dat die tijd er is, maak ik op een heel andere manier theater dan ik anders doe. Met Teatro Punto gaan wij voorlopig door met rondreizen. Momenteel zijn we bezig met spelen in Amerika en Europa en met een project waarin groepen uit Cyprus, Marokko en Tunesië betrokken zijn. In verschillende landen gaan wij op zoek naar de archetypes van nu en ontlokken door middel van spelen de verhalen van daar."

Vertrouwen om voor een eigen identiteit te staan

Lenneke Bisschop (Herveld 1983)
www.kudde.info
Leergeldtraject 2008-2009

"Mensen dansen op muziek. Dit gegeven wil ik omdraaien. Wat als de dans muziek genereert. Door middel van elektronica die op mijn lichaam bevestigd is, beïnvloed ik het geluid. Dit geluid wordt op zijn beurt bewerkt door de muzikant, die als het ware zijn interpretatie van het gegeven aan mij teruggeeft. Op deze manier ontstaat een gesprek tussen de danser en de muzikant. Een gesprek dat begint als een heldere dialoog, waarbij er gereageerd wordt met de opgenomen geluiden van de danser, als een schuivende rug of een stampende voet. Daarna wordt het een discussie van dans en geluid, waarbij uiteindelijk onduidelijk wordt van wie de impuls nu komt. Het stuk sluit af met twee eigen interpretaties; danser en muzikant gebruiken hun eigen idioom en geven hun perceptie.

Ik ben een dansmaker. Wat ik doe is emotie maken met het pure lichaam. Ik werk met een eigen bewegingsidioom dat beïnvloed is door verschillende dans- en andere kunst disciplines. Op de Fontys Dansacademie in Tilburg, waar ik in 2005 afstudeerde, volgde ik de richting Uitvoerend Danstheater. Daarnaast volgde ik een Intensive Course op de School voor Nieuwe Dansontwikkeling (SNDO) en een oriëntatiecursus bij de Mime-opleiding van de Theaterschool van Amsterdam. Ook werkte ik samen met verschillende muzikanten, theatermakers en beeldende kunstenaars.

Een paar jaar geleden heb ik samen met geluidskunstenaar Finsent van der Wees het eerdergenoemde idee ontwikkeld, waarbij muziek gecreëerd wordt door dans. Deze geluidskunstenaar is helaas overleden, voordat wij dit project samen konden uitvoeren. Terwijl ik bezig was met het wijktheaterproject **IKBLIK** en hiervoor aansluiting zocht bij wCTA, kwam ik in aanraking met het Leergeldtraject. Deze aanpak gaf de juiste stimulans om het lang gekoesterde idee op te pakken en ermee aan de slag te gaan. Ik had die stok achter de deur nodig. Dat dit pas drie jaar later is dan

dat het ontstond, klopt volgens mij. Ik heb nu het vertrouwen in mijzelf om dit werk te maken. Ik weet wat ik wil en leer mijn ideeën steeds meer te delen. Ik werk samen met mijn vriend, die ook geluidskunstenaar is (www.elektruck.nl), en krijg technische hulp van o.a. Martijn Kaars en Paul van Bavel van het multi-

mediacollectief Nerdlab (www.nerdlab.nl). Het is fantastisch om te werken met mensen die helemaal meegaan in mijn idee en daarnaast met eigen initiatieven komen.

Daarnaast was het financiële aspect van het Leergeldtraject belangrijk voor mij. Om geld in te zamelen bij vrienden en familie moet je heel wat overwinnen. Je moet achter jezelf gaan staan en je afvragen, hoe je jouw product kan delen, wat je anderen wil geven. Nu besef ik: het is belangrijk genoeg wat ik doe. Ik kan nu de stap naar buiten maken.

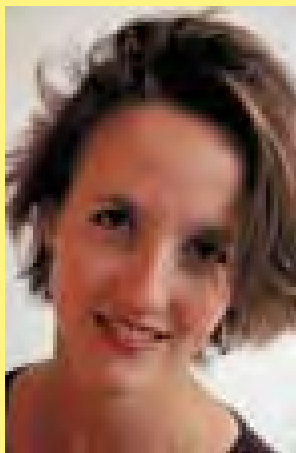
Voor het achterbanplan wilde ik mensen zo betrokken maken, dat het meer is dan alleen geld geven. Naar een idee van Maaïke van de Westeringh hebben wij een sponsordans op de Nieuwmarkt georganiseerd. Wij hebben zo lang mogelijk gedanst zonder te eten of te drinken. Mensen konden ons sponsoren per kwartier dat wij dansten en verder konden zij voor geld 'props' inbrengen, die wij dan meenamen in onze performance. Uiteindelijk heb ik vijf uur gedanst en samen hebben we ruim € 1.500,- binnengehaald! Het was ook zo'n bijzondere ervaring, omdat wij vanuit allerlei (onverwachte) hoeken aangemoedigd werden!

Ik wil nu ook een sponsorsysteem opzetten in de kunstwereld, wat ons minder afhankelijk gaat maken van subsidies. Het idee van geld vragen aan familie en vrienden deed mij denken aan een boek dat ik gelezen heb over de boeddhistische Zen Peacemakers Orde. Om aan een bepaald project deel te nemen moeten deelnemers geld inzamelen bij vrienden en familie. Ik citeer uit **Erkennen wat is**: 'De vragers stellen zich bloot aan afwijzing, woede en onverschilligheid. Maar het dwingt hen vooral zich af te vragen, waar ze mee bezig zijn. Ook hun vrienden stellen zich die vraag. En zo vindt er een verschuiving plaats in eenieders denkpatroon – en dat alles alleen maar omdat we geld vragen.'

Zelf ben ik sinds een jaar boeddhist bij het Nichiren Boeddhisme. Ik vind hierin het geloof dat ik al mijn grootste wensen kan omzetten in de praktijk. De afgelopen drie jaar heb ik nodig gehad om voor iets te gaan staan. Nu na drie jaar zoeken heb ik het vertrouwen om voor een eigen identiteit te gaan!"

Meer begeleider dan schepper

Esther Borst (Amsterdam 1975)
www.dansbalans.nl
Leergeldtraject 2006-2008

"Ik had een ideaalbeeld waarin ik, wanneer ik een eigen stichting zou hebben, alleen maar artistiek kon bezig zijn met mijn eigen ideeën in plaats van met die van iemand anders. Daarom richtte ik **Dakini Beweegt** op. Ik wilde danstheaterproducties maken, mijn artistieke ideeën in de praktijk brengen en had daarbij de grote gesubsidieerde gezelschappen als voorbeeld. Ook al wist ik rationeel dat dit nog lang niet mogelijk was, toch had ik het idealistische beeld dat zoveel mogelijk mensen zich zouden gaan inzetten om mijn artistieke plannen te verwezenlijken.

Wanneer je dan uiteindelijk zelf de choreografieën maakt, de kaartverkoop doet, pleisters op de wonden van de spelers plakt, de ramen verduistert met ontelbare vuilniszakken, de bloemen koopt én het budget bijhoudt, kan er eigenlijk niets anders volgen dan het crashen van de trein. Dat is dan ook gebeurd.

Toen ik de cursus **Begeleid een stichting oprichten** volgde bij de Economische Werkplaats, was ik de eerste aan wie Mariëtte vroeg of ik wilde deelnemen aan het Leergeldtraject. Het traject stond nog in de kinderschoenen, maar ik twijfelde geen moment om deel te nemen. Ik was al een aantal jaar afgestudeerd aan de Voortgezette Opleiding Docent Dansexpressie (VODD, 2003) en ik wilde zelfstandig verder; mijn artistieke ideeën en plannen op mijn eigen manier kunnen uitvoeren. Als zelfstandig ondernemer richtte ik **Dansbalans** op en de artistieke tak hiervan werd Dakini Beweegt.

Met Dakini Beweegt heb ik drie producties gemaakt: twee kleinere onderzoeksprojecten en een grote voorstelling. Met deze laatste voorstelling wilde ik danstheater maken; iets waar dans, spel en ruimte samenkomen en wat niet in een studio speelt, maar op diverse plekken in een gebouw. Na de twee onderzoeksprojecten dacht ik dat ik klaar was voor een grote totaalvoorstelling. Voor deze voorstelling gooide ik al mijn fantasieën op één hoop en nam de verantwoordelijkheid voor alles. Ik stuurde iedereen aan, maar niemand stuurde mij aan. Hierdoor ging ik grenzeloos aan het werk: ik had iets in mijn hoofd en zodra dat er is, ga ik als een stier! Maar doordat ik als een stier ging, verloor ik al snel de controle op mijn artistieke plan en er was niemand die mij hierop kon wijzen. Daarnaast kreeg ik ruzie met mijn hoogzwangere samenwerkingspartner, wat tot zoveel emotio-

nele spanning leidde, dat het moeilijk was de rode draad goed te bewaken en de kwaliteit van mijn eigen artistieke product hiertegen te beschermen.

Uiteindelijk stond de voorstelling er en werd er gedanst door heel het gebouw, maar was ik gevloerd. Mijn bestuur heeft zich naderhand ook hardop afgevraagd wat ik in mij heb, dat zij dit niet hebben zien aankomen. Hoe het mogelijk was dat ik de volledige verantwoordelijkheid nam over een voorstelling die a) met verschillende disciplines, b) op een zelfgeorganiseerde locatie was en waarvan ik c) de inhoud mede liet bepalen door iemand die ook zelf in mijn stuk meedanst.

In het begin had ik het gevoel gefaald te hebben in het Leergeldtraject. Over elk doel wat ik voor ogen had, was ik immers uitgegleden. In plaats van de gesprekken met Mariëtte te gebruiken om een pas op de plaats te maken, zorgden deze ervoor dat ik het gevoel had achter de feiten aan te lopen en constant brandjes te moeten blussen. Achteraf ben ik blij, dat ik deze uitglijdende heb kunnen maken en dat ik er op deze manier goed achter ben gekomen wat ik wel en niet kan. Het Leergeldtraject heeft voor mij veel meer van doen met het leren keuzes maken, dan ergens in slagen of falen. Toch moet ik zeggen dat mijn choreografische én artistieke visie een behoorlijke deuk heeft opgelopen. Lange tijd heb ik gedacht dat ik dit nooit meer doe, tenzij ik een zakelijk leider vind die tegenóver mij durft te staan en mij tegen gas kan geven.

Dakini Beweegt staat inmiddels in de koelkast en de term 'choreograaf' heb ik van mijn visitekaartje gehaald. Dat was een grote stap, maar ook een enorme opluchting. Ik maak nog wel stukken, maar alleen in de context van mijn les praktijk of als coach. Ik werk nog steeds met veel liefde als dansdocent op scholen en ontwikkel mij tevens steeds meer als dans- en bewegingscoach voor mensen, die met welke discipline dan ook op het podium staan en zich willen presenteren met meer zelfvertrouwen. Momenteel ben ik bezig met een yogaopleiding en ik hoop dat yoga in de toekomst een mooie plek kan gaan krijgen. Ik heb ruimte nodig om met de binnenkant van de mensen te werken en vind dit veel belangrijker en leuker dan het eindproduct. Bang om niet meer te dansen, ben ik niet: ik heb nooit niet gedanst; ik danste al voor ik kon lopen. Ik weet alleen nu dat ik veel meer een begeleider hiervan ben dan een schepper.

Van object naar subject

Saskia de Brauw (Amsterdam 1981)
www.saskiadebrauw.com
Leergeldtraject 2008-2009

"Om een plek in de kunstwereld in te nemen, moet je handig zijn en de juiste contacten vinden die bij je werk passen. Als kunstenaar ben je in eerste instantie niet dienend, maar zelf-scheppend. Daar moet je een plek voor vinden in de wereld.

Maar toch geloof ik dat het uiteindelijk gaat om de kwaliteit van wat je maakt en dat is een proces dat elke keer een stapje verder gaat. Beetje bij beetje ga je meer begrijpen hoe je jezelf in die wereld een plek kan geven.

Na een aantal jaar als model te hebben gewerkt, wilde ik zelf dingen maken. Lange tijd ben ik een object geweest van iemand anders werk en voegde ik mij naar diens ideeën. In eerste instantie ben ik Kunstgeschiedenis gaan studeren en vervolgens naar de Fotoacademie gegaan. Omdat ik ontdekte dat ik met name bezig was met de voorwaarden te scheppen en ideeën te bedenken om een foto te kunnen maken, in plaats van de foto als doel op zich te gebruiken, ben ik verder gaan zoeken.

In 2008 ben ik afgestudeerd aan de Rietveldacademie, afdeling textiel. Textiel zie ik als iets uiterst vrouwelijks en dit vormde een schril contrast met de meer mannelijke fotografieafdeling. Textiel kan ik het best omschrijven als het lichaam in combinatie met architectuur. Het heeft te maken met structuren, patronen, herhalingen, oppervlaktes en ruimte. Ik heb behoefte aan schoonheid en harmonie en dit vind ik hier in terug. Deze behoefte heb ik tijdens de opleiding aan de Rietveld soms uit het oog verloren. Het leek of werk niet altijd schoon of harmonieus mocht zijn. Sinds ik afgestudeerd ben, kan ik mijzelf meer serieus nemen en durf ik dingen die ik om mij heen zie, ruik, proef, voel en hoor in te zetten. Hierdoor komt hoe ik leef en wat ik maak meer samen. Ik ben klaar met de rol van onzeker Rietveldmeisje en wil nu graag naar buiten treden.

Met deze instelling ben ik begonnen aan het Leergeldtraject, want ik was steeds zo onzeker als ik mijn eigen werk presenteerde. Daarom ben ik gaan zoeken naar een vorm van presenteren die bij mijn werk past en waar vorm, inhoud en communicatie samenkomen. Met hulp van mijn achterban heb ik daarom een krant ontworpen die dient als mijn portfolio. Deze krant wordt gedrukt in een oplage van 500 stuks, is 32 pagina's dik en zal verkocht worden in verschillende winkeltjes en galeries. Door met de krant naar buiten te gaan, hoop

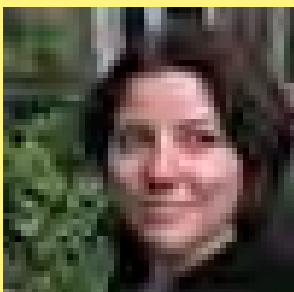
ik een grotere exposure te genereren voor mijn werk en hiermee iets te kunnen geven, in plaats van alleen maar te vragen.

Door Iris van Peppen ben ik in aanraking gekomen met het Leergeldtraject. Ik danste bij haar en zij vroeg mij om met haar mee te denken en werken aan haar solo-onderzoek. Omdat ik erg van dans houd, was ik blij verrast dat zij mij vroeg. Maar we kenden elkaars werkwijze niet en de vraag die zij mij stelde was niet concreet. Lange tijd dacht ik dat de vormen waarin wij bezig waren niet met elkaar samen gingen, maar op een gekke manier zijn deze twee met elkaar gaan communiceren. Daarnaast was ik nog nooit met een performer een onderzoek aangegaan. Het is best intiem om dan ineens met een (zwanger) lichaam in een ruimte te zijn. Ik heb uiteindelijk de randen van het lichaam gezocht en geprobeerd om daar tijd in aan te brengen. Het lichaam werd op deze manier een landschap, dat ik heb teruggebracht naar lijnen en een punt.

Op dit moment ben ik bezig om schaduwen in de stad te vangen. De schaduw van mijzelf in relatie tot oppervlaktes en structuren in de stad. Met deze lijnen zal ik tot een nieuw verhaal komen."

Theatermaker en leerkracht in opleiding

Wendy van der Brugge
(Groningen 1969)
wendyvanderbrugge@gmail.com
Leergeldtraject 2006-2007

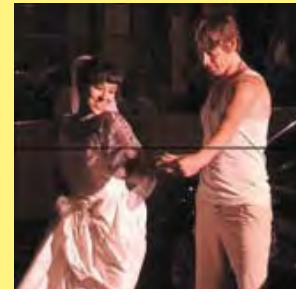
Direct na de Mimeopleiding heb ik drie jaar lesgegeven op amateurtheaterscholen. Dat ging goed, maar toch had ik het idee dat ik teveel met m'n eigen creativiteit bezig was, te weinig met de leerlingen en hun ontwikkeling. Toen ik besloot te stoppen met lesgeven ben ik in de opera gerold. Ik werkte gedurende zeven jaar als freelancer in de functies van regieassistent, regisseur, organisator en (assistent) stagemanager. Zelf mijn geld verdienen is voor mij altijd belangrijk geweest en heeft voor een groot deel mijn werkroute in het theater en de opera bepaald. Ik heb daardoor een brede werkervaring opgedaan en nieuwe talenten in mijzelf ontwikkeld.

Door het regelmatige werk in de opera kon ik tussendoor onbetaald eigen werk maken. Dit kwam tot stand met subsidie en veel goodwill van anderen. Zolang er nog weinig geld en veel liefde in omging was het als een warm bad. Toen ik een vaste relatie kreeg, koos ik voor een gezin. Dat gaf een nieuwe wending in mijn leven. Deze ervaring raakte iets in mij waardoor ik anders ging denken. Diep in mijn hart wilde ik samen zijn en samen delen. Mijn werkzaamheden in de opera (overal in het land) werden lastig te combineren met een klein kindje thuis. Door mijn werkende partner kon ik nu wel kiezen voor het leergeldtraject: mijn artistieke werk serieuzer in de wereld gaan zetten. Daarmee werd ik tijdelijk financieel afhankelijk, met het doel een inkomen te genereren uit **Localita**, mijn eigen onderneming.

Het Leergeldtraject stuurt haar deelnemers aan op de combinatie van artistieke drive en ondernemerschap. Met Localita maak ik poëtische theaterscènes op locatie met live muziek. Ik moest gaan bepalen wat de commerciële waarde is van Localita. Wat eerst nog een inspirerende spanning gaf, botste al snel met mijn innerlijk. Ik realiseerde me: Localita staat voor kleinschaligheid en is niet bedoeld voor het nastreven van commerciële waarden. Ik wil niet groots en meeslepend; ik wil intiem en af-tastend. Ik wil niet veel en luid; ik wil eenvoud en verstillig. Alles wat er dan is, krijgt meer zeggingskracht. Daar werk ik in mijn voorstellingen naartoe en dan kan er plots ontroering ontstaan.

Wat heeft ontroering met commercie te maken? Even dacht ik (hoopte ik) dat het dichtbij elkaar lag: je wil mensen raken. Maar de doelen zijn anders. Bij de ondernemer is het geld, een aards bestaan (op zich niks mis mee) en bij de kunstenaar is het een persoonlijke emotie. Vluchtig en mysterieus. Tijdens het leergeldtraject en met een gezin ervoer ik een te grote verantwoordelijkheid als artistiek ondernemer. En ik ervoer geen vrijheid meer als kunstenaar. Kunst heeft een eigen plek in de maatschappij en staat er eigenlijk boven: loskomen uit de realiteit, vormgeven van de subjectieve beleving. Dat maakt het avontuurlijk, vrij en begeerlijk. De begeleiding van Mariëtte Wildeboer is gericht op die puurheid, op datgene, wat van binnen zit. Dat is heel waardevol geweest in het maken van de belangrijkste keuze die volgde. Als ondernemer gaf Localita mij geen bevrediging. Ik was nog maar mondjesmaat kunstenaar en ik miste werk met continuïteit en inkomen.

Omdat het lesgeven mij eerder goed af ging en ik graag met kinderen omga, omdat ik speels ben, en hou van vorm en structuur, koos ik voor de Pabo. In het theaterwerk heb ik vaardigheden ontwikkeld die ik goed kan inzetten voor de klas. Over een paar maanden ben ik afgestudeerd. Dan een baan op de basisschool en... ook theater maken. Want dat zit in mijn wezen. Op school met de kinderen, en ook buiten school, wanneer ik vrij ben.

De ideologische realist

Margriet Dantuma (Leiden 1972)
margrietdantuma@planet.nl
Leergeldtraject 2007-2009

"Op het Stedelijk Gymnasium van Leiden kwam ik voor het eerst in aanraking met theatermaken. Na al een keer afgewezen te zijn voor de jaarlijkse voorstelling, kreeg ik het jaar erop een rol met maar liefst één regel tekst. Toen tijdens een repetitie een scène helemaal vastliep besloot ik een suggestie te doen en werd ik direct aangesteld als regieassistent. Vanaf dat moment was me duidelijk dat ik een talent bezat: regisseren. Ik wist dat ik van theater mijn vak wilde maken.

Voordat ik op de Toneelacademie van Maastricht kwam, heb ik eerst Theaterwetenschappen in Utrecht gestudeerd en een parttime opleiding gedaan aan een particuliere theateracademie. In Maastricht leek ik vanaf dag één 'de regisseur' te zijn. Na mijn afstuderen in 2001 heb ik alles aangepakt wat op mijn pad kwam: ik heb geregisseerd, gespeeld, geschreven, gaf workshops, werkte met professionele- en amateurspelers. Allemaal uit angst om op de bank te belanden, maar ondertussen gaf ik mezelf de kans me heel breed te ontwikkelen, met artistiek gezien veel mogelijkheden. Het waren leuke jaren, met veel chaos en veel gedoe. Een belangrijke meerwaarde van deze periode is dat ik heb geleerd om in opdracht te werken: mij aanpassen aan wensen, ideeën en stijlen van anderen, gaat me vrij gemakkelijk af.

Theater is voor mij het maken van een goed en mooi kunstwerk. Een artistieke gebeurtenis. Het gaat erom dat je een vorm zoekt, waarin je mensen mee kunt nemen in een sfeer. Daar kan je alle disciplines voor gebruiken: muziek, dans, tekst etcetera. Samenwerken is hierin heel belangrijk. Als ik regisseur ben, ben ik niet het opperhoofd, maar eerder de spil in het geheel; iedereen die meewerkt moet de artistieke vrijheid hebben om uit te proberen en bij te dragen op zijn of haar manier. Uiteindelijk ben ik als regisseur wel degene die de knopen doorhakt.

In 2007 raakte ik betrokken bij een gigantisch project: een voorstelling over Andy Warhol in het Stedelijk Museum. Hoewel het project gouden bergen beloofde, was het achteraf gezien een onmogelijke opgave met scheve verhoudingen. Het betekende echter wel een kennismaking met het Leergeldtraject: samen met twee anderen uit de Warhol-groep werd ik gevraagd deel te nemen aan het traject.

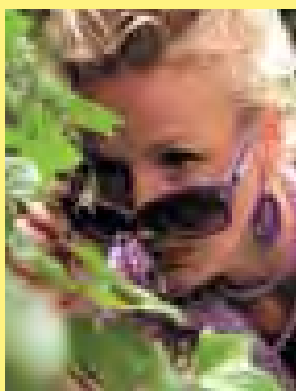
Voor mij was dit de kans om eindelijk stil te staan bij wat ik wilde doen: het samenbrengen van mijn kwaliteiten en tot een eigen stijl komen. Door de bijdrage van het achterbanplan kon ik een productie maken, waarbij ik als maker, schrijver en actrice betrokken zou zijn en waarin ik kon spelen, dansen en liedjes zingen. Ik kon langgekoesterde wensen realiseren: samenwerken met de klassiek geschoolde choreograaf Jean Louis Barning en muzikant en geluidkunstenaar Loop van Dijk. En dat allemaal onder leiding van een geweldige regisseur: Mark Kingsford.

Het werken was een groot feest, omdat alles bij elkaar kwam. Vroeger dacht ik dat een soloperformer het moeilijkste beroep van de wereld had, omdat hij er helemaal alleen voor staat. Nu doe ik dit zelf en ben ik helemaal in mijn element. Ik gebruik humor en vraag het publiek via hun eigen fantasie mijn wereld in te gaan.

Mijn achterbanplan bestond uit een voorproefje van de productie die komen zou: op mijn eigen verjaardag organiseerde ik **De verjaardag van Krekel**: een avond vol feest, muziek, theater en een expositie. Dit zorgde voor een waanzinnige avond, waarbij ik ruim € 800,- heb opgehaald.

Het Leergeldtraject heeft ervoor gezorgd dat ik mijzelf beter ben gaan leren kennen in wat ik wel en niet kan en wil. Hierdoor ben ik mijzelf gaan verrassen en voel ik mij zekerder in wat ik doe, omdat het uit mijzelf komt en omdat het publiek ervan geniet. Ik voel meer ruimte om ideologisch te zijn, omdat ik realistischer ben geworden."

De voorstelling **De Achtertuin** wordt door De Zee Theaterproducties verkocht voor het theaterseizoen 2010-2011.

Jong & ambitieus

Merel van Dijk (Diemen 1985)
merel@theatergroepthomas.nl
Leergeldtraject 2008 – 2009

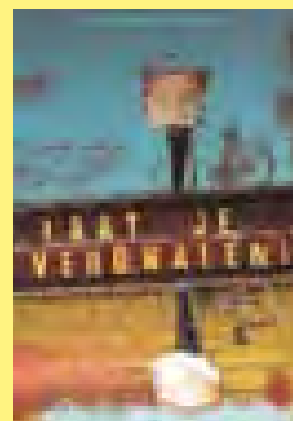
"Je bent jong en je wilt wat en mijn droom was het opzetten van een eigen theatergroep. Op de Jeugdtheaterschool Amsterdam volgde ik een lesjaar waarin wij onder begeleiding een groep startten en een voorstelling produceerden. Maar toen ik een paar jaar later aangaf hiermee door te willen gaan, bleek dat ik dit zelf mocht opzetten als ik vijftien deelnemers verzamelde die allemaal € 500,- zouden betalen. Ik kreeg tien mensen bij elkaar met elk € 100,-. Dus besloten we het zelf te doen en werd **Theatergroep Thomas** een feit: voor € 1000,- maakten wij onze eerste productie **Zie Mij Niet** (2004).

De ambitie met Theatergroep Thomas was zelfstandig voorstellingen te maken zonder begeleiding van een instituut, met hele jonge mensen; de jongste was 16 jaar. Mensen konden zich inschrijven voor verschillende werkzaamheden, zodat je naast het spelen bijvoorbeeld ook kostuums maakte. Daardoor ontstond er een grotere verantwoordelijkheid bij spelers en medewerkers. We speelden in eerste instantie in theater Perdu en het Pleintheater en stapten later over naar het Ostadetheater. Afhankelijk van studies, doorstroming naar het kunstvakonderwijs en ambities stroomden mensen uit en kwamen er nieuwe mensen bij. Daarnaast is er een vaste kern van vier mensen, waaronder Roos van Rijswijk en ik, die de koers van Theatergroep Thomas bepaalt. Per project worden nieuwe makers en theaterdocenten geworven om begeleiding te bieden.

Intmiddels hebben wij zes producties achter de rug en de professionaliteit groeit. De doelstelling is een beetje veranderd en staat nu in het teken van talentontwikkeling: wij willen ambitieuze jonge makers en spelers begeleiden die willen doorstromen naar het kunstvakonderwijs. Dit doen wij door zomerprojecten te organiseren, waarin gewerkt wordt aan korte producties. Het was nodig om een toekomstvisie te formuleren en ons bewust te worden van de langere termijn om de keuzes, die gemaakt moeten worden, helder te maken. Dat maakt ons als groep een stuk sterker. Graag zou ik ook een professionalisering doorvoeren met betrekking tot de honoraria.

Ik had behoefte aan extra kennis en zo ben ik via een cursus administratie van De Economische Werkplaats bij het Leergeldtraject terecht gekomen. Mariëtte nodigde mij samen met artistiek leidster Roos van Rijswijk uit om deel te nemen. Wij staan samen in het traject, maar worden aangesproken op onze eigen disciplines: Roos op het artistieke, ik op het zakelijke. Anders dan de meeste leergelders ben

ik zakelijk leider en geen maker, maar ik heb wel theaterwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam gestudeerd, met kunstbeleid en management als afstudeerrichting (2007). Ik leid ook geen kunstenaarsbestaan, maar heb een vaste baan met een vast inkomen en een gestructureerd levensritme. In het leergeldtraject heb ik gemerkt, dat dit een groot verschil maakt voor de invloed die Theatergroep Thomas heeft op mijn leven. Voor mij is het een groep mensen waar ik in geloof en die ik zoveel mogelijk wil laten groeien en ontwikkelen. Het achterbanplan heeft mij geholpen een stap te zetten en mensen om geld te vragen. Een verrijking was het te ervaren, dat men het zelfs leuk vindt om geld te geven aan een goed project. Als plan hebben wij Maatjes S t/m XL geworven: de vrienden van Theatergroep Thomas. Daarnaast verkochten wij op Koninginnedag halve gedichten; men zocht de andere helft bij andere klanten en mensen die de juiste combinatie vonden, kregen een gratis kaartje voor de voorstelling. Voor het traject hebben wij de voorstelling **Sproken** gemaakt. Het was prettig dat we konden experimenteren met een nieuw concept. Ik vond het heel interessant om een keer met een groep professionele mensen te werken, die ook wat ouder waren. Zelf heb ik meer afstand genomen als zakelijk leider en dat is me goed bevallen."

Wie ben ik als mens?

Mendel Hardeman
(Thesinge 1977)
www.zingendoo.com
Leergeldtraject 2007-2009

"Ik noem mezelf verhalenverteller in beeld, geluid en woord. Zes jaar lang heb ik de opleiding compositie gevolgd aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Daar kwam ik er al achter dat het mij niet lukte mijn verhalen te vertellen met muziek alleen, ik moest er beelden, video of theater bij betrekken. Mijn

werk bestaat uit composities van verschillende disciplines, een soort meta-compositie. Tot die tijd had ik nog nooit een camera aangeraakt, nooit het idee gehad om te filmen. Tot ik op een dag langs een kerk in Den Haag liep, waar allerlei sloopmachines omheen stonden. 'Deze kerk zal er over een week niet meer staan', dacht ik, 'dit móet ik filmen!'. Ik leende een camera en heb een week lang de sloop van die kerk gefilmd. Hier is een indrukwekkende voorstelling uit ontstaan, met muziek, performance en film, en voor het eerst had ik het idee dat ik mijn verhaal écht had verteld.

Ook al ben ik in Groningen geboren, mijn roots liggen gevoelsmatig meer in Paraná, Brazilië. Hier heb ik tien jaar van van mijn jeugd doorgebracht. Sinds die tijd kan ik eigenlijk niet zonder Brazilië. Het project waar ik nu mee bezig ben – en waar het Leergeldtraject een belangrijke rol in heeft gespeeld – gaat over een belangrijke gebeurtenis in Brazilië: hoe de woestijnstad Canudos een zee werd. Eind 19^e eeuw was er een rondtrekkende prediker die dit profeteerde. Rond deze geestelijk leider, genaamd 'Conselheiro' (de raadgever), ontstond een grote stad met vele aanhangers. De Braziliaanse regering voelde zich bedreigd en startte een grote oorlog tegen deze man en zijn volgelingen. Meer dan zeventig jaar later bleken het echter geen waanideeën te zijn, toen er op die plek een gigantische stuwdam gebouwd werd. Zo werd woestijn daadwerkelijk zee. Ik ben op deze plek geweest en heb, in tachtig uur beeld en geluid, verhalen verzameld over deze geschiedenis en over hoe mensen, die leven in de droogte, zich de zee voorstellen, die ze zelf nog nooit hebben gezien. Mensen zonder water, die dromen van de zee. Voor het Leergeldtraject ben ik aan de slag gegaan met dit materiaal. Hier is de verhalenruimte **De zee van Conselheiro** uitgekomen, die speelde op het festival **Klanken aan 't IJ**. In deze ruimte liep het publiek blootsvoets door de woestijn, terwijl zij door de hele ruimte heen mensen ontmoetten uit Canudos, die op video hun dagelijks leven lieten zien en vertelden van hun dromen over de zee. Dit was een gigantisch project dat veel werk, tijd en geld heeft gekost. Achteraf gezien was het veel te groot voor het festival; door een teleurstellend slechte organisatie heeft bijna niemand onze locatie weten te vinden. Gelukkig is de verhalenruimte niet het eindresultaat van mijn onderzoek naar Canudos. Het tachtig uur durende materiaal ben ik op dit moment aan het monteren tot een film met de titel **Het dorre land bracht mensen voort die droomden van de zee**. In een film heb ik meer mogelijkheden om de verschillende lagen van het verhaal tot uitdrukking te laten komen; het is in die zin een geschikter medium dan een installatie. In film kan ik het verhaal veel beter structureren en meer to the point komen.

Door het Leergeldtraject ben ik tot het inzicht gekomen dat ik het nodig heb, in ieder geval tijdens het ontstaan van een werk, om helemaal in m'n eentje te werken, zonder deadlines, afspraken en druk van buitenaf. Ik ben blij met dit inzicht, het heeft mij uiteindelijk doen besluiten om mij nu puur op het filmproject te gaan richten. Door mijn achterbanplan heb

ik een grote groep belangstellenden om mij heen verzameld, die ik nog steeds op de hoogte houd via nieuwsbrieven en informatieavonden. Dit deed ik al toen ik bezig was met de verhalenruimte: ik organiseerde bijeenkomsten in Den Haag, Amsterdam, Veenendaal en Zuid-Duitsland. Ik vertelde over mijn ervaringen en liet delen van het materiaal zien. Mensen werden heel enthousiast! Ze begrepen echt waarom ik verder wilde met dit verhaal en wilden daar ook financieel aan bijdragen.

In het Leergeldtraject werd er voor het eerst gevraagd wie ik nou eigenlijk was als mens. Dat heeft me het meest geholpen en vanuit die vraag probeer ik nu mijn werk te doen."

Ik hoef niet te leven van theater

Marc Heijboer
(Noordwijk aan Zee 1980)
info@wijland.nu
Leergeldtraject 2008 – 2009

"Samen met Joeri Pohan Simandjuntak en Anouk de Jager heb ik **Wijland** opgericht. Joeri en ik hebben elkaar op de Amsterdamse Theater Academie (ATA) ontmoet en ontdekten de gezamenlijke voorliefde voor het fysieke spel. Al snel ontstonden twee typetjes: Kalk en Oen. Toen wij in 2008 afstudeerden, wilden wij graag met elkaar en deze twee typetjes fysieke voorstellingen voor kinderen maken. Theater moet leuk blijven, ik wil er plezier in hebben. Van Wijland hoef ik dus niet persé te leven, het is iets dat ik met al mijn liefde en passie doe. Mocht dat ooit wel lukken is dat des te leuker!

Ik ben met het Leergeldtraject in aanraking gekomen, doordat wij via de ATA lessen **Inleiding op het cultureel ondernemerschap** kregen bij de Economische Werkplaats van Muzenis. Toen die lessen stopten, vroeg Mariëtte mij of ik wilde deelnemen aan het traject. Ik belandde in de voorlaatste groep samen met Ivan Hennetin en Bert Wagenaar van Kreveld. De grootste vraag die ik had, was hoe ik voor mijzelf kan beginnen en hoe ik dat in de hand kan houden. Het achterbanconcept vind ik een goed idee en zie het als een begin van een professionele carrière; je verzamelt de juiste mensen met het juiste vertrouwen om je heen. Je leert creatief geld te vergaren en maakt je op deze manier veel minder afhankelijk. Daarnaast

zijn de gesprekken met Mariëtte belangrijk; zij reflecteert op waar ik mee bezig ben en hoe ik verder moet.

Het Leergeldtraject doe ik zonder Joeri en Anouk, alhoewel zij het van de zijlijn intensief meemaken. Door de onduidelijkheid rond de subsidieverstreking van het VSBfonds in 2008, hadden wij een haperende opstartfase. Een doorstart maakten wij toen er weer duidelijkheid was over het geld. Uit het achterbanplan is toen Wijland ontstaan. Wijland is een land, met inwoners die een eigen stukje grond bezitten, een Wijlandpaspoort hebben en de Wijlander Courant lezen. Mensen die ons willen steunen kunnen dus een symbolisch stukje land kopen en krijgen daar als bewijs een paspoort voor. Via de Courant houden wij hen op de hoogte van onze ontwikkelingen. Hierbij speelt de website www.wijland.nu een belangrijke rol. De opening van Wijland vond plaats in mei 2009. De eerste voorstelling van Wijland werd gespeeld: **Kalk, Oen en de Dikke Prop**. Dit is een fysieke kindervoorstelling voor 4+ rond het thema natuur en milieu. Wij hopen met deze voorstelling voornamelijk op basisscholen te spelen. De verkoop hiervan wordt mijn volgende fase van het Leergeldtraject.

Dat ik graag voor kinderen speel, zal te maken hebben met het lerarenbloed dat door mijn aderen stroomt. Ik heb een geschiedenisopleiding gedaan en werk als geschiedenis- en dramadocent op een grafisch lyceum in Utrecht. Juist de combinatie tussen het lesgeven en theatermaken is voor mij prettig; het één maakt het ander mogelijk.

Zonder publiek bestaan mijn bewegingen niet

Ivan Hennetin (Die, Frankrijk 1977)
www.ivanhennetin.com
Leergeldtraject 2008-2009

"Ik ga mee in de clownstraditie; op straat maak ik theater. Het mooie aan straattheater vind ik dat je naar de mensen gaat, in plaats van dat zij naar jou toekomen. Publiek is vaak niet veel gewend en raakt enthousiast, omdat het verrast wordt door wat het ziet. Op deze manier spreek je alle leeftijden aan. Het straattheaterpubliek is eerlijker en gaat gewoon weg als het hen niet boeit.

Ik ben opgegroeid in Zuid-Frankrijk, in de bergen. Later ben ik verhuisd naar een grote stad en kwam toen pas in aanraking met cultuur. Straattheater is heel normaal in Frankrijk en ermee in aanraking komen is niet moeilijk, maar ik was zestien of zeventien jaar, toen ik echt bevangen werd door het circus en clownerie. Een vriend volgde een clownsworkshop en ik wist toen, dat ik dat ook wilde.

In Parijs heb ik een tweejarige particuliere clownschool gevolgd bij Le Samovar (2007). Hier heb ik voornamelijk geleerd om een deel van mijzelf te gebruiken als clown. Dit vraagt een grote kwetsbaarheid, omdat je binnen jezelf een ander laat spelen; de clown is een acteur, dat ben ik niet zelf. Maar deze acteur is altijd aanwezig en zorgt er voor, dat ik niet niet bezig ben met acteren. Het woord zegt het al: acteren is een actie doen. Voor mij betekent dit in beweging blijven; steeds zoeken naar de juiste mood en state of mind om het publiek inderdaad te verrassen. Zonder dit publiek zouden de bewegingen immers niet bestaan. Mijn performances zijn een combinatie van traditionele circusclowns, poëzie, beweging, emotie en kennen geen tekst. Het moeilijke is om dit herhaalbaar te maken; een improvisatie kan goed zijn, maar om deze nog eens te doen, dat is de kunst. 'Een performance is pas goed als je hem twee keer kan spelen' zei een beroemde clownsdocent eens.

Toen ik naar Nederland kwam, was ik heel verbaasd dat mensen zo open stonden voor mijn performances. Dat had ik niet verwacht van dit kleine kikkerlandje. Via Saskia de Brauw kwam ik terecht bij het Leergeldtraject. Mariette was eerst nogal sceptisch; zij had eerder met clowns gewerkt en twijfelde om mij toe te laten tot het traject omdat het in Nederland erg moeilijk is om als clown geld te verdienen. Toen zij mij echter bezig zag tijdens het pannenkoeken bakken op Koninginnedag – ik was al spontaan een achterbanactie begonnen om geld bij elkaar te krijgen, wilde zij mij alsnog toelaten. Wel stelde zij een aantal voorwaarden, waaronder Nederlands leren spreken. Dit heeft mij erg geholpen, ook als artiest. Ik kan nu makkelijker mijn werk naar de mensen brengen. Daarnaast heeft het Leergeldtraject mij gesteund bij het opzetten van een normale boekhouding en organisatie. De brede support en de kennismaking met andere kunstenaars die veelal dezelfde problemen hebben, zijn waardevol voor mij.

Tijdens het Leergeldtraject heb ik aan een soloperformance gewerkt. Na een lange tijd in groepen gewerkt te hebben, had ik hier behoefte aan. Uit Frankrijk liet ik een regisseur overkomen, die mij hierin heeft begeleid. Voor deze performance ben ik op zoek gegaan naar een nieuwe esthetische stijl, binnen de technieken waar ik de afgelopen jaren mee bezig ben geweest. Geïnspireerd op zwart-wit films met onder ander Charlie Chaplin, heb ik een sobere zwart-wit performance gemaakt. Een combinatie tussen melancholie en poëzie.

Als achterbanplan heb ik een flyer laten maken in zowel het Nederlands als Frans. Deze flyer stond in het teken van het verleden en de toekomst, van groepswork naar solowerk en van Frankrijk naar Nederland. Via dit plan en een investering van mijzelf kon ik o.a. de regisseur,

die mij begeleidde bij mijn soloperformance, betalen. Ik kreeg positieve reacties hierop, alhoewel opvallend was dat er vanuit Frankrijk meer gedoneerd werd dan vanuit Nederland; de Nederlanders deden meestal pas na afloop een duit in het zakje!"

Waarom ga je niet terug naar Apeldoorn?

Rosanne van Herksen
(Apeldoorn 1985)
www.rosannevanherksen.nl
Leergeldtraject 2007 – 2008

"Vroeger zag ik mezelf in Amsterdam wonen, doorbreken op tv en spelen bij Toneelgroep Amsterdam. Maar dit viel in werkelijkheid tegen; ik voelde me niet thuis in die stad, had het gevoel dat ik nooit op het juiste moment op de juiste plaats was. Ik voelde me naar omdat ik steeds achter de feiten aanliep. Ik liep al een tijdje met teruggaan naar Apeldoorn in mijn hoofd, maar durfde de knoop niet door te hakken, totdat Mariëtte mij vroeg: 'waarom ga je niet terug naar Apeldoorn...?'

Ik heb op de Amsterdamse Theater Academie (afgestudeerd in 2007) in een kleine klas gezeten. Wij zaten met vijf mensen in de klas, waardoor persoonlijke problemen soms de overhand kregen. Ik wilde er graag uit halen wat erin zat en vond dat ik verantwoordelijk was voor mijn eigen leerproces. Hiervoor had ik op de PABO gezeten en besepte te laat dat ik naar de theaterschool wilde, vandaar dat ik op een particuliere opleiding terechtkwam.

Mijn drang om met kinderen te werken bleef echter overeind. Ik gaf al theaterlessen aan kinderen, maar kwam daar niet echt voor uit, alsof ik bang was dat mensen het minder zouden vinden. Een kindercabaretier zei hier eens over: 'mijn vader was arts, maar niet zo'n goede, want hij was kinderarts'.

Mijn besluit om met en voor kinderen te werken kwam pas tijdens het Leergeldtraject, waarschijnlijk vanuit mijn levenslange fascinatie voor het werk van Frank Groothof. Nu werk ik als do-

cent en maak voorstellingen voor kinderen. Theater, kinderen en Rosanne: ze zijn een eenheid, ze maken me gelukkig, ze laten me lachen, ze laten me voelen, ze laten me zijn. Samen met een collega ben ik de theatergroep **Smoesjes!** begonnen en maken wij familievoorstellingen. Deze spelen wij niet alleen in theaters maar ook op locatie, zoals het CODA Museum en campings op de Veluwe. In de zomer van 2009 toerden wij langs verschillende campings met de voorstelling: **Wij houden van kamperen, dat houdt ons jong en fris**. Ook in de zomer van 2010 zullen we weer met deze voorstelling gaan touren. In oktober 2009 hebben we de première van **De Draak van Laftidoe**, een kindervoorstelling, die NRG-producties voor ons aan het verkopen is. Heel prettig, omdat het daar vaak op spaak loopt.

In Apeldoorn kreeg ik werk als theaterdocent aangeboden en vanaf dat moment ben ik bevangen door een soort rust, alsof ik weer thuis ben. Mijn familie was heel erg blij dat ik terug kwam, maar sommige vriendinnen snaptten er niets van. Bij mijzelf was er een sterk gevoel dat het goed was. Ik verspreek mezelf vaak als ik het over Apeldoorn heb en heb het dan over Nederland. In deze stad krijg ik het voor elkaar, omdat het culturele werkveld er kleinschaliger is. Ik creëer mijn werk en weg zelf, in plaats van mijzelf de vraag te stellen 'hoe kom ik er?' Daardoor doe ik en maak ik wat ik leuk vind en verdien ik er ook nog eens mijn brood mee. Dat het mij allemaal komt aanwaaien, komt vast omdat ik op zondag geboren ben.

Het Leergeldtraject heb ik uiteindelijk niet afge maakt. Het project dat ik samen met Daniëlle Schel deed, kwam niet van de grond; wij moesten allebei een andere kant op. Toch ben ik er blij mee; de vraag van Mariëtte heeft mij daadwerkelijk doen besluiten terug te gaan en met kinderen te gaan werken. En mijn achterbanplan loopt gewoon door; ik heb namelijk heel Apeldoorn als achterban!"

Gewortelde luisteraar

Lenne Koning (Enschede 1983)
lennekoning@hotmail.com
Leergeldtraject 2006-2009

"Ik ben een goede luisteraar. Daardoor werk ik makkelijk en graag met kinderen en senioren, hoewel ik dit van te voren nooit gedacht had.

Op de Opleiding Theaterdocent aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (afgestudeerd in 2006) was ik voornamelijk bezig met het vormgeven van mijn eigen mening. De zoektocht naar wat ik wilde maken en het denken in grote, veelomvattende onderwerpen stond centraal. Na de opleiding kwam het vertrouwen om mijn eigen kern te vatten en mijn theaterwerk uit te breiden naar verschillende doelgroepen. Nu ik zelf meer geworteld ben, kan ik 'wortelen' ook als thematiek en uitgangspunt voor mijn werk gebruiken.

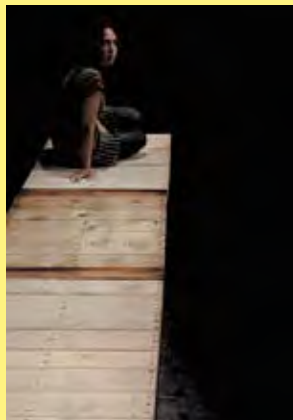
Met stichting Muzenis kwam ik in aanraking door de werkplaats Community Theatre Amsterdam (wCTA). Hier wilde ik graag iets mee en vond aansluiting bij de ambities van wCTA. Mariëtte nodigde mij uit om met mijn communityplannen ook aan het Leergeldtraject deel te nemen. Dit heb ik gedaan en hier is **Levenswandelkaart** uitgekomen: een visuele audio-theatertour, waarin het publiek in groepen en met een koptelefoon op, een route door stadsdeel Westerpark loopt. Zij luisteren naar de verhalen van vier bewoners van Woon- en Zorgcentrum De Werf en lopen ondertussen langs de plekken waar deze vertellers ooit geworteld zijn. Een intensief project, omdat het werken met ouderen tijd vraagt. Daarnaast kreeg ik natuurlijk te maken met de hele buurt. Voor het achterbanplan ben ik langs alle bedrijven en middenstanders gegaan, die een winkel of zaak hebben langs de route die gelopen werd, om te vragen, of zij een bijdrage wilden leveren aan het project. Omdat theater of kunst in het algemeen niet het hoofddoel is voor deze mensen, was dit niet heel makkelijk. De aanvankelijk gevraagde € 50,- is ook voor deze mensen niet zomaar iets, daarvoor moet je minstens drie keer met hen spreken en zoeken waarom dit project interessant is voor zo'n bedrijf. Op deze manier leer je het culturele klimaat van een buurt wel heel goed kennen. Voor veel ondernemers was dit bedrag te hoog, maar ze droegen wel vaak een lager bedrag bij. Ik heb plannen om Levenswandelkaart op verschillende manieren voort te zetten. Misschien in samenwerking met andere theatermakers in andere stadsdelen. Ook ligt er een idee om met Mary Benjamins een Levenswandelkaart met kinderen te maken, waarin de vraag 'welke levenswandel heeft jou hier gebracht?' centraal staat.

Op eigen gelegenheid en nog zonder van het bestaan van het Leergeldtraject te weten, voerde ik tijdens een stage op Curaçao al een achterbantraject uit. Om de productie daar tot stand te brengen, zochten wij sponsors en andere manieren om aan geld te komen. De inhoud van het Leergeldtraject is mij pas later duidelijk geworden. In de leergeldgroep zat ik samen met Anne Aafke Sol en Wendy van der Brugge, maar dit groepje viel snel uiteen. Misschien hebben de gesprekken die ik met Mariëtte had wel meer impact, dan het traject zelf. Dit komt doordat ik het gevoel had, dat het wel klopte wat er gezegd werd, maar dat het op dit moment nog niet op mij van toepassing is. Mijn agenda zit nog even vol als voordat ik met het traject begon, alleen kies ik hier nu bewust voor. Het prettige aan het Leergeldtraject is, dat je de ruimte krijgt om je eigen ontwikkeling in een

traject te plaatsen. Doordat dit los staat van een opleidingssysteem, zijn er meer mogelijkheden tot ontmoetingen en samenwerkingen met andere kunstenaars en disciplines. Er vindt geen concurrentie plaats in de zin van wie heeft het grootste project, maar het inspireert om tot nieuwe projecten te komen!"

(Hoe) werkt een collectief?

Jacqueline Korevaar
(Amsterdam 1977)
jacqueline_kor@hotmail.com
Leergeldtraject 2007-2009

"Na een vrij opgesloten propedeusejaar aan de Toneelacademie in Maastricht, ben ik in 1998 Russisch gaan studeren. Op mijn 16e las ik Dostojewski en viel toen al voor de extremiteiten, voor de dramatische spanning van de Russische literatuur. Ik vond het allemaal heel diepzinnig. Tijdens mijn studie vond ik vooral het leven in Sint Petersburg, waar ik een jaar gewoond heb, heel spannend en interessant. De Toneelacademie bleef echter in mijn achterhoofd zitten, ik moest er nog iets mee en had wat uit te zoeken. Vandaar dat ik er voor koos om de deeltijdopleiding docent/regisseur te volgen. Ik was blij de kans te krijgen het theater terug te vinden, maar het was ook anders en raar om terug te komen. Het vergde een hoop nieuwe aanpassingen. Na drie jaar Maastricht (2006) wist ik dat ik liever wilde gaan maken dan spelen.

Tijdens het Leergeldtraject heb ik samen met Arjen Arnoldussen en Ron Kaat onder de naam **Arnoldussen, Kaat en Korevaar** de voorstelling **Er zal iemand komen** gemaakt naar een tekst van Jon Fosse. Wij werkten als collectief, waarvan ik de gezamenlijke verantwoordelijkheid als maker en speler prettig vond. Wat er wel moeilijk aan is, is het vertrouwen opbouwen en vasthouden om samen de vloer op te gaan en al spelenderwijs verder te komen en elkaar te begeleiden. Je bent je continu aan het verhouden tot de anderen. Hierdoor deel je ook heel veel en kom je vaak tot inventieve vindingen. Op deze manier ga je met elkaar een ontwikkeling aan. We gingen in het **Theaterfestival TF2** in september 2008 in première en

kregen een positieve recensie in de Volkskrant. Toch hebben we besloten om Arnoldussen, Kaat en Korevaar bij **Er zal iemand komen** te houden. Het schortte denk ik aan een gezamenlijke ambitie om collectief te werken. Als we door waren gegaan, had het wat kunnen worden, maar dan hadden we dat nu moeten doen en daarvoor alles op alles zetten. Als dit geen collectief besluit is, werkt het ook niet.

In december 2007 werd ik, na het repeteren voor een voorstelling in De Cliffordstudio, gevraagd deel te nemen aan het Leergeldtraject. Omdat Arjen en ik al bezig waren met de voorbereidingen voor **Er zal iemand komen**, stapten we uiteindelijk samen in het traject. Het was prettig om samen met iemand anders bezig te zijn en naar buiten te treden en geld te verzamelen. Naast de poëzieverkoop op Koninginnedag, hebben wij een benefietfeestje georganiseerd ten behoeve van **Er zal iemand komen**. Ik heb vooral van de begeleiding (zowel zakelijk als artistiek) tijdens het Leergeldtraject heel erg genoten en ook heel veel geleerd. Het lastige aan het collectieve werken was wel dat productiewerk, spelen, maken en geld soms door elkaar liepen.

Subsidie is een vaag ding; je weet nooit wat en hoeveel je zal krijgen. Het Leergeldtraject is wat dat betreft een stuk concreter en haalbaarder, omdat je stapje voor stapje geld bij elkaar sprokkelt. Op deze manier hadden wij de ruimte en de vrijheid om binnen een half jaar een voorstelling te maken, in plaats van twee jaar van te voren je plannen te hebben en deze te moeten verantwoorden naar subsidiënten.

Ik ga door met het collectief werken; samen met Marius Bruijn maak ik voor het Amsterdam Fringe Festival de locatietheatervoorstelling **Metroplan** in de kelder van het Trouwgebouw in Amsterdam. Hierover zijn Marius en ik al langere tijd in gesprek. Het zal anders zijn dan met Arjen en Ron, omdat we vanuit de locatie werken in plaats van uit de tekst, maar het zal ook zijn overeenkomsten kennen. Het is niet zo dat ik vanaf nu alleen nog maar collectief wil werken, maar wanneer de mogelijkheid zich aandient, is het wel heel erg prettig om mijzelf erin te gooien."

Actrice, producent en organisator in één

Julika Marijn (Utrecht 1972)
www.julikamarijn.nl
Leergeldtraject 2006-2008

"En dan ben je ineens afgestudeerd. Vijf jaar Amsterdamse Kleinkunstacademie zorgde ervoor dat ik uitvoerend podiumkunstenaar ben. Of actrice. Of zingend actrice, eigenlijk. Ik was door school aangekleed met kilo's bagage, maar voelde me na school weer helemaal uitgekleeft voor een nieuwe weg staan. De grote zoektocht begon. Het wiel mocht weer opnieuw uitgevonden worden. Deze zoektocht was er een naar de spirituele kant van het leven. Toen ik afstudeerde in 1998 wilde ik meer op zoek naar zingeving en inhoud en dus ging ik na twee seizoenen televisiewerk op reis naar India.

Het theater is hardnekkig en blijft knagen. Vier jaar na mijn afstuderen maakte ik daarom de solovoorstelling **In duizend zoete armen** naar het leven van Etty Hillesum. Dit was de eerste voorstelling waarbij ik zelf organisator, producent en actrice in één was en had een gigantisch succes: ik speelde 150 keer in Nederland en het buitenland, er waren goede kritieken, er kwam veel publiek op af én ik werd opgepikt door een impresariaat. Het bijzondere was dat ik deze voorstelling in de voormalige woning van Hillesum kon spelen en dat de huiseigenaar zo enthousiast was, dat hij vanaf toen sponsor is geworden van de projecten die ik initieer. Zo kon ik onder andere de volgende solovoorstelling **De hoer en de heilige** maken. Deze hele achtergrond zorgde er voor, dat ik eigenlijk een bevoorrechte positie had binnen het Leergeldtraject. Ik had immers al een sponsor en een impresariaat. Wat ik echter miste was een achterban en daar kon ik met het Leergeldtraject aan werken. Deze achterban wilde ik voornamelijk betrekken maken bij mijn werk. Ik heb hen uitgenodigd bij een openbare repetitie en hen via kaarten vragen gesteld. Ook kregen zij de mogelijkheid om VIPkaarten te kopen voor de 'partypremière' van **Tegenover Lady Di**. Hier is redelijk wat geld uit gekomen en het is voor mij een belangrijke stap geweest. Mensen om geld vragen zit niet echt in mijn natuur en het duurde lang voordat ik gemotiveerd genoeg was om het achterbanplan te realiseren. Echter, de hulp die ik hierdoor kreeg uit vaak onverwachte hoek, was ongelooflijk! Door het Leergeldtraject heb ik kennisgemaakt met Margriet Dantuma, die ik gevraagd heb

mij te regisseren voor de voorstelling over mijn jeugdidoel prinses Diana. Deze keuze was puur intuïtief en was best risicovol, omdat we elkaar nog niet zo goed kenden, maar ik wilde graag met een vrouwelijke leeftijdgenoot werken. Alhoewel de voorstelling goed is geworden, was het proces niet gemakkelijk: doordat ik ook voor deze productie organisator, producent en actrice in één was, heeft Margriet mij op een gegeven moment echt moeten dwingen om alleen de positie van actrice in te nemen. Dat was moeilijk, want de organisator in mij groeit, ontwikkelt zich vanuit de eigen wijsheid en is moeilijk los te laten.

Er heerst in het Leergeldtraject een heleboel goodwill, vergelijkbaar met een productiehuis: er worden middelen aangeboden die op allerlei fronten helpen in de totstandkoming van jouw product. Waarin het zich onderscheidt van een productiehuis, is dat je niet artistiek wordt bevraagd.

Ik heb veel gehad aan de samenwerking met Johanna Breek met betrekking tot de subsidie-aanvraag voor **Tegenover Lady Di**, want geld blijft helaas toch belangrijk. Als iedereen voor een appel en een ei werkt, haal je nooit het maximale eruit.

Drie soloprogramma's is voorlopig even genoeg. Ik ga nu in een voorstelling spelen van Anna Rottier over Frida Kahlo en de relatie tot haar zus. Ik vind het prettig om dan puur als actrice te kunnen werken, zonder dat de organisator of producent in mijzelf om de hoek komt kijken!"

De leegte die vol blijkt

Iris van Peppen (Den Haag 1977)
www.irisvanpeppen.com
Leergeldgroep 2006-2009

"Als danser en performer vraag ik iets van het publiek: je moet iets van jezelf geven, zodat er een opening ontstaat waarin je je mee laat voeren in een reis. Een eindeloze reis, want ik bied

geen eindbestemming. Door op deze manier, met deze openheid, te staan voor een publiek, hoop ik een wederzijdse nieuwsgierigheid te bewerkstelligen waarin contact maken mogelijk is. Ik denk dat de dans die ik maak zich zo het beste laat omschrijven. Mijn werk is meer intuïtief dan concreet; ik wil geen verhaallijn meegeven, maar een sfeer. De vorm daarbinnen verandert steeds weer.

Door de jaren heen ben ik er achter gekomen wat het is dat ik maak, in plaats van wat ik niet maak. Dat is een totale omschakeling in de manier van denken. Toen ik in 1999 afstudeerde aan de School voor Nieuwe Dans Ontwikkeling (SNDO) ben ik even gestopt met dansen. Vanaf 2001 heb ik het dans maken opgepakt en ben mijn eigen onderzoek gaan doen. Hierin staat het 'zijn' centraal, de mind. De vraag is welke betekenis de beweging nog heeft. Hierin is het proces 'voordat je een beweging maakt' belangrijker dan de beweging zelf. Ik ontdeed mij van al het gedoe; zet alle maskers af en ben helemaal afgepeld. Een docent, Alfredo Fernandez, die mij heeft gecoacht in het Leergeldtraject zei hier over: 'Your skill is a dancer, but you don't have to show it'.

Ik ben van de eerste lichting Leergelddeelnemers, maar waarschijnlijk ook degene, die er het langst mee bezig is; nu pas zit ik in mijn tweede fase. Dit komt onder andere door een zwangerschap, die een heel andere lading gaf aan het traject. Na de geboorte van mijn kind moest ik eerst mijn leven oppakken, daarna kon ik weer dansen en verder gaan met het onderzoek.

De zwangerschap gaf wel iets heel moois aan het solo-onderzoek dat ik deed tijdens de eerste fase van het Leergeldtraject. Samen met beeldend kunstenaar Saskia de Brauw heb ik het eerder omschreven 'zijn' uitgezocht; het opzoeken van het non-productieve, de leegte. Het niets dat uiteindelijk wel iets is. Het proces wilde ik zichtbaar maken: mijn achterban nodigde ik uit voor een tussenpresentatie, om het onderzoek te toetsen voor een publiek. Saskia documenteerde het beginproces door het maken van foto's van mijn aanwezigheid. Van die foto's maakte zij tekeningen, tekeningen werden een lijnenspel. Hiervan maakte zij een animatie met als laatste beeld een punt. Deze punt kreeg zoveel zeggingskracht! Op deze manier probeert zij tijd te vangen in beeld. Dit onderzoek deed ik met een kind in mijn buik. De ontblote buik en het meebewegende kind gaf een intimiteit waar iedereen anders op reageerde. Sommige mensen waren geroerd door deze intimiteit, terwijl anderen zich afvroegen of zij dit wel mochten zien. Het interessante hieraan is dat alle gevoelens die men hierbij had, te maken hebben met het door mij gezochte 'contact maken'. In die zin is het onderzoek meer dan geslaagd!

Maar het is nog niet klaar. Samen met Saskia ga ik een tweede fase in: wij willen ons onderzoek naar 'contact maken' verder uitwerken. Het uitgangspunt hiervoor is dat het publiek de performance ondergaat, in plaats van aanschouwt. Ook de zwangerschap en het baren van een kind krijgt een plek door de vraag aan te gaan: wat kan ik nog meer vertellen met mijn lichaam als ik eenmaal al leven heb gegeven? Voor de tweede fase zal Saskia draden

gaan spannen: een installatie die de ruimte telkens verandert en zo het publiek wel en ook weer niet met mij verbindt. Via een nieuwsbrief probeer ik mijn achterban zo goed mogelijk op de hoogte te houden. Voor mij is de vraag steeds hoe ik deze 'nazorg' doe. Het leukste aan het achterbanplan vond ik om nieuwe manieren te zoeken om aan geld te komen, die specifiek aansluiten bij mijn plan. Het Leergeldtraject heeft mij rust gegeven om het onderzoek aan te gaan. Een onvoorwaardelijke rust die zolang mag duren als nodig is. Daarnaast wordt er begeleiding geboden, wanneer ik dat nodig heb. Ik hoef het niet allemaal meer alleen te doen, hulp vragen is een stuk makkelijker geworden!"

Muziek als ritme voor het leven

Jeannine la Rose (Paramaribo 1979)
www.jeanninelarose.com
Leergeldtraject 2007-2009

"Muziek is mijn motor, het ritme van mijn leven. Het is de grote drijfveer. Alles wat met muziek te maken heeft vind ik heerlijk, omdat het me doet thuis voelen. Mijn muziek is het beste te omschrijven als popmuziek met een latintwist. Het is een stijlmengeling van mijn ervaringen; latin, pop, jazz, rock. Mede door het Leergeldtraject kan ik nu mijn eerste solo CD opnemen; iets waar ik van jongsafaan van droom!"

Ik ben opgegroeid in Suriname. Tot mijn elfde woonde ik daar heerlijk; mijn wortels waren zo gevestigd in dat land. Verschrikkelijk vond ik het om op elfjarige leeftijd naar Amsterdam te verhuizen. Het was zo erg dat zelfs mijn moeder zich geen raad wist met mij. Zang- en dansles zorgden ervoor, dat ik mij rond mijn veertiende meer thuis begon te voelen. En dat ik uiteindelijk het besluit nam dat ik – hoe onzeker die toekomst ook zou kunnen zijn – met muziek verder moest gaan. Daarom ging ik naar de vooropleiding van het conservatorium in Alkmaar en vervolgens naar het Rotterdamse conservatorium, waar ik ben afgestudeerd als uitvoerend en docerend musicus in zang-latin (2003).

Naast doceren en spelen in musicals, zing ik veel in bandjes en met andere artiesten. Lange tijd dacht ik dat ik niet de kwaliteit had om

zelf muziek te schrijven, tot een collega mij vroeg een tekst te schrijven op een melodie. Er ontstond een wisselwerking: ik vond de woorden op zijn tonen, en hij vond muziek op mijn woorden. Langzaam ben ik op deze manier een repertoire aan het opbouwen. In De Ruimte heb ik voor het eerst een sneak preview gegeven van mijn eigen nummers. Niet eerder had ik zo'n persoonlijke presentatie gegeven, waarbij mensen via mijn muziek bij mij naar binnen kunnen kijken. Ik stond met de billen bloot, wat eng was, maar de reacties waren overweldigend. Het gaf een boost van zekerheid en was de juiste bevestiging om door te gaan en te gaan werken aan mijn eigen CD. Ik heb mijn mensen kunnen laten weten wie ik ben en wat ik wil bereiken.

Het idee om een eigen CD op te nemen was nog niet zo concreet, toen ik begon met het Leergeldtraject. Ik volgde bij de Economische Werkplaats een cursus om een stichting op te richten, zodat ik les kon geven in Suriname of Afrika. Maar toen ik erachter kwam wat dit allemaal inhield, vooral met betrekking tot geld, wilde ik me liever bezighouden met mijn muziek.

Het Leergeldtraject heeft mij gestimuleerd om de zakelijke kant van het muziek maken in te zien en zelf te ondernemen. Je kunt wachten tot je een ons weegt, maar je kunt ook zelf stappen ondernemen. Mariëtte is hier een grote steun in; zij is duidelijk, eerlijk en direct en geeft energie en hoop. Zij is goed in het controleren of ambities haalbaar zijn, maar wijst je er ook op dat niets moet en als iets niet lukt, dat niet erg is. Hierdoor is bij mij genoeg lef ontstaan om door te gaan en mij bezig te houden met dingen die ik echt wil, in plaats van mij steeds zorgen te maken over geld. Daarnaast heb ik moeten accepteren dat ik het met mijn vak zo druk heb en dat ik weinig toe kom aan sociale contacten. Anders wring ik mij in allerlei bochten en kom ik beloften niet na.

Het is een heerlijk gevoel dat alles zo goed gaat; ik ben gezegend met mijn familie, het gaat goed in de liefde, ik ga regelmatig naar Suriname en rond december 2009 komt mijn CD **A piece of pure attention** uit, te bestellen via mijn website."

Te nuchter om zwaar depressief onder een steen te leven

Roos van Rijswijk (Amsterdam 1985)
roosvanrijswijk@gmail.com
Leergeldtraject 2008-2009

"Zwart-komische toneelstukken met lichtabsurdistische personages; dat is wat ik schrijf en waar ik graag mee verder wil. Ik schrijf over meisjes die leven in een supermarkt (**Melk** 2009) en jongens die een bedrijf hebben in het schrijven van liefdesbrieven (**Liefs**, **Peter** 2004). Mijn inspiratie haal ik uit krantenberichten en gesprekken op straat, maar bestaat voornamelijk uit een stroom van (kort)sluitende hersenspinsels. Ik heb niet zo'n geduld voor meditatie of maan kijken.

Toen Merel van Dijk mij vroeg om samen met haar en acht anderen een theatergroep te starten, kenden wij elkaar vaag. Ik had een halfbakken jaar toneellessen gevolgd op de Amsterdamse Jeugdtheaterschool en gespeeld in verschillende producties, maar wist dat mijn ambitie voornamelijk bij het schrijven lag. Omdat de werkwijze van **Theatergroep Thomas** behoorlijk collectief is – behalve het spelen heeft bijna iedereen nog een andere verantwoordelijkheid – heb ik ook gespeeld in een aantal producties. Maar naast het schrijven en spelen, nam ik steeds meer hooi op mijn vork en bemoeide mij uiteindelijk met alles wat op ons pad kwam. Daarom hebben Merel en ik besloten om de taken meer te verdelen. Zij richtte zich op de zakelijke kant en ik nam de artistieke verantwoordelijkheid op mijn schouders. Deze scheiding was hard nodig, want allebei werden we gillend gek, omdat wij in elkaars vaarwater aan het bewegen waren. Terwijl ik aan het maken was, liep ik steeds tegen mijn eigen begrotingen aan; ik beperkte me in het maken, omdat ik mijn plannen baseerde op de hoeveelheid geld die er was. Tijdens het Leergeldtraject werd mij pas duidelijk hoe belangrijk deze scheiding is, om de Grote Chaos voor te zijn. Om samen een theatergroep te leiden, hoef je niet beiden commercieel en ondernemend te zijn. Ik mag hierin best leunen op Merel. Het Leergeldtraject is specifiek voor kunstenaars en daardoor voor Merel alleen niet aantrekkelijk. Daarom is het goed dat wij samen in het traject zitten. Mij helpt het om het gesprek aan te gaan met andere kunstenaars. Daarnaast vind ik het heel erg prettig om mijn achterban aan te kunnen spreken en op deze manier niet alleen afhankelijk te zijn van subsidies.

Voor het Leergeldtraject heb ik de voorstelling **Sproken** gemaakt. Voor **Sproken** schreef ik geen tekst vooraf, maar zocht naar een thema dat alle artiesten bezighield. Hier kwam het thema 'verdwalen' uit. Voor deze productie wilde ik

multidisciplinair te werk gaan, met gepassioneerde mensen samenwerken die goed zijn en ambitie hebben, maar nog geen betaalde klussen nodig hebben. Bewust koos ik ervoor om een productie te maken, waarbij het onderzoek en niet het resultaat centraal stond. Door het Leergeldtraject konden wij het risico nemen om een productie te maken die onderuit kon gaan. Mede door de hulp van Sanne van Wilinswaard met wie ik Sproken samen maakte, is dit niet gebeurd.

Ik weet niet of ik mee wil in de ambities van Theatergroep Thomas. Ik studeer nu Taal- en Letterkunde en merk dat ik behoefte krijg aan wat meer vrije tijd en mij alleen wil richten op toneelschrijven en creatief schrijven. Daarnaast zou ik ook wel eens een financiële vergoeding willen krijgen voor mijn werk. Misschien heb ik daar wel te lang mee gewacht; ik kan niet altijd alleen maar crackers eten. Maar ik ben te nuchter om zwaar depressief onder een steen te leven wanneer leven van schrijven alleen niet zou lukken."

Mezelf overwonnen!

Daniëlle Schel (Naarden 1985)
danielleschel@hotmail.com
Leergeldtraject 2007-2009

"Als kind stond ik thuis uren tussen de schuifdeuren, maar een schoolvoorstelling of muziekpresentatie liet ik rustig aan mij voorbij gaan. Ik hoefde niet persé zo eigen te zijn, was liever zo normaal mogelijk. De uniciteit beangstigde mij eerder, dan dat het mij uitdaagde; ik vond aandacht heerlijk, maar was vooral buitenshuis erg bang voor een oordeel van anderen. Dit nam vooral op de middelbare school toe. Dus nam ik mijn creativiteit niet al te serieus. Al ben ik thuis altijd blijven spelen, schrijven en zingen. Nadat ik de MAVO had afgerond heb ik zonder dat mijn ouders, familie of vrienden ervan wisten, me aangemeld bij de Amsterdamse Theater Academie (ATA). De beschrijving paste goed bij het beeld waar ik mezelf in de toekomst zag: theater maken en spelen. Ik wilde uitvoerend theatermaakster worden. Toen ik na de auditieprocedure werd aangenomen heb ik het mijn ouders en vrienden het natuurlijk wel verteld, maar mensen uitnodigen deed ik pas in het

tweede jaar. Door de complimenten en de bevestiging die ik toen kreeg, ben ik mij anders tot theater en mezelf gaan verhouden. Ik werd theatermaker/actrice en ben afgestudeerd in 2007.

In het Leergeldtraject ben ik in eerste instantie samen met mijn ATA-klasgenoot Rosanne van Herksen gestapt. Wij zijn de **Theatergroep Hallo!** gestart en hiermee wilden wij kindervoorstellingen maken. Hoewel wij heel goede vriendinnen waren en nog steeds zijn, zaten wij artistiek helemaal niet op één lijn. Het werkte simpelweg niet. Daarnaast stonden wij beiden op kruispunt in ons leven tussen theater- en privé-ambities. Om deze redenen zijn wij toen allebei uit het Leergeldtraject gestapt. Het leuke is, dat ik later weer aan kon kloppen bij Mariëtte en met een nieuw, eigen project instromen.

Ik ga een nieuwe voorstelling maken over een meisje dat de wereld niet begrijpt en besluit om op het hoogste gebouw van de stad te gaan zitten. Deze voorstelling sluit goed aan op mijn afstudeervoorstelling – én winnaar van de ATA-tour – **Ben ik Dan?!** Een muzikale voorstelling waarin een meisje/vrouw krampachtig haar 21e verjaardag probeert te vieren. Ook middelbare scholieren reageerden enthousiast op de voorstelling.

Het twintigersdilemma van de jongvolwassenen begint een vast thema in mijn werk te worden. Wij kunnen en willen zoveel. Alles is mogelijk, wat uiteraard fantastisch is, maar tevens ook een luxeprobleem en daarmee kunnen we ons behoorlijk lamslaan. Dit vraagstuk maak ik graag theatera in absurd theater: contra's en pijnlijke momenten met een komisch glazuurlaagje. Theater waarin veel wordt afgewisseld. Publiek wil ik tonen wat ik zelf mooi en interessant vind. In tegenstelling tot vroeger wil ik nu graag gezien worden en mijn verhaal kwijt. Van theatermaken wil ik leven. Ik weet dat ik er waarschijnlijk niet rijk van zal worden, maar ik wil mijzelf in mijn veelzijdigheid laten zien. In de toekomst wil ik graag samenwerken met een groep mensen, misschien wel op een collectieve wijze. Dit zou ik graag vanuit Amsterdam doen; deze stad is voor mij een groot cultureel broeinest.

Om weer met het Leergeldtraject te starten, moest ik mijzelf eerst over een drempel heen zetten: vaak liep ik op tegen de vraag van anderen, maar ook van mijzelf, waarom ik een particuliere opleiding heb gekozen? Daar kan ik nu alleen maar op antwoorden dat dat een keuze is geweest. Ik voelde me op de ATA op mijn plek en kreeg veel vrijheid om mijn eigenheid te ontplooiën. Het gaat uiteindelijk om het werk dat je laat zien. Ik hoop in de toekomst mooie voorstellingen te maken en te spelen. Ik weet nu wat ik aan mezelf heb en dat is heel prettig.

Tevens heb ik een hele fijne en ondersteunende familie- en vriendenkring; zij staan altijd voor me klaar. Dit alles geeft mij het vertrouwen te kunnen zeggen dat ik theatermaakster ben!"

Al snel te groot voor het Leergeldtraject

Marieke Simons (Tegelen 1978)
www.tgplayback.nl
Leergeldtraject 2007-2008

"Met theatergroep **PlayBack** maken wij theater voor jongeren. Wij spelen interactieve voorstellingen op scholen en gaan uit van thema's die jongeren bezig houden: grenzen aangeven, druk van buitenaf, eigenwaarde en opkomen voor jezelf. Daarnaast staat in elke voorstelling een actueel thema centraal, zoals alcohol- en drugsgebruik (**Hot Spot**), zelfvertrouwen en zelfbeeld (**Gucci & Gabbana**), schulden (**Cash**) en internet (**Web**).

Sinds 2005 ben ik betrokken bij PlayBack. Door mijn studie aan de Hogere Hotelschool in Leeuwarden (2001) en de Academie voor Drama in Eindhoven (2005), heb ik een brede achtergrond en sprak het voor zich dat ik het zakelijke aspect op mij zou nemen. In eerste instantie wilde ik dit combineren met spelen, maar PlayBack – ontstaan in 2003 – had tot dan toe nog geen duidelijke koers op zakelijk en publicitair gebied: het waren allemaal bevlogen mensen maar het was nog geen stichting. Iedereen werkte vrijwillig mee en er waren nog niet zoveel voorstellingen. Dat is sinds 2005 erg veranderd: ik heb als zakelijk leider contacten opgebouwd met scholen en gezorgd dat er veel aandacht aan publiciteit besteed werd. Zo kregen wij intern onze zaken op de rails, kwam er een bedrijfsplan en werden wij interessant voor subsidiënten en de politiek. Op een gegeven moment kwam PvdA Tweede Kamerlid Lea Bouwmeester kijken en zij was zo enthousiast dat wij haar in ons bestuur hebben gevraagd.

Van vijf voorstellingen per jaar vóór 2005 zijn wij gegroeid naar honderdnegentig voorstellingen in schooljaar 2008-2009. Dat is gigantisch veel. De voorstellingen die wij maken duren 45 minuten, waarna er altijd een nagesprek plaatsvindt, onder leiding van de mensen van PlayBack. Deze 'verwerking' is even belangrijk als de voorstelling. Behalve voor de leerlingen, is dit ook voor ons inspirerend: wij komen veel over de jongeren te weten en verzamelen gaandeweg ook materiaal voor volgende producties. Maar niet alleen gesprekken met leerlingen helpen ons verder, ook die met docenten. Zo kwam er een docent naar ons toe met de vraag of wij iets met MSN konden doen; o.a. naar aanleiding daarvan is uiteindelijk de productie **Web** ontstaan.

De werkwijze tijdens het maakproces blijft in ontwikkeling. Playback is indertijd begonnen op basis van de filosofie van Boal vanuit improvisaties als collectief en vervolgens zijn wij met een regisseur gaan werken. Bij onze nieuwste voorstelling **Loveland** werken we met een regisseur en daarnaast een tekstschrijver, die bij een groot aantal repetities aanwezig is en zo de tekst helemaal 'op maat' en op basis van improvisaties op de vloer schrijft.

Bij Muzenis heb ik samen met de artistiek leider van PlayBack Merel van Nes een cursus 'subsidieaanvragen schrijven' gedaan. Voor mij was deze cursus heel concreet, omdat er op dat moment een productie was waar geld voor moest komen. Aan het einde van de cursus lag er een complete subsidieaanvraag klaar, wat heel erg prettig was, vooral omdat er daarmee subsidie is binnengehaald. Daarnaast heb ik bij Muzenis een cursus 'Publiciteit' gevolgd en samen met Merel 'Artistiek en zakelijk leiding geven'. Vervolgens kwam de vraag of Merel en ik interesse hadden in het Leergeldtraject. Waar Mariëtte en wij echter al snel op uitkwamen, was dat PlayBack voor het Leergeldtraject eigenlijk al te professioneel was. Wij kregen net in die tijd subsidie en onze organisatie zat al goed op de rails. Desalniettemin denk ik dat het Leergeldtraject een goed project is. Als je alleen een kunstopleiding hebt gehad, zal het fijn zijn om bij de hand genomen te worden de realistische wereld in. En dat is wat Mariëtte doet. Zij is ons wel blijven volgen, we hebben Web in de Cliffordstudio gemaakt en ik kon op een moeilijk punt in onze ontwikkeling als groep bij haar terecht voor een coachingsgesprek.

We zijn bij PlayBack op dit moment aan het zoeken: hoe groot willen we worden? En hoe klein willen we blijven? Het is soms lastig om afhankelijk te zijn van subsidies, maar eigenlijk ontkom je daar niet aan als je nieuwe producten wilt ontwikkelen. Daarom zijn wij ook altijd op zoek naar andere financieringsmogelijkheden, zoals bijvoorbeeld geld generen door het ontwikkelen van aanvullende workshops of het geven van trainingen in bedrijven. Hierbij blijven wij wel altijd dichtbij onze idealen en doelstellingen. En het leuke is: ik ga nu toch ook één dag in de week spelen bij Playback!"

Theatermaken is binden

Pepijn Smit (Zoeterwoude 1983)
www.pstheater.nl
Leergeldtraject 2008-2009

"Theatermaken is voor mij binden: spelers binden aan mij en mijn theatrale ideeën; hen binden aan een publiek; het publiek binden aan hen, aan mij en ons theatraal plan. Ik wil involveren en passioneren zodat wat er gezegd, getoond, verbeeld en vormgegeven wordt, niet alleen van mij is, maar van ons allemaal: spelers, ontwerpers, vormgevers, technici, productiemedewerkers, de kapper op de hoek, de visboer en het publiek. Zodat het een gemeenschappelijke taal gaat worden en onderdeel wordt van het gezamenlijke, het gemeenschappelijke. Theater moet geen vluchtige gebeurtenis zijn, maar iets dat doorleeft. Het zou aanspraak moeten doen op alle zintuigen; doorsuizen in de oren, branden in de ogen en blijven smaken in de mond. Het zou iets moeten zijn waarmee je 's ochtends nog wakker wordt en niet iets wat je alleen beleeft tijdens het uur van de voorstelling.

Met het Leergeldtraject ben ik in de zomer van 2008 begonnen, na mijn afstuderen aan de Theaterschool van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, met het idee dat ik ooit – zeg over 20 jaar – een eigen productiehuis zou willen opzetten voor jonge makers die locatietheater willen maken. De productiehuisen in Nederland zijn een luxe voor veel makers, maar naar mijn idee is het te weinig een springplank naar het locatietheater. Ik vind dat wij jonge makers de kans moeten krijgen om met artistieke, financiële en productionele begeleiding voorstellingen te maken buiten het reguliere theater. De festivals en de animo is er zeker voor, alleen de praktijk van het maken is een hele moeilijke. Er komen hele andere facetten bij kijken dan wanneer je een theatervoorstelling maakt. Je bent bezig je op alle mogelijke manieren te verhouden tot de ruimte; je werkt met concepten die alleen al door regen totaal anders kunnen worden, zet je spelers op een andere manier in etcetera. Binnen de bestaande productiehuisen schort het aan adequate begeleiding.

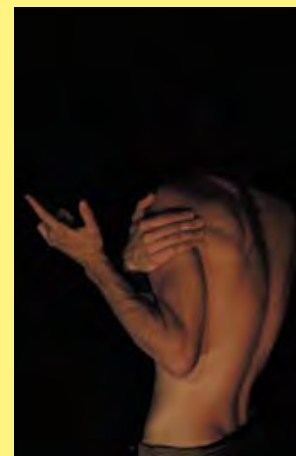
Maar voordat ik deze begeleiding aan anderen kan bieden, moet ik eerst een eigen heldere theatertaal ontwikkelen. Ik maak theater dat bestaat bij de gratie van ruimte, beweging en tekst. Deze drie ingrediënten zullen een symbiose met elkaar aangaan; soms een harmoni-

eus geheel vormen en op andere momenten schuren: het is de bedoeling dat het elkaar uitdaagt, inspireert en zorgt voor een continue verdieping. Ik maak geen locatietheater, geen bewegingstheater en geen teksttheater, maar zoekt een vorm van theater waar ruimte altijd met beweging te maken heeft, beweging met tekst en tekst met ruimte.

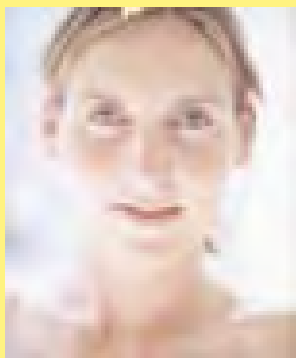
Deze stijl verder uit te werken en te verdiepen, doe ik in het Leergeldtraject. Een proces met een zeer lange adem, op allerlei gebieden. Een stijl heb je niet zomaar, een techniek leer je niet direct aan en goede mensen verzamel je niet in één keer om je heen. Daar gaat tijd, zweet, moeite en geld aan vooraf. Mariëtte heeft mij daarom aangeboden om bij stichting Muzenis te komen werken, zodat ik een plek heb om vanuit te werken, ervaring opdoe met betrekking tot productionele werkzaamheden en mensen ontmoet. Daarnaast heb ik de ruimte gekregen om de tijd en flexibiliteit te hebben om mij voornamelijk bezig te houden met theatermaken. Een unieke kans!

Ik ben heel erg blij met de mensen die ik ontmoet en spreek. Dat maakt nieuwsgierig. Vanuit deze nieuwsgierigheid ben ik ook aan de interviews voor dit boek begonnen. Waar ik vooral benieuwd naar was, is hoe het Leergeldtraject een rol heeft gespeeld in de artistieke ontplooiing van al deze kunstenaars.

Naast de projecten die ik met mijn stichting **PS|theater** doe, ben ik op dit moment op zoek naar de kern van de locatie. Dit doe ik nu niet op grote velden, loodsen of duinpannen, maar een ruimte die het dichtst bij mij staat; mijn eigen woonkamer. Ik nodig maximaal vier mensen per keer uit om bij mij te komen eten en tussen de gangen door krijgen zij stukjes theater en inspiratie te zien. Eten en theater; is er een betere manier om mensen aan mij te binden?"

Vrijheid is het belangrijkste

Anne Aafke Sol (Woerden 1979)

www.vrij-spel.nl

Leergeldtraject 2006-2009

"Ik geloof niet in creativiteit die in het hoofd ontstaat, dat moet van binnen komen, uit de buik. Het is vertrouwen op je intuïtie. Dit had ik al als kind: als stil en observerend meisje had ik zin om een nieuwe visie te laten zien. Zonder dat ik wist wat het was of hoe dat eruit zag, zei ik dat ik actrice wilde worden. Mijn leven loopt steeds even vast op het moment dat ik denk 'als ik alle vrijheid heb, dan...'. Dit had ik op kostschool in India tijdens mijn puberteit, dat had ik op de Amsterdamse Theater Academie (ATA) en dit heb ik ook nu nog in het werkveld. Het gaat mis wanneer ik mij niet meer kan afzetten tegen een orde. Dan werk ik teveel buiten mezelf, komt er niets meer uit de buik voort en dan is alles wat ik doe leeg.

Na het afstuderen aan de ATA (2002) heb ik vijf jaar lang heel erg hard gezocht om mijn intuïtie terug te vinden. Mijn werk had succes en ik maakte dit succes te belangrijk. De zoektocht naar intuïtie zette ik om in acts en liedjes en toetste deze door in heel Nederland mee te doen aan open podia. Tot ik op een avond in Groningen voor de zoveelste keer vijf minuten optrad voor tien dronken mensen en inzag, dat ik veel te veel aan het pushen was, ermee moest stoppen en voor een tijd heel ergens anders moest zijn.

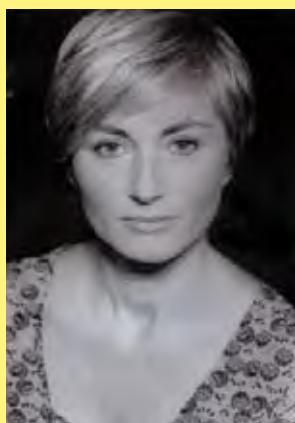
Ik heb daarna lessen gevolgd aan verschillende scholen in Amerika. Wat een verschil met Nederland is dat! Hier hangen de wolken zo drukkend laag, daar durft men te dromen en mee te werken aan jouw dromen. Een grote verademing en een goede manier om terug te komen bij de vraag wat ik wil maken en hoe ik wil spelen. 'Finding my way magnetically'.

In de Huiskamer van de Cliffordstudio heb ik het project **Vrij Spel** opgezet: één avond in de twee weken waar verschillende professionele theatermakers alles kunnen uitproberen wat zij willen en hierover in gesprek gaan met het publiek. Dit zorgde voor een naakte toestand, omdat al het werk dat getoond werd heel pril was: je liet je binnenkant zien en gaf op die manier het publiek een kijkje in de keuken. Zelf deed ik er ook aan mee en gaf mijzelf opdrachten: om het pushen tegen te gaan, maakte ik met mijzelf afspraken dat ik zou gaan liggen als het teveel werd. Dit waren heel erg leuke avonden, die ik in de toekomst graag weer zou willen oppakken, ook al kostte het erg veel tijd om ze te organiseren.

Met het idee voor Vrij Spel ben ik in het Leergeldtraject gekomen. Dit vond plaats in de tijd dat ik ook de open podia afging en dus erg in de pushmodus zat. Het Leergeldtraject werkte mij tegen en ik werkte het Leergeldtraject waarschijnlijk tegen. De gesprekken waren voor mij benauwend, beperkend, kleindenkend en ik had het gevoel dat ik teveel gekaderd werd. De vele hokjes en regeltjes sneden iets weg van mijn vreugde. Deze orde en structuur waren overigens wel prettig voor Vrij Spel en een groot verschil met de wanorde en toestanden die je in de theaterwereld vaak tegenkomt. Daarnaast stond het achterbanplan mij tegen: ik wilde dat Vrij Spel los stond van alles en op deze manier zou ik mij toch weer afhankelijk maken van (het geld van) anderen. Daarom heb ik ook nooit het achterbanplan uitgevoerd en bleef Vrij Spel wat dat onderdeel betreft, los staan van het Leergeldtraject. Sowieso kan ik niet goed tegen regeltjes, bedachte structuren en denken vanuit angst. Dat geeft mij al snel het gevoel dat ik moet krimpen, terwijl ik graag groots wil denken."

Een kleurrijke wereld

Tanya Sprong

(Zuid Afrika 1968 - Nederland 2009)

www.purplepeopleproductions.com

Leergeldtraject 2006-2009

Op zaterdag 1 augustus 2009 is Tanya Sprong na een kort, maar heftig ziekbed op 41-jarige leeftijd overleden. Tanya was een Leergeldtrajectdeelnemer van het eerste uur, die zich vol energie inzette voor haar stichting **Purple People Productions**. Direct na een weinig ruimte latende diagnose van het ziekenhuis belde zij Mariëtte op met de mededeling, dat zij toch graag aan een profiel voor dit boek wilde meewerken. Tevens wilde zij proberen om de tekst voor een nieuwe productie af te maken. Helaas heeft Tanya haar medewerking niet meer kunnen verlenen aan het schrijven van dit profiel, maar het is haar wel gelukt de tekst **Koning Arthur in de ruimte** te voltooien.

In dit profiel over Tanya Sprong probeer ik een beeld te schetsen van deze kleurrijke, ambitieuze en liefdevolle vrouw.

Tanya groeide op in Zuid-Afrika en werd als actrice opgeleid aan de Academy of Live and Recorded Arts in Londen. Na haar opleiding richtte zij de **Big Peach Theatre Company** op. Met dit gezelschap maakte zij in Engeland voorstellingen voor kinderen tussen de 7 en 11 jaar oud. Al direct viel niet alleen haar energieke speelstijl op, maar bewees zij zich ook als een gedreven schrijfster. Om zich het schrijven meer eigen te maken, studeerde zij Short Story Writing aan de London School of Journalism. Als vertelster baseerde zij zich op mythen en legenden uit verschillende culturen. Tanya geloofde, dat hier een schat aan betekenis verborgen zat voor zowel kinderen als volwassenen.

In Engeland koos zij voor een zeer diverse carrière en was zij actief als comédienne, presentatrice, actrice en schrijfster. Toen Tanya vanuit Londen naar Amsterdam verhuisde, richtte zij zich nog op een ander aspect: filmmaken. Bij Open Studio volgde zij een allroundopleiding en specialiseerde zich uiteindelijk op regie en scenario. In Amsterdam richtte zij in 2001 **Blind Date** op, een multimedia improvisation company en in 2005 het eerder genoemde Purple People Productions. Purple People is een internationaal theatergezelschap, dat theater wil maken voor 'kleine en grote kinderen over de hele wereld' en zoals zij zelf schreef op haar website: 'not only theatre that thoroughly entertains, but transforms, transcends and touches the spirit'.

Tanya zocht naar een manier om mixed media theatre een plek te geven in het kindertheater en zo een extra dimensie toe te voegen aan het vertellen van een verhaal. Voor de Engelstalige theaterproductie **Tokolosh** (2005) ging zij op zoek naar de verhalen van het land waar zij opgroeide. Een tokolosh is een Zuid-Afrikaans archetype in de vorm van een dwergachtig wezen dat geassocieerd wordt met kwaad en onheil. Voor deze productie werkte zij samen met leerlingen van de Media Academie van Amsterdam, waardoor dit wezen als een 3D-animatie op kon duiken. In deze solovoortelling dichtte Tanya de kloof tussen theater en film en kwam tot een geslaagde combinatie tussen de orale wijze van het vertellen van een verhaal en hoe je dit met techniek kunt doen. Het resultaat was een spannend avontuur voor jong en oud.

Tanya maakte Tokolosh in de Cliffordstudio en viel op door haar gedreven ondernemingszin. Zij was één van de eerste mensen die gevraagd werd deel te nemen aan het Leergeldtraject, om haar zo te kunnen helpen om ook in Nederland als theatermaker voet aan de grond te krijgen. Zij had Tokolosh met eigen geld gemaakt en zij vond het moeilijk om via een achterbanplan de mensen om haar heen om steun te vragen voor verdere ontwikkeling. In haar beleving kon dat alleen als een productie helemaal af was.

Voor het Leergeldtraject was het idee om een Nederlandse versie van Tokolosh te maken, omdat de Engelse versie moeilijk aan de theaters te verkopen bleek. Buiten Amsterdam speelde de productie nog wel in Zuid Afrika, waar deze goed door de pers werd ontvangen.

Gaande het traject bleek dat de inhoud van Tokolosh toch te cultuurgebonden was en Nederlandse kinderen te weinig zou aanspre-

ken. Ook het feit dat de productie vertaald moest worden en Tanya in het Nederlands zou moeten spelen was een hindernis. Zij besloot daarom een nieuwe Nederlandstalige productie op touw te zetten: **Koning Arthur in de ruimte**, die in oktober 2009 als theatrale lezing in de Cliffordstudio als onderdeel van haar achterbanplan zou worden gepresenteerd. Dat heeft niet meer zo mogen zijn.

Tanya was een gedreven en harde werker. Met een breed pallet aan kwaliteiten heeft zij zich bewezen als een intelligente theatermaker, die spannende en ontroerende verhalen vertelde en daarmee kleurrijke, nieuwe werelden wist op te roepen, waarvan velen hebben genoten.

Balanceren op de grens van beweging en taal

Nienke Tjallingii (Tricht 1974)
blikoptheater@live.nl
Leergeldtraject 2007-2009

“Mijn Leergeldtraject startte eigenlijk al voordat ik in een leergeldgroep zat. In 2007 studeerde ik af aan de Kaderopleiding ‘Theaterregisseur voor de Amateurkunst’ in Alkmaar, met de mimevoorstelling **LEF**, gespeeld in theater De Ruimte. Om deze voorstelling te financieren heb ik winkeltjes in de buurt gevraagd om mij te sponsoren en verkocht ik zogenaamde sponsorkaartjes: één kaartje voor de prijs van twee. Daardoor kon ik met terugwerkende kracht het Leergeldtraject in; het systeem had ik immers al door.

Voor deze regie-opleiding had ik twee en een half jaar op de EDDC (European Dance Development Centre) in Arnhem gezeten en Theaterwetenschappen gestudeerd in Amsterdam. Dans vond ik vaak te abstract en te vormgericht, je kreeg feedback op de buitenkant, de uitvoering, in plaats van op wat je wilde zeggen. Ik was meer op zoek naar een combinatie van vorm en inhoud en naar de vraag hoe je betekenis kan overdragen in beeld en beweging. Daarom ben ik dramaturgie gaan studeren. Het ‘makerskwartje’ viel daar in het derde jaar tijdens een regieproject, waarin ik een co-regie deed. Mijn dansachtergrond blijft invloed hebben op de manier van werken die ik hanteer. Ik ben op zoek naar theater dat balanceert op de grens van beweging en taal. Daarin werk ik vanuit

beweging, ruimte, ritme en tijd naar tekst. Om deze materie verder uit te zoeken heb ik tijdens de eerste fase van het Leergeldtraject een workshop georganiseerd **Op de grens van beweging en taal**, die we hebben afgesloten met een presentatie. Wat ik in deze workshop heb ontdekt en geleerd, heb ik gebruikt in mijn volgende voorstelling **GRIP**. Deze voorstelling, die ik in de tweede fase van mijn Leergeldtraject maakte, werd een verdieping op de workshop. Dit zat voornamelijk in de helderheid: als uitgangspunt werkten wij met een basisconcept, dat bestond uit drie verhalen, drie personages en het gebouw. Dit basisconcept ben ik samen met de spelers gaan uitdiepen in improvisatie- en vormopdrachten, waarin de locaties in het gebouw centraal stonden. Daarnaast werkte ik met teksten, die ik samen met een vriendin schreef en die voortkwamen uit improvisaties van de spelers. Het lastige van tekst is, dat het snel te uitgesproken wordt, het overheerst dan en vormt geen toegevoegde waarde meer. Ik zou tekst eigenlijk pas willen gebruiken op het moment dat je iets niet kan verbeelden. Pas dan kan je taal inzetten op een manier die past bij de vorm van de voorstelling. **GRIP** is een locatievoorstelling geworden waarin zeven personages door confrontatie met verlies van controle op hun leven een eigen ontwikkeling doormaakten. Drie verhalen waren door onderlinge connecties met elkaar verweven. De voorstelling verplaatste zich door het hele gebouw en een groepje van twintig toeschouwers volgde dicht op de huid van de spelers. Het maken van zo’n locatievoorstelling is veel gedoe en organisatie. Ik heb dit jaar voor het eerst een aantal vrijwilligers verzameld voor verschillende taken achter de schermen. In het begin zag ik dat als een bevrijding, maar met meer mensen werken betekent ook meer contacten onderhouden en meer overleggen. Uiteindelijk kost dit bijna evenveel tijd als het zelf doen. Het verschil is wel, dat het artistiek gezien echt een verbetering is geworden. Bovendien is het ook leuker.

Voorlopig wil ik graag verder met de combinatie van het geven van workshops en het maken van voorstellingen. Daarin wil ik graag samenwerken met verschillende disciplines en theatermakers. Ik wil dit gaan vormgeven in een stichting, waar ik ook meer mensen bij wil betrekken, zodat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid ontstaat en je elkaar kan inspireren.

In het Leergeldtraject heb ik de ruimte en aanmoediging gekregen om verder te leren. Ik heb mij kunnen ontwikkelen op organisatorisch, zakelijk en artistiek vlak. Er was een grote bereidwilligheid om datgene wat ik wilde doen, mogelijk te maken. Zeker bij **GRIP**, waarmee ik geregeld beslag legde op het hele gebouw. Ik heb ontdekt dat het werken met amateurspelers een richting is waar ik graag mee verder wil. Mensen zijn enthousiast en het is geweldig om te zien hoe ze zich ontwikkelen. Dat maakt, naast de voorstelling, ook het proces heel waardevol. Mijn manier van beeldend theatermaken is vaak nieuw voor amateurspelers, ik denk dat ik hierdoor nog wel een gat kan vullen in de markt van het amateurtheater.”

Op zoek naar samenwerking

Bert Wagenaar van Kreveld
(Leeuwarden 1968)
www.bookbert.com
Leergeldtraject 2008-2009

“Het Leergeldtraject komt naar jou toe, niet andersom. Na het afstuderen aan de Theateropleiding Selma Susanna (THOPSS, 2005) was ik bij een festival in Spanje met theatermakers uit verschillende landen in Europa. Dat inspireerde mij om terug in Nederland de mogelijkheid te creëren om theatermakers hun werk in ontwikkeling te laten presenteren voor een publiek; ik wil weten hoe iemand werkt, denkt en maakt, zodat uit deze ontmoeting misschien nieuwe gezamenlijke projecten kunnen ontstaan. Ik stapte naar Mariëtte, die ik al lang ken, voor het reserveren van een studio. Mariëtte zag hier echter een Leergeldtraject in en nodigde mij daarvoor uit.

Ik had Mariëtte eerder gesproken over het Leergeldtraject en wist toen niet goed wat ik er concreet mee moest. Maar nu merk ik dat ik veel bewuster bezig ben met het proces. De ontwikkeling staat centraal en daarin word je ondersteund met kennis en adviezen. In het begin was ik bang dat ik voor elke bon verantwoording moest afleggen, maar dat valt wel mee. Ik voel me bij de leergeldgenoten Ivan Hennetin en Marc Heijboer betrokken, alhoewel ik er niet mee samenwerk. Wij hebben ook alle drie een ander startpunt: mede door mijn leeftijd heb ik meer ervaring en al ontdekt dat ik geld kan verdienen met mijn talent.

Inmiddels hebben er al een aantal edities van **Nieuw Werk** plaatsgevonden. Nieuw Werk is een theateravond waar professionele theatermakers van verschillende disciplines elkaar ontmoeten en nieuw werk kunnen tonen. Deze avond is ook toegankelijk voor publiek. Centraal staat de vraag hoe de theatermakers met hun vak bezig zijn. Dit gebeurt niet alleen door het exposeren van nieuw materiaal en nieuwe in-

terpretaties, maar ook door een dialoog, die na afloop van de presentaties georganiseerd wordt tussen de makers onderling en de makers en het publiek. Nieuw Werk vindt één keer per maand plaats op de maandagavond. Gekozen is voor deze avond, omdat de theatermakers dan vaak zelf niet hoeven te spelen.

Het idee voor een avond voor theatermakers is er eerder geweest binnen het Leergeldtraject: Anne-Aafke Sol organiseerde **Vrij-Spel**. Deze avonden werden georganiseerd in de Huiskamer van de Cliffordstudio, maar de bijdragen waren meer dan bij Nieuw Werk vaker al uitgewerkt en eerder gespeeld voor theaterpubliek. Ik miste een inhoudelijk gesprek hierover. Terwijl ik juist dit gesprek interessant vind. Op 11 december 2009 vindt er een avond in Theater De Ruimte plaats: **Nieuw Werk, de voorstelling**, een voorstelling gevuld met een aantal theatermakers uit Nieuw Werk. Uiteindelijk hoop ik dat er uit Nieuw Werk samenwerkingsverbanden ontstaan in de vorm van een nieuw gezelschap met theatermakers uit alle disciplines en van verschillende nationaliteiten. Sinds december 2008 werk ik vanuit een eigen ruimte: **Podium Westerdok** in Broedplaats Westerdok. Anna Rottier, die het muziektheatergezelschap **Dame Jeanne** heeft, betrok mij bij deze mogelijkheid. Door een eigen werkruimte te hebben en bij wijze van spreken van het bureau naar de repetitievloer te kunnen springen, wordt alles veel concreter. De inrichting van Podium Westerdok werd uiteindelijk mijn achterbanplan. Ik vroeg mensen ons te sponsoren in natura; er werd een lange 'bruidsluist' verspreid van allerlei spullen die wij nodig hadden: theaterspots, een keukenblokje, techniek, WC met loodgieter, podiumonderdelen etcetera. En dit werkt! Zo hebben we gordijnen gekregen van de schouwburg in Winschoten, die gesloopt wordt én stonden er ineens twee koelkasten in plaats van één!

Werken vanuit menselijke thema's

Maaïke van Westeringh
(Jaquariuna, Brazilië 1982)
www.kudde.info
Leergeldtraject 2008-2009

"Op de Nieuwmarkt heb ik samen met Lenneke Bisschop een sponsordans georganiseerd. Bij een ambtenaar van het stadsdeel hebben wij, om een vergunning aan te vragen, ons in heel wat bochten moeten wringen. De opzet van het project was, om zo lang mogelijk, zonder te drinken en te plassen, te dansen en hiervoor hadden wij in principe onbeperkt de tijd nodig. Deze man snapte er helemaal niets van en

dacht dat wij het niet langer dan drie uur vol zouden houden. Tijdens het gesprek hebben wij daar steeds een uur bij kunnen plakken, totdat we op een vergunning voor zes uur uitkwamen.

Uiteindelijk heb ik maar vier en een half uur gedanst. Ik was die dag ziek en hield het niet langer vol. Jammer, want achteraf had ik nog wel langer door willen gaan. Wij hadden verschillende muzikanten gevraagd om te komen spelen, wat een geweldige stimulans was. De zware momenten ontstonden wanneer er geen muziek was en wij in de stilte moesten dansen. Je bent continu zichtbaar, kunt je nergens achter verstoppen en bent constant in beweging. En deze beweging moet ergens vandaan komen, muziek stimuleert dan en stilte veel minder.

Daarnaast is er de organisatorische druk: je bent steeds bezig om mensen te overtuigen van de aard, de creativiteit en de oorspronkelijkheid van het project. Je moet hen erin meekrijgen, willen ze wat voor je doen. Gelukkig is dit gelukt en hebben we flink wat geld opgehaald.

Net als Lenneke ben ik in aanraking met stichting Muzenis gekomen via onze stichting **Kudde** en de community projecten die wij doen. Eén van de projecten die wij hebben gedaan, **IKBLIK**, zullen wij voor wCTA gaan uitwerken en uitvoeren. Ik koos er bewust voor om met een project dat los staat van Kudde het Leergeldtraject in te stappen.

Dit project is **3x Suzy**, een dansvoorstelling, waarin ik samenwerk met Mirte Courtens en Lies Cuyvers. Met elkaar vormen we een danscollectief. Lies en ik hebben in Tilburg de opleiding Danstheater van de Fontys Academie gedaan (afgestudeerd in 2004); Mirte zat op de dansacademie in Rotterdam. In januari speelden wij als trio de korte voorstelling **I'm there and eye'm not** in een voormalige gevangenis in Den Bosch tijdens Klub Koe #21.

Gefascineerd door het begrip 'identiteit' zijn wij het project 3x Suzy gestart. Dit bestaat uit twee elementen, waarvan we het eerste deel in drie weken hebben gemaakt in de Cliffordstudio. Onze belangrijkste onderzoeksvraag was, in hoeverre drie personen eenzelfde persoon kunnen worden. Uit de ideeën die wij hadden rond het begrip identiteit is voornamelijk de beweging 'samenkomen' gekomen: samenkomen in één persoon en deze gezamenlijke identiteit omarmen en vormgeven. Zo werkten wij met 'schaduwduetten', waarbij de één de liggende schaduw vormt van de ander. Hier kwam heel scherp en fascinerend bewegingsmateriaal uit, dat wij hebben omgevormd tot een presentatie van twintig minuten.

Met het tweede deel zijn wij nu bezig en we komen hiervoor uit op het tegenovergestelde van samenkomen, namelijk loskomen/losbreken. Je afzetten tegen de persoon die je bent geworden. Dit is niet alleen de beweging in de voorstelling, maar ook in het proces.

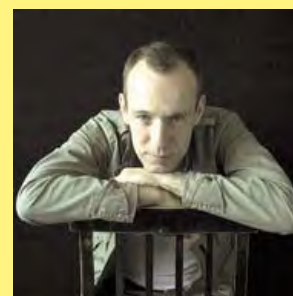
Als maker werk ik meer vanuit een theatraal/menselijk thema dan vanuit een dansthema. Als ik maak, wil ik beginnen vanuit een beperking en een menselijk dilemma. Vaak wordt dans een soort vorm, maar ik wil proberen die buitenkant-vorm te doorbreken en de mens zichtbaar te maken. Ik werk niet zo zeer vanuit

woorden, wél vanuit menselijke handelingen. Ik denk eerder vanuit psychologische denkwerelden en dat een mens als performer goed kan bewegen, is eerder een toevalligheid.

Het Leergeldtraject heeft voor mij het begrip geld minder abstract gemaakt. Ik ben mij nu veel bewuster van het omgaan ermee. Subsidie aanvragen is makkelijker, omdat je je erachter kan verstoppen; geld heeft immers geen gezicht. Wanneer je je achterban aanspreekt, weet je waar het geld vandaan komt. Daarnaast maak je hen betrokken bij je zoektocht en worden zij onderdeel van het proces."

Ik ben theatermaker

Ronald Wolthuis (Vroomshoop 1967)
www.ronaldwolthuis.nl
Leergeldtraject 2006 - 2008

"Vroomshoop is een dorpje in Twente. Hier ben ik opgegroeid op een boerderij. Wat ik echter van jongsafaan zeker wist, was dat ik geen boer wilde worden. Samen met een vriendinnetje maakte ik op de basisschool voorstellingen op rolschaatsen. Eigenlijk kan je dat wel de 'artistieke oerknal' noemen. Pas veel later kwam de regisseur in mij naar boven: tijdens de opleiding Theatervormgeving van de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht (afgestudeerd in 1993), merkte ik dat ik theatermaken als bedenker veel boeiender vond, dan als uitvoerder: ik wilde niet als vormgever ten dienste staan van een regisseur, ik wilde zelf maken en creëren! Maar dat ik mijzelf ook daadwerkelijk 'theatermaker' noem, is een proces van lange adem geweest. Het credo 'ik ben theatermaker' heb ik mij pas tijdens het Leergeldtraject eigen gemaakt en dit is zeer waardevol geweest.

Toen ik in 2006 in de Cliffordstudio een ruimte huurde om met mijn gezelschap **Factor 1** aan de komedie **Dokter Bernard** te werken, werd ik benaderd door Mariëtte of het Leergeldtraject iets voor mij zou zijn. Omdat ik ook in die tijd hard op zoek was naar een andere manier om aan geld te komen dan via subsidie, bleek het Leergeldtraject inderdaad bij mij te passen. Waardevol is dat je hier mensen tegenkomt die in hetzelfde vaarwater zitten, die dezelfde problemen ondervinden en vooral dezelfde passie delen.

Tijdens het traject heb ik mij op een nieuwe productie en een nieuwe manier van theatermaken gericht: bewegingstheater. Deze

wens en het idee waren er al langer, maar het Leergeldtraject (met de laboratoriumfunctie) vormde een goede aanleiding om het ook daadwerkelijk te gaan doen. Theatermaken viel door het bewegingstheater op zijn plek: het werken werd meer vanzelfsprekend. De voorstelling die hieruit gekomen is, heet **Een Soort Ding** en heeft gespeeld op andere plekken en ruimtes dan in de reguliere theaterzaal. Spelen op zulke plekken is de kwaliteit van Factor 1 en betekent dat het publiek veel dichterbij de spelers zit en dat er sprake is van een andere confrontatie dan wanneer er in de zaal gespeeld wordt.

Een Soort Ding speelde op festival **Etcetera** in Amersfoort en in het gebouw van stichting Muzenis hebben wij gespeeld in de gang en in de huiskamer. Een andere plek waar deze voorstelling speelde, was in de huiskamer van mijn oom en tante in Gaanderen. Een zeer bijzondere plek en tevens de plek waar ik mijn achterbanplan heb uitgevoerd. Wij voerden delen uit Een Soort Ding op voor familie en vrienden en hebben hen vervolgens gevraagd een bijdrage te leveren, zodat wij de voorstelling af konden maken. En dit werkte: op een middag haalden wij € 400,- euro op, wat – door de bijdrage van het VSB-fonds – verdubbeld kon worden. Een goede start om de productie ‘voorstellingsklaar’ te maken!

Door het Leergeldtraject en de cursussen die ik bij de Economische Werkplaats heb gevolgd, ben ik meer een leidersfiguur geworden die projecten initieert. Ik ben zelfstandig cultureel ondernemer geworden en heb een bijbaan in een copyshop opgegeven. Nu ben ik bezig met een vervolproductie op Een Soort Ding: **Net deed 'ie het nog**. Een voorstelling waarin weer de alledaagse handelingen centraal staan, maar nu beïnvloed door dagelijks gebruikte apparaten zoals een keukenmachine, stofzuiger of broodrooster. De vraag hierbij is hoe afhankelijk we zijn geworden van de alledaagse techniek.”

Achterbanplan 'Sponserdans' op de Nieuwmarkt (2009)

Leergeld Sponsorplannen 2006-2009:

Op de Leergelddag in november 2008 is aan de aanwezige leergelders gevraagd, welke manieren zij bedacht hebben om aan (financiële) middelen te komen teneinde hun artistieke plannen uit te kunnen voeren. Hieronder een opsomming van wat er aan mogelijkheden om de achterban te bereiken naar voren kwam.

Algemeen:

- Benefietfeestje.
- Benefietdiner met korte acts van bevriende artiesten.
- Benefietmiddag met rosé, kleine theatrale presentaties, uitleg van het project en veel gezelligheid.
- Een VIP-champagneparty na de première, waarvoor kaarten verkocht zijn.
- In een nieuwsbrief om concrete materialen vragen. Wij hebben nodig: 350 waxinelichtjes, kussens, melkpakken, etcetera.
- Vrienden en familie een gratis voorstelling geven en dan een bijdrage vragen om vriend te worden van de groep/project.
- Tweedehands apparatuur gratis afhalen.
- Je eigen verjaardagsfeest gebruiken om sponsors te krijgen en je verjaardagsgeschenken in de pot stoppen.
- Een alter ego hebben/bedenken dat beeldend kunstenaar is en zijn werk veilen.
- Een website die verandert als er geld binnenkomt.
- Achterbanbrief op de website.
- Rijke ooms of andere achterban 'paaien' met bijvoorbeeld een etentje.
- Een portier/uitsmijter bij je voorstelling die op 'ludieke' wijze om geld bedelt.
- Huiskamerrestaurant met theatrale intermezzi tussen de gangen door.
- Een spaarpot bij je voorstelling; het publiek kan de meerwaarde die de avond voor hen had uitdrukken in geld.
- Impresariaten en productiehuzen benaderen voor financiële steun/sponsoring.
- Sponsorkaartjes; toegangskartjes voor dubbele prijs.
- Persoonlijke bedelbrief of -mail schrijven.
- Uurtje(s) repetitieruimte verkopen.
- De mensen, die je hebben geholpen en/of hebt ontmoet via je theatrale activiteiten, aanschrijven.
- Bij winkeltjes in de buurt gratis producten vragen in ruil voor vrijkaartjes, bijvoorbeeld bloemen.
- Voor winkeltjes in de buurt: tegen betaling van € 50,- een advertentie op de flyer.

Discipline specifiek:

- Clownswerkshop geven.
- 'Dans aan huis' op bestelling. De deuren langs met een dansmenu; mensen kunnen op elke gewenste plek in huis een korte voorstelling krijgen.
- Sponsordans: sponsors geven een bedrag per gedanst minuut. Op een feest zijn ze allemaal uitgenodigd om te zien hoe lang er non-stop gedanst wordt. Dit kan ook op straat gedaan worden.
- Straatdansers i.p.v. de bekende straatmuzikanten. Dans op onverwachte plekken in de stad en daarna met de pet rond.
- Poëzie verkopen/voordragen op Koninginnedag.

- Workshop geven over je voorstelling voor belangstellenden in het algemeen of specifiek voor familie en vrienden.
- Zangworkshop geven.
- Kleine huisconcertjes geven voor vrienden en dan met de pet rond gaan.

Ideeën voor specifieke voorstellingen of projecten:

- Publiek vragen een alledaags voorwerp in te leveren dat gebruikt gaat worden in de voorstelling **EenSoortDing**. Er wordt ter plekke een scène gemaakt met bijvoorbeeld jouw slacentrifuge. Publiek sponsort dus 'live' en in natura.
- Het publiek kan zich alledaags laten fotograferen. Men krijgt dan een foto van zichzelf en betaalt daarvoor. De foto's passen bij de voorstelling EenSoortDing over alledaagse handelingen.
- De voorstelling EenSoortDing spelen in winkels/winkelcentra/zwembaden en op andere alledaagse plekken. De locatie draagt financieel bij aan de voorstelling en krijgt daarvoor in ruil een nieuw publiek binnen.
- NSreizigers binnenloodsen in de voorstelling EenSoortDing die plaatsvindt in de NS HiSpeed Lounge.
- Een avond met verhalen, muziek, eten/drinken, films en beelden van mijn reis door Brazilië. Iedereen die het project steunt mag een geitenbel uitkiezen.
- Optreden in Suriname.
- Voor **Levenswandelkaart** een stukje wandelkaart kopen of stappen op de kaart kopen of mede de route bepalen. Winkeliers die op de route liggen het project laten sponsoren, hiervoor krijgen ze terug: een poster, een vrijkaartje en hun naam op het programma. Dat laat ook zien dat deze onderneming cultuur in de buurt ondersteunt.
- Wij vormen een land dat **Wijland** heet. Dit is een nieuw, prachtig, ideaal en perfect land, waar je inwoner van kan worden door een stukje grond te kopen. Zo steun je 'Wijland speelt'. Op termijn zal er ook 'gebouwd' gaan worden.
- Het verkopen van 'emigratiekoffertjes'.
- Maatje(s) worden van Theatergroep Thomas: maatje S, M, L & XL.
- Een 'ladiesnight'; Teatro Punto organiseert **Lady dell'Arte** voor moeders, tantes, oma's en vriendinnen van deze vrouwen.
- Teatro Punto: presentatie voor jonge ondernemers: 'Wijn en welk Archetype ben jij?'
- Teatro Punto: open dag en workshops voor vrienden en familie.
- Deelnemers aan workshops vragen om te helpen geld voor een voorstelling in te zamelen.
- Een krant, nieuwsbrief, portfolio uitgeven.
- Een boekje uitgeven t.b.v. het achterbanplan.

Ruimte en mogelijkheden

Een interview met de facilitator van het Leergeldtraject: Mariëtte Wildeboer (Amsterdam 1950)

'Mijn artistieke oerknallen blijken allemaal verbonden met gebouwen, die mij opeens heel helder voor de geest staan. Gek, want ik heb altijd gedacht dat ik niets met gebouwen had.' Mariëtte en ik zitten in de Cliffordstudio, een voormalig schoolgebouw, dat door haar toedoen verbouwd is tot een werkplaats voor theaterprojecten. Een gebouw dat goed en met zorg onderhouden is en waar menig kunstenaar zijn artistieke driften in alle hoeken en gaten heeft uitgeleefd. Ik wilde weten welke (artistieke) ervaringen haar ertoe gebracht heb-

ben om op een gegeven moment Muzenis op te richten, net zoals ik alle leergelddeelnemers naar hun inspiratiebron(nen) gevraagd heb. 'Wat ik wilde doen, toen wij Muzenis oprichtten, was ruimte verschaffen aan jonge, ambitieuze mensen, zodat er in het theater op termijn op zielsniveau iets losgemaakt zou worden.'

'Toen ik in het voorjaar van 1954 met mijn ouders naar een voorstelling van het Scapino Ballet in de Stadsschouwburg van Amsterdam ging, wist ik: dit wil ik ook. In de pauze zeurde ik net zolang aan mijn vaders hoofd, totdat hij na afloop van de voorstelling aan Hans Snoek ging vragen of ik bij Scapino op bal-

letles mocht. Dat mocht en vervolgens leerde ik in een koud, oud schooltje in de Pijp mijn eerste plié en jeté en promoveerde ik binnen een jaar naar leidende kabouter in de balletschoolvoorstelling **Sneeuwwitje en de zeven dwergen**.' Naast deze bloeiende balletcarrière bouwde Mariëtte vanaf zevenjarige leeftijd ook een theaterrepertoire op met haar toneelgroep **Victorie**: tussen de schuifdeuren maakte en speelde zij met buurtgenootjes voorstellingen voor de verjaardagen van haar ouders, waar zelfs de hond in mee moest spelen. Gedurende haar hele jeugd is Mariëtte als toeschouwer en praktiserend 'theatermaker' (zowel spelend als regisserend) actief geweest. Snel was duidelijk dat zij voor de klas zou gaan

staan of iets met toneel zou doen. Een oudere voordrachtskunstenaar, bij wie zij in haar tienerjaren toneellessen volgde, gaf haar ook een gereede kans om aangenomen te worden op een toneelacademie. Daarnaast was het voor haar al vroeg duidelijk dat zij ooit in de kunst zou gaan werken. 'Mijn middelbare school zat in een gebouw van architect Duintjer en er was daar een schitterende middentrap met heel veel licht. Ergens in 1967 liep ik op die trap naar boven en ik kreeg daar het gevoel: ik ga ooit in de kunst werken. Dit was een vreemd gevoel, want het kunstmilieu associeerde ik met een ander soort milieu dan waar ik uit kwam.' Toch koos zij niet in één keer voor de Toneelschool. 'Mijn leraar Nederlands zei mij: 'het lijkt mij niet verstandig als je daarheen gaat; daar ben je veel te gevoelig voor en daar breken ze je op zo'n jonge leeftijd af. Ik heb toen naar hem geluisterd en ben naar de universiteit gegaan.'

Zij koos ervoor om sociologie en geschiedenis aan de Vrije Universiteit in Amsterdam te studeren en in 1970 weer eens om de hoek van de Toneelschool te kijken. 'Omdat ik benieuwd was of ik iets had gemist, volgde ik de drie maanden durende vooropleiding. Vervolgens had ik naar de acteursopleiding mogen gaan, maar de grote vraag werd – ook voor mijzelf – of ik nog wel kneedbaar genoeg was. Ik had inmiddels al ervaring als docent en was met mijn 20 jaar 'op leeftijd'. Daarnaast liep ik met het gevoel rond dat ik met spelen een leeg vat zou moeten worden, waar een regisseur zijn opvatting in kon gieten en dat wilde ik niet. De school gaf mij het advies om met mijn talent de richting pedagogie/regie op te gaan, maar dat heb ik toen niet gedaan. Het was op dat moment voldoende, dat mijn talent benoemd en gezien was.'

Mariëtte wist toen al, dat er op termijn een parttime opleiding docent drama zou komen – voor mensen die werkzaam waren in de sector welzijn en onderwijs – en besloot die af te wachten. Zij verhuisde naar Geldrop, waar zij geschiedenis en dramatische expressie onderwees op een middelbare school en een tweejarige kadertraining dramadocent aan de Stichting Kunstzinnige Vorming Eindhoven (SKVE) volgde. Twee jaar later startte zij met de parttimeopleiding docent drama in Maastricht. 'Ik ging daarheen omdat ik wilde leren regisseren en mijn artistieke kant verder wilde ontwikkelen. Mijn ambitie lag bij de regieafdeling, het dramadocentschap interesseerde mij minder; ik stond al voor de klas en mede door de SKVE waren mijn lessen al behoorlijk 'theatraal gevuld'.

De klas splitste zich op een natuurlijke wijze op: de ene groep was speltechnisch goed, de andere goed in theoretische vakken. Dat zorgde al snel voor intern gekissebis, waar ik niet gelukkig van werd. Op een dag kregen wij de tijd om iets voor te bereiden. Ik zat in een hoekje op de gang, in een al tien jaar afgekeurd, vies schoolgebouw, met het inspirerende adres 'Achter de barakken'. Ik hoorde buiten de zwaluwen en bij mij doemde de vraag op: hoe kan ik hier in godsnaam iets moois maken?'

Mariëtte besloot na twee jaar om de opleiding in Maastricht achter zich te laten. 'Ik wilde regisseur worden. Bij de schoolleiding had ik

daartoe een plan ingediend, wat o.a. een combinatie met lessen op de dagopleiding inhield, maar dat kon niet. Daarnaast had ik via een docent productiewerk bij het Holland Festival aangeboden gekregen, maar de school vond dat ik dat niet kon combineren met de opleiding. Toen werd het voor mij duidelijk dat ik mijn eigen weg zou moeten gaan.'

Zij schreef een brief aan Frans Marijnen, destijds artistiek leider van het RO-theater in Rotterdam, waarin zij vroeg om een stageplek. Die kreeg zij in 1980. Mariëtte koos voor een stage bij het RO-theater, omdat Marijnen mooie beeldende producties maakte. Het werk viel echter tegen: 'Ik liep stage bij de productie **Midzomernachtdroom** en deed regie-assistentie. Waar het echter al snel op neerkwam was, dat werken bij een dergelijke theatergroep eigenlijk een gewone kantoorbaan is met CAO-acteurs. De mooie beelden kwamen tot stand door een hechte samenwerking tussen regisseur, lichtontwerper en decorontwerper. Het gaat erom een tijd met dezelfde vaste mensen te werken en zo een 'handschrift' te ontwikkelen.' Tijdens de eerste bijeenkomst met acteurs werd echter wel een uitspraak gedaan, die in Mariëtte's geheugen staat gegrift: 'Het is het niet mogelijk om met elkaar een verkeren aan te gaan', in het vertrouwen op een gegeven resultaat. De acteurs vroegen daarom, maar Frans Marijnen zei dat dat onhaalbaar was. Deze uitspraak lijkt tot op heden de motivatie om te bewijzen dat dat wél kan: Muzenis is juist een plek om met elkaar een 'verkeren aan te gaan'.

Wat haar destijds veel meer inspireerde, was de opera **Satyagraha** van Philip Glass, die tijdens haar werk bij het RO-theater gemaakt werd in de Rotterdamse Schouwburg, over het geweldloze leven van Mahatma Gandhi. Teksttheater ging een ware symbiose aan met bewegingstheater en alhoewel zij de taal (Sanskriet) niet verstond, wist het een onbenoembaar gevoel te raken. Eenzelfde ervaring had zij met een uitvoering van de Peking Opera: 'In eerste instantie hoor je een hoop gejeengel, maar langzaam ging er een golf door het publiek heen...liefde'. Het was alsof men het elkaar in de oren fluisterde. Iets heel persoonlijk (het gevoel) werd collectief en zong echt door de zaal'. Er was sprake van 'iets' dat het gebeuren op het toneel oversteeg: theater zou voor haar hier over moeten gaan. Een andere productie, die een inspirerende invloed op Mariëtte had, was het stuk **De Heilige Johanna van het Slachthuis** van Berthold Brecht door het Schauspielhaus Bochum, dat in 1980 op het Holland Festival gespeeld werd in de Amsterdamse Koopmansbeurs. De voorstelling was groots gemonteerd in een ruimte waarin het publiek van locatie naar locatie werd geleid. 'Dit was een puur artistieke ervaring, die ging over ruimte en wat ervan gemaakt wordt.' Alhoewel zij als toeschouwer een aantal intense ervaringen beleefde in de grote zaal, besloot zij dat deze plek voor haar als regisseur niet de juiste was. 'Ik had er niets mee en ik had misschien wel talent, maar niemand die het zou missen. Steeds meer kwam ik er achter dat ik meer voor elkaar zou krijgen als facilitator dan als zelfstandig regisseur. Bij het Holland Festival was ik een drietal jaar productie leider en

dat beviel mij, hiermee kon ik anderen ruimte verschaffen.'

Maar het Holland Festival is groots, meeslepend en pretentius. Mariëtte zag dertig tot vijftig voorstellingen per festival, maar werd zelden geraakt. Om zich heen zag zij genoeg jonge mensen met ambitie, maar te weinig plekken voor deze mensen. 'Waar ik naar zocht waren plekken waar 'de geest hing': er moest op zielsniveau iets gebeuren, alles wat alleen op intellectueel gebied gebeurde, raakte mij niet meer.' Een plek waar die geest hing, vond zij bij het eerste Orlando Festival van Stefan Metz, dat zij produceerde. Amateur- en professionele musici werkten daar voor het eerst twee weken samen rond kamermuziek. Tijdens een van de concerten sprak de klank van een viool tot haar hart. En daar gaat het kennelijk over, de geest die fysiek voelbaar wordt.

Toen Mariëtte 33 jaar oud was, richtte zij samen met Jaap Montagne stichting Muzenis op. Hier kon zij mensen samenbrengen, inspireren en begeleiden. In de tweede helft van de jaren '90 zat Mariëtte met collega's in de nis van de Cliffordstudio te praten: 'Ik hoopte, dat ik mensen nog eens zo kon inspireren, dat zij niet meer zo naar hun navel keken en iets maatschappelijker zouden worden. De navelstaarderij in de kunst begon mij tegen te staan. Dit was voor mij het startpunt van zowel community theatre als het Leergeldtraject. Ik hoopte dat ik jonge mensen hierin mee zou kunnen nemen.'

De cirkel is rond. Waar Muzenis en met name het Leergeldtraject over gaat, is dat er geïnspireerd wordt en men daardoor met elkaar een 'verkeren' aangaat. Er wordt ruimte gegeven om met hart en ziel theater te maken. Rest er één vraag: zal Mariëtte ooit zelf nog iets maken?

'Ja, het begint weer te kriebelen, maar misschien moet ik wachten tot mijn vijfenzestigste, want dan is er een basisinkomen en kan ik vrij mijn gang gaan.'

Pepijn Smit

Inbedding
de same

(2000)

ing in enleving

Schooltheater in een multiculturele samenleving

De wieg van het schooltheater in stadsdeel Westerpark stond in het Polanentheater in de Spaarndammerbuurt, opgericht rond 1976. Vanaf 1981 tot 1992 werden in het Polanentheater elke zondag vrije voorstellingen georganiseerd. De scholen uit de buurt konden door de week aanwezig zijn bij voorstellingen in voorpremière, of bij eigen producties van het theater. Het Polanentheater was opgezet als buurttheater. Met de opdeling van Amsterdam in stadsdelen in 1990 kwam het Polanentheater in handen van Westerpark. Na een aantal jaren van financiële problemen is het doek gevallen voor het Polanentheater als buurttheater. Het stadsdeel vond de culturele scholing van de schoolkinderen echter zo belangrijk, dat zij besloot de schoolvoorstellingen doorgang te laten vinden. Waar in aanvank nog een ambtenaar van het stadsdeel de programmering voor de scholen op zich had genomen, is Muzenis in 1997 benaderd om het schooltheater vanuit de stichting te organiseren.

Van meet af aan is het mijn doel als theaterprogrammeur geweest om de kinderen uit het stadsdeel voor theater te winnen. Dat heb ik gedaan door kwalitatief theater aan te bieden, dat tevens aansluit bij deze multicultureel samengestelde groep schoolkinderen. Aansluitend theater zonder daarbij meteen een knieval te maken naar de voor hen toch al bekende en makkelijker bereikbare popcultuur. Sommige scholen zagen -en zien- het liefste voorstellingen, die aansluiten op de op school al behandelde thema's. Afgezien van de vraag, of die aansluitende voorstellingen er zijn en de extra kosten die de organisatie daarvan met zich mee zou brengen, heeft het feit dat de meeste van deze kinderen zelden of nooit naar theater gaan, mij destijds gesterkt om kwaliteit voorop te stellen. Van meet af aan heb ik geprobeerd de kinderen het beste van het beste voor te schotelen, om hen zodoende van het begin af aan positief tegen het fenomeen schooltheater te laten aankijken. Dat geldt net zo goed voor de docenten, wier bijdrage heel belangrijk is in de begeleiding tijdens de voorstellingen. Een bijdrage, die ik al vrij vroeg heb bijgestuurd door het consequent opsturen van theaterhuisregels met duidelijke richtlijnen, die regelmatig aangevuld werden. Waar ik aanvankelijk nog met de handen in het haar zat vanwege het rumoerige gedrag bij de eerste voorstellingen, is er veel bereikt op het gebied van theaterdiscipline. Er zijn nu voorstellingen, waarbij de stiltes oorverdovend zijn en de kinderen elkaar tot stilte aanmanen. Succesvol schooltheater is mijns inziens een combinatie van het bijbrengen van theaterdiscipline, zowel bij de docenten als bij de kinderen én een goed aanbod. Het één kan volgens mij niet zonder het ander. Een voorstelling kan niet op zijn merites beoordeeld en ontvangen worden, als er al bij aanvang geen aandacht is en wel veel storend gedrag. Andersom dwingt een goede aansluitende voorstelling aandacht en respect af en meteen ook positieve bereidwilligheid van de docenten en de kinderen ten opzichte van voorstellingen in de toekomst.

Het aanbod van jeugdtheater in Nederland is groot en divers. Er wordt veel en ook hoogwaardig theater geproduceerd. De andere kant van de medaille is helaas dat men de doelgroep qua thema, taal, tempo, verbeelding en de sociaal-culturele achtergrond van de kinderen regelmatig uit het oog verliest. Dat is al helemaal gauw het geval voor een multicultureel samengestelde doelgroep. Heel veel voorstellingen vallen af. Zo heb ik door de jaren heen een aantal wetmatigheden menen te ontdekken, waardoor sommige voorstellingen het goed deden en andere minder. Ik zal proberen er hier een aantal van op een rijtje te zetten, in de wetenschap dat het hier om deze Westerparkse multiculturele doelgroep gaat; ieder anders samengestelde doelgroep zal weer verschillend reageren.

Wat is nu een kwalitatief goede voorstelling voor deze multiculturele schoolkinderen? Theoretisch: een begrijpelijk verhaal, gespeeld door charismatische persoonlijkheden, in een voor de kinderen herkenbare leefwereld, afgestemd op hun leeftijd.

Anders gezegd: zorg vanaf het begin voor een goed en spannend verhaal, het liefste met (een) kind(eren) als hoofdpersonage. Zet het verhaal vervolgens om in scènes en schrijf daar, waar het echt nodig is, dialogen voor. Zoek bij voorkeur jonge dynamische en geloofwaardige spelers met overwicht.

Gebruik spreektaal en laat het spel zich in het hier en nu afspelen. Gebruik als het kan ook nog één of meerdere voor hen onverklaarbaar verrassende theatereffecten en dan kom je al een heel eind in de goede richting. Vermijd te allen tijde monologen. Veel van de kinderen hebben een taalachterstand en dan is veel tekst sowieso niet aantrekkelijk. Het gaat bij deze kinderen om het kleine of grote drama, niet om de mooie taal. De schaduwzijden van de emotionele waaier zoals ruzie maken, huilen, zeuren, vervelen: het kan allemaal, maar nooit lang. Laat je je daar als maker toch toe verleiden dan raak je daarmee gauw hun aandacht kwijt.

(2009)

Pittige thema's kunnen best maar moeten licht geserveerd worden. Met een dansje of liedje tussendoor, wat inhoudelijk niets toevoegt aan het verhaal, maak je de kinderen doorgaans niet blij. Vaak beschouwen ze dit als een pauze of kletsmoment. Ook voor de grap uit de rol stappen, terwijl de kinderen net in het verhaal zitten, vinden ze hoogst irritant. Herhalingen in tekst of spel waarmee de makers wat voor bedoeling dan ook hebben, is vaak aan hen niet besteed. 'Dat hebben we al gezien of gehoord' is meestal de geërgerde reactie. Elke belemmering in de voortgang van het verhaal vinden ze vervelend.

Humor werkt goed maar niet alle vormen van humor zijn geschikt. Een parodie, persiflage, satire of ironie kan, maar is voor hen regelmatig niet als zodanig herkenbaar en mist daardoor gemakkelijk zijn doel. Ook moet het gepersifleerde hen goed bekend zijn, wil het werken. Dynamiek en tempowisselingen zijn belangrijk. De Westerparkkinderen leven in een hectische stad en zijn de zapcultuur en een hoog tempo gewend. Een rustig tempo kan wel, maar dan moeten de vertolkers van hele goede huize komen. Zorg voor een continue spanningsboog en maak de voorstelling niet langer dan vijftig minuten.

Allochtone spelers op het toneel leveren de eerste minuten extra aandacht op door de identificatie. Daarna gelden dezelfde normen als voor de autochtone spelers: 'hoe doe je het en wat is je verhaal?' Vermijd al te subtiele voorstellingen of performers als er voor grote aantallen moet worden gespeeld; een paar onrustige kinderen zijn voldoende om de rest op sleeptouw te nemen en het spel te verstoren.

Muziekvoorstellingen zijn door de kinderen hier in het verleden met matig enthousiasme ontvangen. Dramatisch gebeurt er waarschijnlijk te weinig voor hen. Als het daarenboven swingt en ze moeten blijven zitten, is het meer een kwelling dan een zegen voor hen. Mee-speelvoorstellingen werken alleen met gedisciplineerde kinderen en duidelijke aanbevelingen; zo niet, dan onttaardt het in een zootje. In het verlengde hiervan: bepaal vooraf of je contact aangaat met de zaal of niet. Doe je dat niet dan weet niemand of er gereageerd mag worden en word je onbedoeld geregisseerd. Dat gaat zeker op voor deze niet geoefende theaterbezoekers. Een verteller doet veel appèl op de verbeelding en heeft doorgaans weinig of geen decor. Daardoor valt er voor deze kinderen te weinig te zien en vinden ze het meestal saai.

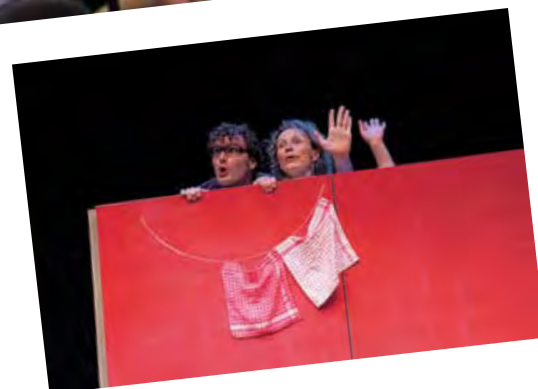
Vermijd daarom ook een leeg toneelbeeld met lange, slechts hoorbare scènes. Deze kinderen willen alles zien, dus zorg ervoor dat ze dat qua zichtlijn ook kunnen. Prachtig decor, belichting, muziek en kostuums kunnen de kinderen zeer waarderen, maar is altijd ondergeschikt aan het spannende verhaal en de overtuigende vertolking. Allerlei lichamelijke behendigheden en onverklaarbare trucs weten ze zeer te waarderen, al gaat dat meestal ten koste van de aandacht voor de inhoud. Wat de makers ook vaak hebben mogen bedoelen,

voor de kinderen geldt: wat ze zien en horen, daar gaat het stuk over. Alles wat sterk is in de vormgeving, zicht- of hoorbaarheid, wint het bij de inhoud. In het verlengde hiervan: je kan beter seksuele, gewelddadige, racistische of grove opmerkingen achterwege laten als je voorstelling daar niet over gaat. Het zijn vaak die dingen die bij de kinderen blijven hangen.

Dit zijn, in zeer beknopte vorm, mijn ervaringen met deze multiculturele doelgroep in dit stadsdeel van de afgelopen twaalf jaar. Een spontane doelgroep, die nu heel goed weet waar de grens ligt en hoe men zich hoort te gedragen in het theater, maar die grens nog net zo graag weer even opzoekt. Een doelgroep waarvoor het niet onmogelijk is om te programmeren, maar waar mijns inziens relatief heel weinig aanbod voor is. Het is ook niet onmogelijk om voorstellingen voor deze doelgroep te maken. De maker moet echter van het begin af aan deze kinderen in zijn achterhoofd houden. Kortom, hier moet je als maker echt voor kiezen. Als het je lukt en de voorstelling is succesvol, dan heb je zeker een productie, die ook elders in het land voor anders samengestelde doelgroepen gespeeld kan worden.

If you can make it in Westerpark, you can make it anywhere!

Marc Note

Kindertheater in De Ruimte sinds 1998

(2001)

Edwin de Leeuwerk, Theatre Graphics

DE RUIMTE

KINDERVOORSTELLINGEN
14.00 UUR

ZONDAG 11 JANUARI
MULTIMEDIAAL THEATER - 4 T/M 6 JAAR
Maarten is zijn vader verloren aan een havik en nu wil hij zijn moeder troosten. Hij vliegt erop uit om roze bloemblaadjes voor haar te gaan plukken, een gevaarlijke en eenzame zoektocht! Een modern dierenverhaal, verteld met 'oude media': een flanelbord, vertelraam, toverlantaarn en overleedprojectoren.

ZONDAG 6 FEBRUARI
MUZIEKTHEATER - 2 T/M 7 JAAR
FARUK DIKICI MET

SUPERBOEK

Het avontuur kan beginnen! Faruk stap in zijn eigen boek met pagina's vol absurde, maar herkenbare werelden vol speelse beeldende vondsten. Hij verdwijnt met een overstromend bad naar zee op weg naar...
Kom kijken én beleef het allemaal mee!

ZONDAG 6 MAART
FAMILIETHEATER - 4 T/M 10 JAAR
DE THEATERFIETS MET

DE LAKEI EN DE PRINSES

Hannes is een beetje klungelige lakei, die al jaren goed voor de prinses zorgt. Maar vandaag gaat alles mis!
De prinses is spoorloos. Raat voelt wat in zijn schild en het publiek moet te hulp schieten voor alles helemaal in het honderd loopt...

ZONDAG 5 APRIL
THEATER MET POPPEN - 3 T/M 7 JAAR
POPPENTHEATER HANS SCHOEN MET

EEN GROTE DIKKE PANNENKOEK

Een wervelend verhaal over een voldane tante, een kieskeurig konijn, een guzig varken, een pechvogel-hangelaar en hongerge kinderen. Vrij naar een Deens sprookje over keuzes maken in je leven.

CLIFFORDSTRAAT 38 - 1051 GV AMSTERDAM - RESERVEREN: (020) 4881010 - AUB TICKETSHOP
TOEGANGSPRIJZEN (MET STADSPAS KORTING): KINDEREN: € 4,50 - € 4,50 - VOLWASSENEN: € 6,00 - € 5,00

DE RUIMTE

KINDERVOORSTELLINGEN
14.00 UUR

ZONDAG 2 MAART
VERTELTHEATER - 4 T/M 6 JAAR

DIEDERIK VARKEN

ZONDAG 16 MAART
THEATER MET POPPEN - 2 1/2 T/M 6 JAAR

12 HOEDEN

ZONDAG 30 MAART
CLOWNSTHEATER - 4 T/M 10 JAAR

EEN OBER VAN NIX

ZONDAG 13 APRIL
DANSTHEATER - 2 T/M 5 JAAR

druppel

CLIFFORDSTRAAT 38 - 1051 GV AMSTERDAM - RESERVEREN: (020) 4881010
TOEGANGSPRIJZEN (MET STADSPAS KORTING): KINDEREN: € 4,50 - € 4,50 - VOLWASSENEN: € 6,00 - € 5,00

DE RUIMTE

ADRIE GLOUDEMANS

DE TROMMEL VERTELT.....

DEZE VOORSTELLING SWINGT DE PAN UIT EN NEEMT JE MEE NAAR AFRIKA, WAAR TUSSEN DE WOORDEN DOOR ALTIJD WEL ERGENS MUZIEK KLINT. EEN LEKKER VIES VERHAAL OVER ZEBRA, GIRAF, OLIFANT, KOEDOE, NIJLPAARD, KROKODIL EN MANGALA, DIE OP DE HOGE BERG WOONT ZET JE MAAR SCHRAP! MUZIKAAL THEATER VOOR KINDEREN VAN 4 T/M 12 JAAR

ZONDAG 9 DECEMBER - 14.00 UUR

TOEGANGSPRIJZEN: KINDEREN: € 4,50 (MET STADSPAS: € 4,00) - VOLWASSENEN: € 6,00 (MET STADSPAS: € 5,50)
CLIFFORDSTRAAT 38 (200M VAN HALSTRAAT) - AMSTERDAM - RESERVEREN: TEL: 020-4881010 - AUB TICKETSHOP

DE RUIMTE

KINDERVOORSTELLINGEN
14.00 UUR

ZONDAG 24 SEPTEMBER
ACROBATISCH BEWEGINGSTHEATER - 4 T/M 10 JAAR

Tonnen-Twist

ZONDAG 8 OKTOBER
OBJECTTHEATER - 2 T/M 4 JAAR

IZZOEFF

ZONDAG 22 OKTOBER
POPPENTHEATER - 4 T/M 7 JAAR

de kleine walvis

ZONDAG 5 NOVEMBER
BEWEGINGSTHEATER - 2 T/M 6 JAAR

MIJN BROEK IS EEN KROKODIL

ZONDAG 19 NOVEMBER
CLOWNSTHEATER - VANAF 7 JAAR

POEP AAN JE LAARS

CLIFFORDSTRAAT 38 - 1051 GV AMSTERDAM - RESERVEREN: (020) 4881010 - AUB TICKETSHOP
TOEGANGSPRIJZEN (MET STADSPAS KORTING): KINDEREN: € 4,50 - € 4,50 - VOLWASSENEN: € 6,00 - € 5,00

DE RUIMTE

POEP AAN JE LAARS
THEATER RODE PURK

SPAREN OF SLACHTEN? EEN HUMORISTISCHE STRUD TUSSEN TWEE VRIENDEN OM EEN VARKEN.
"EDOMS GEBEUREN ER KLEINE WONDEREN, OOK WEL GROTERE..." (MARJAN BERK)
MUZIKAAL CLOWNSTHEATER VOOR KINDEREN VAN 6 T/M 12 JAAR

ZONDAG 28 SEPTEMBER - 14.00 UUR
TOEGANGSPRIJZEN - KINDEREN : € 4,50 - MET STADSPAS : € 4,00 - VOLWASSENEN : € 6,00 - MET STADSPAS : € 5,00
CLIFFORDSTRAAT 38 (ZUIJSTRAAT VAN HALLSTRAAT) - AMSTERDAM - RESERVEREN : TEL. 4881010 - AUB-TICKETSHOP

DE RUIMTE

KINDERDANSTHEATER RETTEKETET
HET TUINTJE

EEN TUIN IN DE WINTER IS DOR, SAAI EN FLAUW.
IN EEN BOEK LIJKT HET VEEL MOOIER, HOE KAN DAT NOU?
MISSCHIEN KUNNEN KINDEREN VAN BUITEN DE HEKKEN DIE
MOOIE TUIN LANGZAAM TEVOORSCHIJN TREKKEN.....?

ZONDAG 31 OKTOBER - 14.00 UUR
VOOR KINDEREN VAN 2 T/M 6 JAAR

TOEGANGSPRIJZEN - KINDEREN : € 4,50 - MET STADSPAS : € 4,00
VOLWASSENEN : € 6,00 - MET STADSPAS : € 5,00
CLIFFORDSTRAAT 38 (ZUIJSTRAAT VAN HALLSTRAAT) - AMSTERDAM
RESERVEREN : TEL. 4881010 - AUB-TICKETSHOP - VVV-BESPREKBUREAU

DE RUIMTE

DE LAKEI EN DE PRINSES

DE THEATERFIETS

TOEGANGSPRIJZEN - KINDEREN : € 4,50 - MET STADSPAS : € 4,00 - VOLWASSENEN : € 6,00 - MET STADSPAS : € 5,00
CLIFFORDSTRAAT 38 (ZUIJSTRAAT VAN HALLSTRAAT) - AMSTERDAM - RESERVEREN : TEL. 4881010 - AUB-TICKETSHOP

ZONDAG 8 MAART - 14.00 UUR

KLEIN ZWANENMEER

PINOCCHIO

DE TROMMEL VERTELT.....

WIEKEWAAI

SJAAK EN DE BONENSTAAK

RIDDER TIM

BERENPICKNICK

'Noedje van Pa Pier

MIJN BROEK IS EEN KROKODIL

CP TIJD

Camping De Stille Storm

Tonnen-Twist

oma?

IZOEFF

KABOUTER KERSTAVONTUUR

de kleine walvis

vandaag

MIJN BROEK IS EEN KROKODIL

DE GLIMLACH EN DE BOM

POEP AAN JE LAARS

Het circus is begonnen!

DE APENBROODBOOM

VAN WIE IS DIT?

POPOCATEPETL

ZZZIP!!

HET TUINTJE

grote kleine beer

ZWART LICHT 13

POEP AAN JE LAARS

BANGE RIK

De Kabouterboomhut

KOEJONG

Slabberdewatski

DE TOVERVIS

hatsjoe!

CIRCUS

*Broers
overboord*

(2008)

DE BIEBOEBEESTENLAAN

ZINGEN EN SPRINGEN

Maarten Mus vliegt er op uit

SUPERBOEK

DE LAKEI EN DE PRINSES

**EEN GROTE DIKKE
PANNENKOEK**

**VAN VIJF VREEMDE
VRIENDELIJKE VOGELS**

Dat mag niet!

ANANSI IN DE KAST

**ERGENS ANDERS
IS COOL**

**DE DROOM VAN DE HAND,
DIE HET WATER STREELT**

**DIEDERIK
VARKEN**

12 HOEDEN

Biggetjesroze

EEN OBER VAN NIX

druppel

OPTIJD

**SOMIS IS EEN FLATGEBOUW
OOK IPLAT**

DE DWERG

IK WIL EEN JURK

Nero Corleone

Werkplaats Community Theatre Amsterdam (wCTA)

Seizoen 2008-2009

wCTA
werkplaats Community Theatre Amsterdam

maakt de verhalen van Amsterdammers zichtbaar
niet óver, maar mét de betreffende mensen
met hart en ziel
zetten theatermakers en andere kunstenaars zich in
in hun eigen omgeving
met vakmanschap en betrokkenheid
luisterend en vormzoekend
dienstbaar aan de verhalen
het onzichtbare zichtbaar makend
in samenwerking met alle betrokken krachten in
een gemeenschap.

Onder de paraplu van stichting Muzenis
is de werkplaats Community Theatre
Amsterdam (wCTA) opgezet. Doel van
wCTA is om in Amsterdam binnen
stadsdelen duurzame initiatieven op het
gebied van community theatre van de
grond te krijgen. De werkplaats wil
theatermakers ondersteunen, die in hun
eigen buurt aan de slag willen en
voorstellingen maken, die recht doen aan
de mogelijkheden van de spelers. Ook
actieve buurtbewoners die een
voorstelling willen maken, worden
geholpen bij het vinden van een
structuur daarvoor. Het proces van het
verwerven, omzetten en spelen van de
verhalen is de motor van de werkplaats,
de interactie met het publiek is de kroon
op het werk.

wCTA ontwikkelt een netwerk van
professionele theatermakers en anderen,
die zich voor community theatre willen
inzetten. Scholing, contact met andere
makers en coaching staan hoog op de
agenda, evenals onderzoek naar
financieringsmogelijkheden.

In stadsdeel Westerpark, de bakermat van
wCTA, zullen in het seizoen 2008-2009 de
eerste (pilot)-voorstellingen te zien zijn.
Vanaf 2009 staat wCTA open voor
theatermakers uit andere stadsdelen.

wCTA

Cliffordstraat 38
1051 GV Amsterdam
T. (020) 4889825
F. (020) 4889835
E. wcta@muzenis.nl
W. www.wcta.nl

SHIRKAN.NL

MUZENIS

 Gemeente Amsterdam
Stadsdeel Westerpark

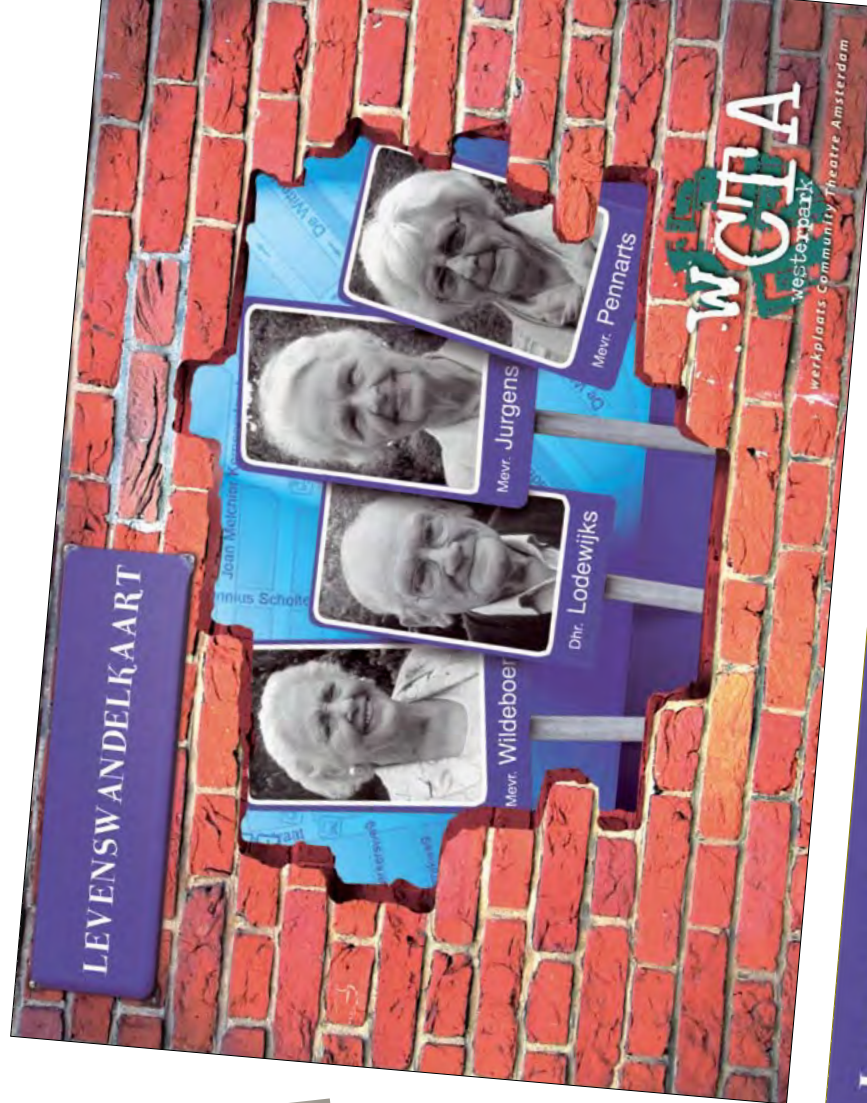
Wij Amsterdammers.

VSBfonds

DOEN

Levenswandelkaart

Verblijf je in je buurt, of passeer je er alleen? Weet je waarom bepaalde plekken heten zoals ze heten en ben je eraan gehecht? Misschien heb je een aantal plekken in je buurt waar je vaak komt, een aantal routes die je vaak bereist. Zo schrijf je continu aan je eigen geschiedenis in de buurt en zet je stappen op je eigen *Levenswandelkaart*. En jij bent niet de enige. Er is een generatie buurtgenoten die al zo'n 90 jaar geleden daaraan begonnen is. Hiermee hebben zij de voorgeschiedenis voor jouw persoonlijke routekaart al gemaakt: zonder het te weten. In de visuele audio-theatertour *Levenswandelkaart* zijn vier bewoners van Woon- en Zorgcentrum De Werf je gids: mevrouw Jurgens, meneer Lodewijks, mevrouw Pennarts en mevrouw Wildeboer. Je wandelt met een koptelefoon op, in groepen een route door stadsdeel Westerpark langs plekken waar zij ooit geworteld zijn. Je hoort hun verhalen, ondersteund met video, fotografie, muziek en live gesproken woord. Wandel mee en zie je buurt als nooit tevoren!

Aanvang: 15.00 uur (taart kaartverkoop 14.30 uur)
Verwachting eindtijd: 18.00 uur (incl. koffie, thee en koek met de gidsen)
Startplaats: De Werf, van Reigersbergenstraat 829
Einde: De Ruimte in de Cliffordstudio, Cliffordstraat 38
Prijs: 5,- euro
RESERVEREN: 020-4881010
Bent u niet goed ter been en wilt u wel de wandeling meemaken? Bel bovengenoemd nummer en don't zegen wij samen naar een passende oplossing!

Concept & Regie: Lenne Koning **Filmportret:** Mary Bergmans (Regie & Samenstelling), Simon Sijphorst (Camera & Geluid), Jaap Leersma (Online Montage)
Geluid: Mark Bergwerff (Techniek & Overname) **Fotografie:** Nani Kowalski **Tekening:** Ted van Holten
Artistieke & Zakelijke Leiding: Marijtte Wildeboer
Met dank aan alle sponsors, alle vrijwilligers, De Werf (Clara Arnolds, Inez Bijl, Monique Glas), Moortje Enk en Mark Zaal 100, Muziekschool Amsterdam (dependance Westerpark)

Levenswandelkaart is een productie van de werkparks Community Theatre Amsterdam (WCTA). Wij je zelf ook eens aan een community theatre project meedoen in je eigen buurt? Stuur een e-mail naar wctamuzenis.nl

data:
 Zondag 21-09-08
 Zaterdag 27-09-08
 Vrijdag 03-10-08
 t r y - o u t s
 Zondag 05-10-08
 p r i e m i e r e
 Vrijdag 10-10-08
 Zaterdag 18-10-08

WCTA
 Cliffordstraat 38
 1051 GV Amsterdam
 T. (020) 4889825
 F. (020) 4889835
 E. wctamuzenis.nl
 W. www.wcta.nl

Logo's: Gemeente Amsterdam, Wijk 10, Wijk 11, Wijk 12, Wijk 13, Wijk 14, Wijk 15, Wijk 16, Wijk 17, Wijk 18, Wijk 19, Wijk 20, Wijk 21, Wijk 22, Wijk 23, Wijk 24, Wijk 25, Wijk 26, Wijk 27, Wijk 28, Wijk 29, Wijk 30, Wijk 31, Wijk 32, Wijk 33, Wijk 34, Wijk 35, Wijk 36, Wijk 37, Wijk 38, Wijk 39, Wijk 40, Wijk 41, Wijk 42, Wijk 43, Wijk 44, Wijk 45, Wijk 46, Wijk 47, Wijk 48, Wijk 49, Wijk 50, Wijk 51, Wijk 52, Wijk 53, Wijk 54, Wijk 55, Wijk 56, Wijk 57, Wijk 58, Wijk 59, Wijk 60, Wijk 61, Wijk 62, Wijk 63, Wijk 64, Wijk 65, Wijk 66, Wijk 67, Wijk 68, Wijk 69, Wijk 70, Wijk 71, Wijk 72, Wijk 73, Wijk 74, Wijk 75, Wijk 76, Wijk 77, Wijk 78, Wijk 79, Wijk 80, Wijk 81, Wijk 82, Wijk 83, Wijk 84, Wijk 85, Wijk 86, Wijk 87, Wijk 88, Wijk 89, Wijk 90, Wijk 91, Wijk 92, Wijk 93, Wijk 94, Wijk 95, Wijk 96, Wijk 97, Wijk 98, Wijk 99, Wijk 100.

Levenswandelkaart

Ik heb ontzettend genoten van uw mooie verhalen. Ik ga nu zeker wat vaker in Amsterdam rondlopen. Groeten, **Carolyn Smalley**

Wat heerlijk dat u zo graag nog naar concerten gaat. Die liefde voor Chopin hebben we gemeen. Als ik aan ouder worden denk, hoort daar ook heerlijk Chopin luisteren bij. Ik hoop dat ik ooit op dezelfde wijze zo blij ouder mag worden. Dat concert(je) was een zeer aangename verrassing. Veel groeten, **Aline Hetsen**

Ik hou van verhalen. Dit waren levende verhalen. Dank lieve oudere buurtbewoners ons hierin te hebben gedeeld. Dank Lenne, nieuwere buurtbewoner dat je ze hebt samengebracht. **Judith de Jong**

Leuk om nu te weten hoe 'bikkelen' echt ging. **Robin**

Al die leuke herinneringen van u en de drie andere gidsen, maken dat de Westerparkbuurt een levend stukje Amsterdam voor me is geworden. Dank u wel! **Nynke**

Dag mevrouw Wildeboer, ik durfde nooit op zo'n glijbaan te glijden en ik stond altijd als meisje wat jaloers aan de kant. Dat u dat durfde, geweldig! Bedankt voor uw verhaal. **Nelly Bakhuizen, moeder van Lenne**

Dag mevrouw Jurgens, ik heb genoten van uw levensverhaal. Wat zijn de tijden veranderd! U heeft een boeiend leven gehad en nog. Leuk dat u, net als ik nu, in een operakoor hebt gezongen. Eigenlijk zijn we burens. Ik woon in de hoge flat naast De Werf. Wie weet, tot ziens! **Hennie Dillen**

Stroomstoring

Enige tijd geleden sloot ik mijn weblog af met: 'Als je mensen behandelt als incompleet, dan gaan ze zich ook als incompleet gedragen. Dan krijg je precies wat je niet wilt: uitgebluste mensen die niet vooruit te branden zijn. Kan dat niet anders?' Afgelopen vrijdag zag ik een voorbeeld hoe het anders kan: de theatervoorstelling **Stroomstoring** in De Ruimte (in de Clifordstraat).

Vrouwen die hun eigen leven speelden. Deels Turks, eerste en tweede generatie, een joodse vrouw en een Nederlandse vrouw en twee jonge meiden die hier geboren en getogen zijn. Allemaal met hun eigen geschiedenis, op een heel ingenieuze manier in één verhaal door elkaar gevlochten. Vrouwen die nog nooit eerder op het toneel hadden gestaan.

Van dit theater krijg ik een brok in mijn keel. En dat krijg ik niet snel. De verhalen zijn hartverscheurend echt. Je weet dat in de zaal ook familie zit die de verhalen soms voor het eerst hoort. De pijnlijke verhalen over gokverslaving in de familie, de schaamte, maar ook de trots als het lukt om boven het probleem uit te stijgen.

Na afloop kon ik met de regisseur en de vrouwen napraten. Een half jaar praten, oefenen en spelen, een dagdeel per week, heeft de Turkse vrouwen veel verder gebracht dan alle inburgeringscursussen die ze ooit volgden. Ze hebben met andere vrouwen met volstrekt andere achtergronden samen gespeeld, zoals een vrouw die ervoor koos om zonder man zelf een kind te krijgen en op te voeden. Dat is een heftige culturele confrontatie. Maar het lukte door wederzijds respect.

De Turkse vrouwen van de eerste generatie hebben nooit eerder zo hard op hun Nederlands geoeffend; en ze zijn er zoals alle spelers zó sterk van geworden, zó trots op wat ze hebben bereikt. De mensen zijn compleet gebleven, zij zijn sterker geworden en hebben onze samenleving iets heel waardevols teruggegeven: het besef dat al die levens uniek zijn en dat regie over je eigen leven het belangrijkste is wat je kunt bereiken.

Toneel is niet voor iedereen weggelegd, maar laten we eens creatiever omgaan met alle werkvormen die denkbaar zijn om mensen in te burgeren en maatschappelijke kansen te

geven. Als je mensen behandelt als compleet, dan gaan ze zich ook als compleet gedragen. Dan krijg je krachtige en zelfbewuste mensen die op eigen benen kunnen staan.

Dat betekent dat we op een andere manier moeten gaan denken over de middelen die we inzetten: geen cursusfabrieken meer waarvan we weten dat het rendement minimaal is, maar waar we bij gebrek aan beter toch stug mee door gaan. Het begint ermee dat we vragen waar iemand van droomt, en dan samen een plan bedenken hoe die droom dichterbij gehaald kan worden. Piloott? Waarom niet!

Dick Jansen

portefeuillehouder cultuur

bron: www.westerpark.amsterdam.nl

Mooie dames, wat een mooi stuk,
ik heb genoten van jullie intense
verhalen. **Liefs Eva**

Wat bijzonder te zien en
mee te voelen met jullie
geschiedenisverhaal!!
Ik heb intens genoten
van jullie prachtige stuk.
Liefs van June

Het was allemaal heel erg mooi.
Ik werd emotioneel. Veel succes
voor jullie. **Beyrhan**

Lieve Els & Kamuran, en natuurlijk de anderen,
we hebben van jullie genoten!
De overblijfmoeders, Theo Thijssenschool

Herkenbaar onderwerp,
emotioneel en ontroerend.
Ik heb gehuild en gelachen,
jullie krijgen allemaal een 10.
Darifa Ben Kadhoum

Ik vond de spelers heel
mooi. Het was erg mooi,
ik vond het goed!
Hazal Yildirim

STROOMSTORING
Een theaterstuk over vluchten en verlies, overleven en levenskracht

Je weet van tevoren nooit met wie je in een ziekenhuis op zaal komt te liggen. Zo'n gebeurtenis kan tot spannende of confronterende ontmoetingen leiden. Het theaterstuk **Stroomstoring** speelt zich af op de vrouwenafdeling van zo'n ziekenhuis. Daar ontstaat tussen vrouwen met uiteenlopende klachten een intimiteit die in het dagelijks leven zelden voorkomt. Als dan ook nog onverwacht de stroom uitvalt en de duisternis patiënten, bezoeker en verpleging tot elkaar verbindt, krijgen de geesten uit het verleden de kans om te ontsnappen. Dan ontstaan er verhalen van vlucht en verlies, van pijn maar ook van kracht. Het verleden van de vrouwen laat zich zien. Die ervaringen bepalen wat ze van de toekomst en van hun dochters verwachten. Maar dochters houden zich soms niet aan de dromen van hun moeder.

Spel in volgorde van opkomst

Sidika Sahin
Elbru Sahin
Fransje Polak
Hatice Kara
Yasemin Özdemir
Kamuran Yildirim
Ayten Özdemir
Els Post
Marlies Hautvast
Patricia Kuiper
Jos Bours
Traditioneel
Ayten Özdemir
Marlies Hautvast
Yasemin Özdemir
Jantina Kraayeveld
Andreas Wiersum
Vollango Pecoraro
Jeroen Alberts
Sylvia Panhuise
Mariëtte Wildeboer

Interviews en regie
Tekst
met bijdragen van
Liedteksten

Sas
Toneelbeeld
Projectie, lichtontwerp en techniek
Geluidsopname
Fotografie
Productie
Artistiek en zakelijk leiding

Met dank aan: Alle geïnterviewde vrouwen, Bea Herrema, Fingriet Hexspoor, Robert-Jan Jans, Joods-Historisch Museum, Pilo Pikes, Swin Saruhan, Verpleeghuis Wittenberg en Ali Yildirim.

Stroomstoring is een productie van de werklabs Community Theatre Amsterdam (WCTA)

Regisseur **Marlies Hautvast** sprak met een twintigtal vrouwen van verschillende herkomst over hun levens. Zij wonen nu in Amsterdam in stadsdeel Westerpark. Acht daarvan durfden de uitdaging aan om deze indringende levenservaringen op toneel te zetten: zes moeders en twee dochters, van Nederlandse en Turkse origine. De tekst is op basis van de interviews geschreven door Patricia Kuiper. **Stroomstoring** is een aangrijpend en hoopvol stuk, waarin de humor niet wordt vergeen.

Theater De Ruimte
Cliffordstraat 38
1051 GV Amsterdam
Reservens: 020-4881010
Toegangsprijs: vijf euro

Try-out weekend '08
Vr 28 nov 20.00 uur
Za 29 nov 20.00 uur
Zo 30 nov 15.00 uur

Première weekend '09
Vr 23 jan 20.00 uur
Za 24 jan 20.00 uur
Zo 25 jan 15.00 uur

WCTA
T. (020) 4889825
E. wcta@muzenis.nl
W. www.wcta.nl

Logo's: KKKK, MUSEUM, Wij Amsterdamers, VSBfonds

Wij Westerp

park

**Hey, ik vond het heel leuk
jullie kunnen echt veel
bekijken. *Ufuk***

**Hoi jongens en meisjes,
ga zo door, met plezier maken
en anderen plezier geven.
Heb een goed leven.
*Angelique***

**Een mooi stuk over de buurt en zijn
bewoners. Modern, snel, hip. Oké!**

**Het was fantastisch,
ik was blij dat ik er was.
*Thea***

**We vonden het geweldig!
Een stukje uit jullie leven
mee te maken! Dank jullie
wel. Het smaakt naar meer.
*Tamna en Anneke***

Goed gedaan! *Massoud*

Wij Westerpark

Wij Westerpark is een pilotproject: een klein onderzoek naar verhalen en belevenissen van mensen in het kleurrijke stadsdeel Westerpark.

Wij zappen door de wereld en zoomen in op Westerpark. Fragmenten van levensverhalen worden verteld: de betrokkenheid van de buurtwerker, de dromen van de kapster en het optimisme van de groenteman. Situaties die zich in en rond het Westerpark afspelen, worden verbeeld door kinderen en volwassenen.

Deze pilot is nog geen volledige voorstelling, maar een experiment en het decor is geïnspireerd. Wij vragen u om daar bij het kijken rekening mee te houden. Wie weet ontwikkelt *Wij Westerpark* zich tot een echte stadsdeelsoap en volgen deel 1 tot en met 7.

Westerpark kent vele verhalen en heeft vele gezichten. *Wij Westerpark* - The Pilot zou een eerste voorstelling kunnen zijn in een reeks van theaterle ontmoetingen van dichtbij en ver weg. Woont of werkt u in stadsdeel Westerpark en wilt u ook uw verhaal vertellen en misschien zelf meespelen, meldt u zich dan aan bij wcta voor een gesprek.

Spel
Boujama Aouragh
Keltoum Falazj
Yassir Harit
Nustaida Mejia Tapia
Sayenn Oogwoud
Audrey Plein
Kelly Puymbroeck
Jahuin Rellum

Interviews, tekst en regie
Munda de la Marre

Lichtontwerp en techniek
Robert-Jan Jans

Geluidstechniek
Joris van Zijl

Fotografie
Jeroen Alberts

Productie
Sylvia Panhuise

Artistiek en zakelijk leiding
Mariëtte Wildeboer

Met dank aan: alle geïnterviewde buurtbewoners, Hobbie Faber, Ab Gietelink, Fringriet Hespoo, Lenne Koning, Jantine Kraayveld, Pilo Pillea, Peter Playmaekers, Els Post, Pepijn Smit, Martine Varenbrink en Andreas Wiersum.

Wij Westerpark is een productie van werkeplaats Community Theatre Amsterdam (wcta)

Theater De Ruimte
Cliffordstraat 38
1051 GV Amsterdam

Reservieren:
020-4881010
Toegangsprijs: drie euro

VOORSTELLINGEN:
Za 28 feb 20.00 uur
Zo 1 mrt 15.00 uur
Za 14 mrt 20.00 uur
Zo 15 mrt 15.00 uur
Za 25 apr 20.00 uur
Zo 26 apr 15.00 uur

wcta

T. (020) 4889825
E. wcta@muzeni.nl
W. www.wcta.nl

ONTWERP: SHUKAN.NL

KXKB
RUZENZIE
Wij Amsterdam
VSBfonds

Honderd!

Ad:

Ik zeg als je twee poten aan je reet hebt hangen dan kan je wat gaan doen, wat dat betreft ben ik nog een rooie klootzak hoor, wat dat betreft. Zo rood als de pest. Altijd al geweest, niet in het overdrevene natuurlijk, maar ik vind gewoon, jongens, ja kom op zeg.

Piet:

Ze zeiden tegen mij, jij bent toch gewend om met een pannetje soep te lopen voor de bejaarden, dus eh wil jij bejaardenzorg hebben. En omdat die bejaarden altijd op drie hoog zaten, ik weet niet hoe dat kan maar ze zaten altijd op drie hoog, wilden ze bereikbare woningen.

Dus zo raakte ik betrokken bij het stadsvernieuwingswerk.

Irving:

Ik ben beschermd, beschermd ja, door de buurt. Want ik ken iedereen in de buurt en iedereen kent mij. Ik sta voor de deur dus iedereen die langs komt die ziet je gewoon en maakt een praatje of een babbeltje. En ze weten precies als iemand zou vragen, die man met die kinderen, oh dan weet iedereen waar ze naar toe moeten.

Piet:

Ik was van te voor helemaal niet enthousiast van nou ga ik buurtwerk doen. Ik ben er eigenlijk pas goed bij betrokken toen ik de verhalen van die mensen hoorde. Dat was zo verrassend wat al die mensen konden vertellen over wat ze in de oorlog hadden meegemaakt, wat ze beleefd hadden. De hongertochten die ze maakten om eten te verzamelen. Dat vond ik geweldig interessant om te horen hoe inventief die mensen waren. Ze woonden hier vroeger met laten we zeggen man vrouwen zes kinderen in een tweekamerwoning. Dan denk je hoe gaat dat, hoe lukt dat in hemelsnaam. Daar was ik straalverwonderd over.

(Openingsfragment)

Tekst: Merel Bruning

HONDERD!

Regisseur Herman Boddé en schrijfster Merel Bruning, beide Westerparkers uit de Staatsliedenbuurt, zijn op zoek gegaan naar sleutelfiguren binnen het stadsdeel en hebben geprobeerd een eerste antwoord te vinden op de vraag: "Wat maakt dat mensen zich in gaan zetten voor hun omgeving en wat zijn de hindernissen, die zij daarbij tegenkomen?" Zij kozen n.a.v. de gemaakte interviews de verhalen van drie mannen, die hun eigen kijk op het actief zijn voor de gemeenschap hebben vanuit hun specifieke achtergrond. Ze hebben allemaal een lange staat van dienst met het werken in en voor de buurt. De schrijfster bewerkte deze verhalen vervolgens tot de toneeltekst **Honderd!**. Het stuk live op de planken zetten bleek echter moeilijk, o.a. omdat één van de drie mannen niet zelf wilde spelen gezien zijn leeftijd. Op verzoek van de artistiek leider heeft de regisseur vervolgens wel een theaterlezing van **Honderd!** opgenomen en daar beeldmateriaal aan toegevoegd. De dvd die zo ontstaan is, vormt een klein hommage aan deze mannen. Na het zien rijst de vraag: 'Hoe willen wij in de toekomst verder met onze buurt?'

Honderd! is goed bruikbaar als opstap voor een gesprek over wat heden ten dage de 'civil society' wordt genoemd. Via wCTA kan contact worden opgenomen voor een presentatie.

REGISTRATIE VAN EEN THEATERTEKST OVER ACTIEF ZIJN VOOR DE BUURT

Spel
Ad van Deventer
Irving Gill
Marc Note als Piet Vink

Interviews
Herman Boddé en Merel Bruning

Tekst
Merel Bruning
Samenstelling, regie en productie
Herman Boddé

Licht
Andreas Wiersum

Geluid
Hein Verhoeven

Camera binnen
Hans Benjamins

Bert Oosterveld

Suzanne Visser

Camera buiten
Hans Benjamins

Montage
Jan Ketelaar

Van der Hoop Filmproducties
Artistiek en zakelijk leiding
Marlétte Wildeboer

Opgenomen in De Ruimte in de Cliffordstudio in Amsterdam.
HONDERD! is een productie van werkploaats Community Theatre Amsterdam (wCTA)

Met dank aan Piet Vink en Bob Marrien

Theater De Ruimte
Cliffordstraat 38
1051 GV Amsterdam
Reserveren:
020-4881010
Toegangsprijs: vijf euro

première
Maandag 25-05-09
Dinsdag 26-05-09
om 20:00 uur

wCTA

T. (020) 4889825
E. wcta@muzenis.nl
W. www.wcta.nl

ontwerp: Simon van der Meer

KXXV
wCTA
Wij Amsterdamers
VSBfonds

Waterkant

(Twee dames en een heer op leeftijd zitten aan de kade. De man zit op een bankje en speelt met twee fietslichtjes. Op de achtergrond een vrouwenfiguur en een mannenfiguur)

Mevrouw P.

Meestal zeggen ze: 'zullen we een busritje maken?'

Je gaat 's ochtends de bus in en dan koffie.

Moet de hele handel

weer d'r uit en dan weer d'r in. Even later onderweg lunchen,

zelfde verhaal. Kom je om een uur of vijf terug en dan heb je

eigenlijk de hele dag in de bus gezeten.

Met zo'n busrit zie je feitelijk aldoor dezelfde taferelen, toch?

Je hoeft toch niet juist zo ver?

Mevrouw W.

Toen ik hier kwam zeiden ze: 'We gaan ook op het water.'

Ik zit hier nou bijna anderhalf jaar, maar eh, veel water heb ik niet gezien (lacht)

Mevrouw P.

Ja, de mensen willen heel graag met de boot, maar dan moeten ze d'r wel op gebracht worden.

Mevrouw W.

Ik heb m'n hele leven geroeid, want mijn man was gymnastiek.

Hij heeft van thuis geld geleend en een tweetje, een tub gehuurd, gekocht. Heerlijk was dat. Dus bij elk bootje dat langsgaat, zeg ik: 'O! Als ik als ik nog es miljonair word, wil ik zo'n bootje. (lacht)

Mevrouw P.

Zorgen dat al die rolstoelen op de boot komen. Wie heeft daar nou zin in?

(Mevrouw J. komt met haar rollator tevoorschijn, knippert tegen het spiegelende licht en gaat naar de drie op het bankje)

Mevrouw J.

Als ik buiten loop denk ik steeds: 'Oh God, laat het niet gebeuren.'

Ik bedoel van het ene moment op het andere was het ineens of ik op een boot stond. Enkel maar naar links en naar links, ik stond bij het aanrecht. Net voor ik niet goed werd, kon ik mijn zus nog bellen. Ik roep: 'Gevaar! Politie, Familie-ie-ie-ie!'

Toen ik bijkwam lag ik in het ziekenhuis. Dat is nu vijf jaar geleden. Soms spookt het hierboven (wijst op haar hoofd), daar moet ik mee leren leven. Mijn anker is uit ballen, ... in m'n oor dan.'

Meneer L.

Ik fiets nog. Ik heb net nieuwe lichtjes gekocht. Nodig heb ik ze niet. Ik ga 's avonds niet fietsen.

Maar overdag ga ik daar 't bruggetje over dat nu nog niet klaar is, en dan zo het park door, aan de andere kant er weer uit en zo weer terug. Dat is één van m'n favoriete fietstochtes. Dat Westerpark, dat is zo mooi. D'r is een Engelse tuinarchitect geweest, die heeft 't helemaal in orde gemaakt.....

(Openingsfragment)

Tekst: Patricia Kuiper

Colofon

Oktober 2009

Een kwestie van doorzetten!

Jubileumuitgave ter gelegenheid van het vijfde lustrum

Redactie

Harrie Bemelmans

Nico de Bruijn

Ella Montagne

Ivonne Valk

Mariëtte Wildeboer

Bijdragen

Manja Bedner

Johanna Breek

Wendy van der Brugge

Carla Custers

Margriet Dantuma

Shiri Esh-har, Shirkan.nl

Mendel Hardeman

Vera Kaye

Dick Jansen

Edwin de Leeuw, Theatre Graphics

Jaap Montagne

Marc Note

Sylvia Panhuise

Pepijn Smit

Marion Stekelenburg

Paul Struijk, Imagelab

Mariëtte Wildeboer

Fotografie

Paul Struijk, Imagelab; foto's gebouwen 2009

Carla Custers

Jantine Kraayeveld

Edwin de Leeuw

Evert van Netten

Bert Viergever

Mariëtte Wildeboer

Fotografie leergeldprofielen

Kylie Abbott

Saskia de Brauw

Marius de Bruijn

Mich Buschman

Valerie Delvoie

Julien Dufetelle

Sandra Hoogeboom

Jan Hordijk

Anouk de Jager

Nivan Kisoensing

Lilian van Rooy

Caroline Schaay

Robin van der Spek

Hans Speekenbrink

Diederik Paauwe, Spontaneous Services

Bert Viergever

Petra van Vliet

Joyce Vlietstra

Muzenis heeft haar best gedaan alle fotografen te achterhalen; desondanks is het helaas toch mogelijk dat enkele namen ontbreken.

Strips en illustraties

Pieter Geenen: strips Anton Dingeman

Ilja Kleynjan

Matthias Mohr

Stichting Het Toonder Auteursrecht;

copyright © 1973

Eddy Varekamp

Grafische Vormgeving

DesignArbeid (i.s.m. Anouk Voogt)

Productie

Nico de Bruijn

Druk

MECO offset

© Stichting Muzenis

Artikelen mogen alleen met schriftelijke toestemming worden overgenomen.

www.muzenis.nl

Te bestellen via info@muzenis.nl of

T. 020-6828509

Prijs: €25,-

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiële steun van

Amsterdams Kleinkunst Festival

Bert Apeldoorn

Menno Aukema en Marion Breekhof

Marjolein Baars

N.H.G. Beltman

Harrie Bemelmans

C.A.M. Berger

Jeroen Boersma

Herman Bodt

Arthur Boni

Lindai Boogerman

Johanna Breek

Mevrouw Van Breemen

VOF Briljant

Basisschool De Bron

Merel Bruning

Nico de Bruijn

Stichting Buurtwerkplaatsen

Oudercommissie Catamaran

J. de Cock Bruning en A. Jansen

Monique Dames

DesignArbeid

S.U. Dick

Jolanda van Dijk

Bianca van Dillen

Koos Dubbelman

Mevrouw Gitsels

Frank Gunning

Poppentheater Hans Schoen

Mendel Hardeman

M.A.J.C. Heemsker

Frank van Hemert

Janny Hofman

Annemarie Hoogland

Roy Jongeling

Mark Kingsford

Flora Kleijnjan

Jantine Kraayeveld

Stichting Kempenaerstudio

E.A. van Kreveld

Lenne Koning

Stichting Kunstenaars en Co

Els Launspach

E.C.M. van der Meer

J.P. van der Meer

Ella Montagne

Mariet Montagne

Stichting Nomade

Mimoun Oaissa

Frans van Oosterbosch

Jaap Oostra

Amélie Picard

Stichting Purple People

Randstad Bewaking

Rini Rongen

Frank Schoevaart

Woningbouwvereniging Stadgenoot

STIP-Producties

STT Producties

SVP Kunst

Tiny Hero Productions

Stichting Ultramarijn

Ivonne Valk

De Varkensfabriek

Stadsdeel Westerpark

Schoonmaakbedrijf De Wicken

Jacobus Wieman

D. van der Zalm

Met speciale dank aan:

Pieter Geenen

Toonder Compagnie B.V.

 VSBfonds

 Gemeente Amsterdam
 Stadsdeel Westerpark
 SVP-Kunst

 DOEN

 MUZENIS

Muzenis 25 jaar

Een boek met alle gezichten van Muzenis in heden en verleden; een document van 25 jaar doorzettingsvermogen met de blik gericht op de toekomst. Met de Cliffordstudio, werkplaats voor theaterprojecten, de kindervoorstellingen in De Ruimte, het schooltheater Westerpark, de werkplaats Community Theatre Amsterdam, De Economische Werkplaats en de profielen van de theatermakers, die hebben deelgenomen aan het Leergeld-traject van deze werkplaats.

